

Brudd eller konsistens?

Tidligere kirkeasylanters rekonstruksjon av livshistorie

Rakel Malene Solbu

Vår 2007

Masteroppgave i sosiologi
Instituttet for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskaplige fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er *tidligere kirkeasylanter rekonstruksjon av livshistorie*. Studien bygger på kvalitative intervjuer med 10 tidligere kirkeasylanter som kom fra Kosovo på begynnelsen av 1990-tallet. De forlot Kosovo etter at de kom i konflikt med de serbiske myndighetene. Alle informantene var i etableringsfasen da de så seg nødt til å forlate hjemlandet. I Norge fikk de avslag på søknaden om oppholdstillatelse og flyktet inn i norske kirker for å unngå å bli sendt tilbake til Kosovo. Jeg foretok mine intervjuer ca 13 år etter at alle informantene fikk oppholdstillatelse i Norge. Selv om det var reisen fra Kosovo og tiden i kirkeasyl i Norge som markerer bruddet i livsløpene deres ønsket jeg å se på hele livet deres, slik at jeg kunne se hvordan bruddet ble skrevet inn i livshistoriene deres.

Menneskene i denne studien har opplevd både bruddet ved å flytte fra ett land til ett annet, med alt det innebærer av å tilpasse seg den nye kulturen, forstå språket og knytte seg til nye grupper. Men informantene har også vært igjennom det mer markante bruddet, som kirkeasyltiden markerer. På bakgrunn av dette lyder problemstillingen; *Hvilke strategier benytter tidligere kirkeasylanter for å skape kontinuitet i et livsløp preget av brudd og endrede livsplaner?*

Jeg benytter fortolkende sosiologi i oppgaven. Jeg ønsker å se på hvilken *forståelse* tidligere kirkeasylanter har av sin egen situasjon, og hvordan denne forståelsen kan *fortolkes*.

Oppgavens tema kan oppsummeres i Charlotte Lindes definisjon av livshistorie (1993: 3). Ved å tolke informantenes fortellinger søker jeg å finne svaret på; ”hvem vi er?”, ”hvordan vi ble sånn?”, ”hvordan kommuniserer vi at vi er?” og ”hvordan vi knytter oss til nye grupper?”.

Jeg vil i oppgaven både se på *faktiske* og *narrative* strategier. De faktiske strategiene er hvilke grep informantene benyttet seg at i fortiden, og vil først og fremst trekkes frem i forbindelse med informantenes tid i kirkeasylet. Jeg vil se på hvordan de organiserte kirkeasyltiden og hvordan informantene fortalte om de faktiske hendelsene fra kirkeasylet. De narrative strategiene er strategier informantene benytter seg av for å rekonstruere fortiden. Dette er narrative grep for å skape en helhet og sammenheng i livshistorien.

Forord

Formålet med denne masteroppgaven er å belyse strategier som kan benyttes for å gjøre sin egen livshistorie presentabel for seg selv og omverden. Negative hendelser og følelser kan viskes ut og erstattes med hyggeligere minner. Jeg tror det vil bli sånn også i min livshistorie. De tunge stundene og negative tankene jeg har hatt i prosessen med masteroppgaven vil bli satt i skyggen av stoltheten og lettelsen over å ha fullført. Og som mormor sier; ”når man er ferdig er det ingen som spør hvor lang tid det tok”. Så nå gjenstår bare å takke menneskene som har bidratt i prosessen. Først vil jeg takke informantene mine, som inviterte meg inn i sine liv og sine hjem. Uten dem ville ikke oppgaven vært mulig. Så vil jeg rette en stor takk til veilederen min, Espen Gran, som har vist stor tålmodighet og gitt grundige tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Tusen takk! Jeg vil også takke biveilederen min, Kirsten Danielsen, for gode innspill i innspurten.

I arbeidet med denne oppgaven har jeg tenkt på min egen livshistorie og innsett at jeg har et godt utgangspunkt! Jeg er evig takknemlig for tryggheten, kjærligheten og engasjementet mamma og pappa har gitt meg, for Knut Inges evne til å utfordre meg og Ragnhild Elise for barnepass, oppvaskhjelp og en fantastisk evne til å alltid få meg til å le!

Jeg har opplevd prosessen med å skrive masteroppgave som ganske ensom. Behovet for å snakke om oppgaven har vært stor. Tusen takk til alle som har lyttet, kommet med tilbakemeldinger, trøstet og gitt meg motivasjon. Spesielt vil jeg trekke fram Helene for ”skutting” av ord, Wenche Merethe for språklig help-line, Siri for at du er den du er, Ragnhild og Rune for datahjelp, Tone for faglig hjelp og Alf og Jannicke for å holde ut i tykt og tynt!

Min største takk går til mine to menn; Jan og Jonas. Dere har vært tålmodige de siste månedene! Jan; takk for språkvask, dataekspertise, middag og evnen til å bevare roen. Du er fantastisk! Jonas; min største inspirator, som fikk meg til å innse at jeg måtte bli ferdig, men som først og fremst har gitt meg helt andre ting å tenke på enn oppgaven!

Oslo, mars 2007.

Rakel Malene Solbu.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Familien på menighetshuset	2
2 Studiens bakteppe	5
2.1 Situasjonen i Kosovo	5
2.2 Kirkeasylbølgen i Norge	7
2.3 Tidligere kirkeasylforskning	9
2.4 Oppgavens inndeling	11
3 Metode – Utvalg og Etikk	13
3.1 Utvalget	13
3.1.1 Rekrutteringen	13
3.1.2 Informantene	14
3.1.3 Intervjuene	15
3.2 Etske sider ved forskning	17
3.2.1 Anonymisering	17
3.2.2 Fremstillingen	18
3.2.3 Informert samtykke	18
3.2.4 Motivasjon for deltakelse	18
3.2.5 Gyldighet og pålitelighet	19
3.2.6 Kategorisk fremgangsmåte	20
3.3 Oppsummering	21
4 Teoretisk rammeverk	23
4.1 Livshistorie som forskningstradisjon og den ”lingvistiske vending”	23
4.2 Livshistorier som legitimerer valg	26
4.3 Charlotte Lindes livshistorieperspektiv	27
4.4 Brudd	27
4.5 Kohort og gruppe	29
4.6 Sosiologisk forankring	31
4.7 Oppsummering	32
5 Historien om en familie	33
5.1 Nora	33
5.2 Sabri	33

5.3	Flukten	34
5.4	Kirkeasylet	34
5.5	Livet etter kirkeasylet	35
5.6	Oppsummering	35
6	Første fase – om å begrunne valg	37
6.1	Begrenset handlingsrom	37
6.2	Det nødvendige valget	40
6.3	Hensynet til barna	42
6.4	”Når ungene blir voksne...”	45
6.5	Oppsummering	46
7	Andre fase - tiden i og rundt kirkeasyl	49
7.1	Kirkeasylhverdagen	49
7.2	”Man blir historien man forteller” – Kontroll	52
7.3	Kampen	54
7.4	”Vi hadde det så bra...”	57
7.5	Oppsummering	59
8	Tredje fase – tiden etter kirkeasylet og besøk i hjemlandet	61
8.1	”Vi er litt midt i mellom nå...”	61
8.2	Forståelsen av nordmenn	65
8.3	Å kommunisere forståelsen av etnisitet	67
8.4	Norsk og kosovoalbansk	69
8.5	Oppsummering	72
9	Oppsummering av studiens funn og avsluttende tanker	73
9.1	Avsluttende tanker	75
10	Litteraturliste	79
11	Vedlegg	83
	Intervjuguide	83
	Informasjonsskriv	85

1 Innledning

Tidlig på 1990-tallet opplevde det norske folk at en stor gruppe asylsøkere med avslag på asylsøknadene sine søkte tilflukt i norske kirker for å unngå å bli sendt ut av landet. Kirkeasylets legitimitet ble begrunnet historisk gjennom den immunitet kirkerommet hadde mot verdslige makthavere i tidligere tider. Denne aktualiseringen av en gammel tradisjon i en ny sammenheng hadde både juridiske og moralske implikasjoner for forholdet mellom kirke og statsmakt, og fikk derfor stor offentlig oppmerksomhet i denne perioden. Den offentlige interessen rundt dette har i stor grad lagt seg, men for personene som den gangen satt i kirkeasyl utgjør denne perioden det kanskje mest dramatiske kapitlet i livene deres. Jeg vil i denne oppgaven se på hvordan noen av de som for nærmere 14 år siden satt i kirkeasyl forholder seg til denne perioden i dag. Hvilken betydning tillegger de tiden i kirkeasyl i dag? Hvilken plass inntar denne perioden i deres livshistorier? Og hvilken betydning har kirkeasylet for hvordan de forstår sine liv i dag?

Alle informantene har bakgrunn fra Kosovo, hvor flesteparten av de som satt i kirkeasyl i Norge tidlig på 1990-tallet, kom fra. Urolighetene på Balkan, som førte til oppløsningen av Jugoslavia, medførte at tusenvis av albanere var på flukt, både i hjemlandet Kosovo, men også utover landegrensene. De tidligere kirkeasylantene utgjør ingen enhetlig og oversiktlig gruppe. Det var over 650 mennesker som satt i kirkeasyl i 1993, uten en felles organisasjon i ryggen. Det var også ulikheter i hvordan kirkene møtte asylantene, da det ikke fantes noen regler for hvordan kirkeasylet skulle gjennomføres. Kirkeasylenes utforming har derfor like mange variasjoner som antall kirkeasyltilfeller.

Jeg har valgt en livshistorietilnærming i denne studien. Livshistorieforskning faller inn under ulike fagdisipliner. I denne sosiologiske studien benytter jeg livshistorieforskning fordi det ikke nødvendigvis er hendelsene i seg selv som er sentrale, men snarere hvordan disse hendelsene bearbeides og oppfattes av informantene, og dermed får en innvirkning på livshistoriens utforming.

Kirkeasyl har også et tverrfaglig aspekt; praksisen kan studeres blant annet teologisk, historisk og statsvitenskaplig. I denne studien fungerer informantenes tid i kirkeasyl som et bakteppe for selve problemstillingen, det er bruddet tiden i kirkeasylet markerer som er det interessante, ikke kirkeasylpraksisen i seg selv.

Selv om hovedfokuset i denne studien er hvordan mennesker rekonstruerer sine livshistorier ved hjelp av narrative strategier, innebærer ikke dette at jeg forholder meg til informantenes fortellinger utelukkende som narrativer uten forankring i virkeligheten. Livshistoriene viser til virkelige liv og hendelser, med alt det innebærer av smerte og tap, men også glede og seire. Skillet mellom det narrative og det faktiske nivået kommer til syne i studien henholdsvis gjennom

begrepene *den symbolsk rekonstruerte fortiden* og *den impliserte objektive fortiden*. Den symbolsk rekonstruerte fortiden er således informantenes gjenfortelling av sin historie, mens den impliserte objektive fortiden er de hendelsene som ligger til grunn for informantenes gjenfortelling, altså de faktiske hendelsene de symbolske rekonstruksjonene viser til. Disse begrepene er utviklet av Maines m.fl. (1983), med utgangspunkt i G.H. Mead (Gran 2000).

Menneskene som utgjør studiens utvalg forlot Kosovo på begynnelsen av 1990-tallet. Flukten fra Kosovo og tiden i kirkeasylet danner grunnlaget for det bruddet som er interessant for denne studien. Flukten over landegrenser, med alt det innebærer av oppbrudd med en kultur og kampen for å gjenvinne fortroligheten med en annen, er et aspekt av informantenes livshistorie. Men tiden i kirkeasyl representerer et mer markant brudd på grunn av avhengigheten av andre, følelsen av manglende kontroll og usikkerheten knyttet til fremtiden. Disse to aspektene ved informantenes brudd danner grunnlaget for oppgavens problemstilling: *hvilke strategier benytter tidligere kirkeasylanter seg av for å skape kontinuitet i et livsløp preget av brudd og endrede livsplaner?*

1.1 Familien på menighetshuset

Kirkeasyl¹ har fascinert meg siden 1993, da norske kirker hadde mennesker boende på ubestemt tid. På denne tiden flyttet det en familie inn på menighetshuset i kommunen der jeg bodde. Familien besto av en kvinne og mann i slutten av 20-årene, med tre små barn. De tok selv initiativet til å flytte inn i kirkeasyl, da de følte at dette var eneste utvei for å slippe å bli sendt tilbake til hjemlandet. Menighetshuset, som er vigslet til gudstjenestehus, er et "brukshus", så de ble flyttet rundt da det var aktiviteter i de ulike rommene. Det var noen hektiske uker, både for familien selv, men også for støttegruppa som hadde ansvaret for innkjøp og besøksordning. Alle fem bodde og sov på samme rom, og det var også der de tok i mot gjester på dagtid. Det var lite familien kunne gjøre, og foreldrene var ikke utenfor menighetshuset i ukene familien bodde der. Støttegruppa hadde lite penger, og kontoen var stadig nærmest tom, men av en eller annen grunn ble den aldri tømt helt. Penger dukket alltid opp, både fra menighetsmedlemmer og ukjente, slik at de alltid hadde mulighet til å dekke familiens behov.

Kirkene hadde ingen retningslinjer, regler eller tradisjon for kirkeasyl i Norge før 1993. Og det hevdes at det ikke bør være noen lover for kirkeasyl, da det er en praksis som skal hjelpe mennesker som trenger kirkerommets beskyttelse. Alt som foregikk de første ukene i 1993 ble improvisert. Menneskene som tok i mot asylantene hadde ikke annet enn nestekjærlighet og tanken om en åpen og inkluderende kirke å støtte seg til. Det ble i mange kirker et intenst møte mellom ulike kulturer og religioner. Asylantene kom som oftest uten bagasje og hadde ingen

---

1 Kirkeasyl som fenomen ble "institusjonalisert på 400-tallet ved at den romerske keiseren lovfestet asylretten i den verdslige loven" (Vetvik og Omland 1997: 24). Allikevel har ikke praksisen eksistert i sin nåværende form i Norge lenger enn siden 1987. Jeg vil derfor ikke benytte begrepet "tradisjon" i omtalen av kirkeasyl, da jeg mener praksisen er så ny at det ikke finnes grunnlag for å si at det er en tradisjon. Jeg vil benytte *praksisen* når jeg omtaler kirkeasylet.

mulighet til å forsørge seg selv. De var avhengige av ukjente mennesker, som tilhørte en annen kultur og en annen religion, for å overleve.

Jeg synes tiden i og rundt kirkeasylet er interessant. Men i arbeidet med oppgaven pirret spesielt tiden etter kirkeasylet nysgjerrigheten min. Hva skjedde med menneskene som satt i kirkeasyl? Hva tenker de i ettertid, både om seg selv og livet sitt, men også om tiden i kirkeasyl og menneskene i støttegruppa? Fordi jeg fant forskning om tiden før og under kirkeasylet, men ikke om tiden etter, ble det naturlig for meg å legge hovedfokuset på tiden under og etter kirkeasylet. Jeg ønsker å analysere, og komme med eksempler på, hvordan mennesker som har sittet i kirkeasyl ser på seg selv, og hvordan livshistorien fortelles i ettertid.

2 Studiens bakteppe

2.1 Situasjonen i Kosovo

Det politiske aspektet ved konflikten i det tidligere Jugoslavia er ikke direkte relevant for studien, men hvilken kultur og hvilke politiske forhold informantene forlot utgjør allikevel en viktig kontekst. "Den store kirkeasylbølgen" sammenfalt med perioden da det strømmet mennesker fra det tidligere Jugoslavia til Norge. Mennesker av flere ulike nasjonaliteter har sittet i kirkeasyl, men først og fremst har kirkeasylanter i Norge vært kosovoalbanere. Alle informantene hadde for lengst forlatt hjemlandet da krigen brøt ut i 1998, men flere av dem forholder seg til krigen i sin livshistorie, slik at den derfor hører hjemme som en del av bakteppet til informantene.

"Kosovo er et område som to nasjoner med forskjellig språk, religion og kultur strides om" (Mønnesland 1993: 12). Av de omtrent 2 millioner innbyggerne i Kosovo er omlag 90 % albanere, mens 10 % er serbere (Mønnesland 1993: 12). Allikevel har serberne hatt herredømme i Kosovo.

I 1913 ble staten Albania opprettet, etter at de kristne statene på Balkan gikk til krig mot tyrkerne som kontrollerte området. Kosovo ble fordelt mellom Serbia og Montenegro. Albanerne ble undertrykt i Serbia, ettersom serberne anså albanerne som tyrkiske sympatisører, da de hadde felles religion (Buraas 2002: 10).

Da Jozip Broz Tito kom til makten i Jugoslavia i 1945 oppnådde Kosovo status som selvstendig provins (Buraas 2002: 11). I tiden 1968 til 1981 hadde Kosovo en blomstringstid, selv om den fortsatt var den fattigste provinsen i Jugoslavia (Mønnesland 1993: 12). Det ble bygd skoler og man opplevde en utdanningseksplasjon (Buraas 2002: 11).

Titos død i 1980 medførte demonstrasjoner og misnøye blant albanerne, og serberne reagerte med mottiltak. Undertrykkelsen fortsatte, og da Slobodan Milosevic kom til makten i 1987 opphevet han Kosovos selvstyre (Mønnesland 1993: 13). Dette møtte stor motstand, og i februar 1989 erklærte Milosevic unntakstilstand (Buraas 2002: 13). I årene som fulgte innførte Milosevic lover som diskriminerte albanerne. Serberne ønsket å gjøre dem til en minoritet i Serbia, i stedet for en majoritet i deres egen provins. På starten av 1990-tallet førte serberne en politikk for å gjøre Kosovo "etnisk ren". Politikken innebar blant annet lover som skulle fjerne kosovoalbanere fra arbeidslivet (Mønnesland 1993: 13). Kosovoalbanere kunne bli oppsagt hvis de deltok i demonstrasjoner eller unnlot å skrive under på lojalitetserklæringen til serbiske myndigheter. Fra 1990 til 1993 medførte dette at over 115.000 kosovoalbanere ble sagt opp, og at den gjennomsnittlige årsinntekten i 1993 var under 100 USD. Utover på 1990-tallet ble det stadig vanskeligere for albanerne å overleve i hjemlandet. Oppsigelsene førte til at de mistet retten til medisinsk behandling og sosialtrygd, og de kunne miste leiligheten, som ofte var eid av bedriften (Mønnesland 1993: 13). Helsevesenet, der flertallet av legene var kosovoalbanere, ble innskrenket og helsepersonell ble oppsagt.

Lærere ble slått, bortført og arrestert foran øynene på studentene. I 1993 var det fortsatt ingen utdanning av albanske leger i Kosovo. Dette førte til stor legemangel. I tillegg ble det innført forbud mot å snakke albansk blant legene, noe som gjorde at det eksisterende tilbudet ble enda dårligere (Mønnesland 1993: 13).

Universitetene ble i praksis stengt for albanske studenter, og lærere ved andre utdanninger enn medisin ble avsatt. Det ble også innført skille mellom serbiske og albanske barn, helt ned i småskolen. De serbiske barna gikk på skolen på dagtid, mens de albanske fikk skoletilbud på kveldstid (Mønnesland 1993: 13). I tillegg ble det innført en ny skoleplan som favoriserte serbisk språk og kultur, mens albansk kultur og språk ble nedprioritert. Kun 30 % av albanske skolebarn kunne tas opp i videregående skoler, mens alle serbiske barn som søkte fikk skoleplass fikk (Mønnesland 1993: 14). Dette førte til demonstrasjoner fra albanske elever, lærere og foreldre, men disse nådde ikke frem.

Albanske lærere og professorer fortsatte undervisningen av albanske barn og studenter i private hjem, men forholdene var vanskelige. De manglet lærebøker, skrivesaker og laboratorier, som var nødvendig for undervisningen. Serberne overtok styringen av Nasjonal- og universitetsbiblioteket, Statsarkivet og Historisk institutt (Mønnesland 1993: 14). Bøker ble fjernet, museer stengt, og albansk kulturforskning forbudt.

Pressen og media opplevde også forandringer i denne tiden. Albanskspråklige aviser ble undertrykt, og det ble forbudt for kosovoalbanere å være ansatt i ulike medium. De serbiske myndighetene gjorde det de kunne for å hindre politisk mobilisering. Til tross for arrestasjoner og trakassering organiserte kosovoalbanerne valg i Kosovo i mai 1992. Den nye presidenten, Ibrahim Rugova fra Kosovos Demokratiske Forbund, møtte imidlertid motstand fra serbiske myndigheter, blant annet ved at ingen albanske organisasjoner fikk åpne bankkonto (Mønnesland 1993: 14).

Etter at serberne tok kontroll over Kosovo ble kosovoalbanere fengslet uten dom. Over 300 albanske dommere og tjenestemenn ble avsatt og erstattet med serbere i 1992 (Mønnesland 1993: 15). Folk ble arrestert og fengslet for politisk overbevisning eller etnisk tilhørighet. Kosovoalbanere kunne fengsles for "uskyldige forseelser", som å ha fått albansk litteratur trykket utenfor Kosovo, gjøre "v-tegnet" eller si noe mot Serbias kontroll over Kosovo (Mønnesland 1993: 15).

De serbiske myndighetene vedtok lover for å legitimere undertrykkelsen av albanerne. Tilstanden nærmet seg regimet vi kjenner fra apartheidtiden i Sør-Afrika, hvor en folkegruppe var utestengt fra restauranter, svømmebasseng og idrettshaller (Mønnesland 1993: 15-16; Buraas 2002: 13).

Gjennom hele 1990-tallet var det uroligheter i området hvor "to helt forskjellige statsorganisasjoner gjorde krav på det samme territoriet" (Buraas 2002: 15), men det var ikke før på slutten av tiåret at urolighetene økte. I februar 1998 startet serbiske myndigheter en offensiv mot alban-

ske opprørere. USA truet Serbia, uten at det førte frem. I løpet av de neste ukene drepte serberne nærmere 100 kosovoalbanske sivile og motstandsaktivister (Buraas 2002: 16). Dette var starten på krigen i Kosovo.

Situasjonen i Kosovo sto høyt på den internasjonale dagsorden, men siden den serbiske volden roet seg i løpet av sommeren 1998 ble NATOs militærplaner foreløpig henlagt. Sent i juli 1998 startet serberne en ny offensiv mot albanerne og 100 000 kosovoalbanere ble drevet ut av hjemmene sine, bare i august (Buraas 2002: 18). I oktober inngikk amerikanske Holbrooke og Milosevic en avtale, som innebar at kosovoalbanere på flukt i eget land fikk husrom og serberne trakk seg ut av noen områder (Buraas 2002: 21). Allerede i november satt Milosevic inn en ny offensiv for å tømme alle albanske byer for motstandsaktivister. Til tross for at verdenssamfunnet hadde fått øynene opp for krigen, førte ikke forhandlingene mellom kosovoalbanerne og serberne frem. I mars 1999 reagerte NATO på serbernes manglende samarbeidsvilje og 24. mars 1999 startet NATO flyangrep mot mål i Kosovo og Serbia. Flyangrepet var fra NATO sin side forventet å være kortvarig, men serberne ga ikke etter for NATOs krav (Buraas 2002: 28). Bombingen medførte at Milosevic og serberne ikke lenger holdt tilbake sin militæroffensiv og allerede i april var nesten en million etniske kosovoalbanere drevet på flukt fra sine hjem. Den 27. mai tok den internasjonale krigsforbryterdomsstolen ut tiltale mot Milosevic (Buraas 2002: 30). Om tiltalen var årsaken til avgjørelsen om å inngå en avtale, vites ikke, men dagen etter kom første tegn fra Beograd om at de ville gi etter for presset. Etter dette fulgte tilbaketrekking av den serbiske hæren og nye NATO-ledede styrker rykket inn. Tre og en halv måned etter at bombingene startet var Kosovo under NATOs ledelse (Buraas 2002: 31).

2.2 Kirkeasylbølgen i Norge

”Den store kirkeasylbølgen” startet i februar 1993² som et resultat av urolighetene på Balkan, og 8. februar 1993 vedtok Regjeringen Brundtland³ å oppheve tilbakesendingsstoppen av asylsøkere til Kosovo fra 1991 (Vetvik og Omland 1997: 28). Avgjørelsen møtte motstand fra internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner, som viste til situasjonen i Kosovo (Broberg 1993: 32). Regjeringen fastholdt allikevel sin avgjørelse, da de mente det var viktig med et likhetsprinsipp for behandlingen av alle asylsøkere (Vetvik og Omland 1997: 28).

Det første kirkeasylet ble opprettet i Tromsø. Det var Regnbuen Antirasistisk Organisasjon (RAO) som tok initiativet til å motta kirkeasylanter i Tromsø. RAO kontaktet kirkene i området, for å informere og forberede dem på eventuelle forespørsler. Kun få dager etter regjeringens avgjørelse om å oppheve tilbakesendingsstoppen, gikk de første personene i kirkeasyl i Tromsø. 14 personer var innlosjert i kirken under ett døgn etter at RAO kontaktet kirken første gang. Dette første kirkeasylet varte bare i to uker. Da lovet regjeringen at asylantene skulle få ny gjennomgang av søknadene sine, og at de ikke skulle sendes ut i denne perioden. I tillegg mottok

2 For dette hadde det vært to kirkeasylsaker, i 1987 og 1990.

3 Regjeringen Gro Harlem Brundtland III, 1990-1996.

alle asylantene skriftlig løfte om at kirkene skulle ta i mot dem hvis de følte seg truet (Vetvik og Omland 1997: 30).

Etter de første ukene foregikk det mobilisering av kirkeasyl på flere steder. Arbeidet engasjerte organisasjoner av ulik art; Kristent Innvandrers Arbeid, SOS-Rasisme, MUFFA⁴ og Human-Etisk Forbund samarbeidet om å klargjøre Trondheims kirker til å ta imot asylanter. Flere steder på Østlandet ble menighetskontorer kontaktet for å få kartlagt hvilke kirker som stilte seg åpne for asylanter. I Oslo inngikk bispedømmet et samarbeid med ulike støttegrupper, slik at de selv kunne kontakte de ulike prostiene for kartlegging (Vetvik og Omland 1997: 31). Dette ga menighetene mulighet til å ta opp spørsmålet innad, før det kom forespørsler fra støttegrupper og asylanter.

Allerede medio juni 1993 var 88 kirkeasylanter fordelt på 15 kirker (Vetvik og Omland 1997: 31). Fordi det på denne tiden fremdeles var mange kosovoalbanere som ikke hadde fått søknadene sine behandlet, sendte biskopene et felles brev til regjeringen hvor de foreslo en foreløpig stans av utsendingen av kosovoalbanere. Biskopene innså at antallet kirkeasylanter ville øke utover høsten, og mente dette ikke var ønskelig for noen (Vetvik og Omland 1997: 31). Justisminister Grete Faremo⁵ måtte redegjøre for situasjonen i Stortinget, men fastholdt avgjørelsen fra februar. I juli ble det allikevel klart at justisministeren ikke ville sende politiet inn i kirker for å hente ut asylanter (Broberg 1993: 32).

Biskopenes frykt for at kirkene skulle fylles av asylanter ble langt på vei innfridd. I oktober 1993 bodde om lag 600 kosovoalbanere i kirkeasyl (Broberg 1993: 32), og i november samme år var tallet nærmere 700 (Vetvik og Omland 1997: 35), fordelt på 135 kirker (Omland 1997: 4).

Situasjonen rundt kirkeasyl ble diskutert i regjeringen og kirkeledelsen fra de første gikk i kirkeasyl, uten at partene kom til enighet. På kirkemøtet i november var saken så betent at den fikk plass på dagsorden, etter at Kyrkjeminister Gudmund Hernes⁶ hadde kritisert kirkene og situasjonen rundt kirkeasyl i sin åpningshilsen (Vetvik og Omland 1997: 34). Mens diskusjonen gikk, kom generalsekretæren for Mellomkirkelig Råd (MKR), statssekretæren i Justisdepartementet, samt direktøren og underdirektøren i Kirkerådet til foreløpig enighet (Vetvik og Omland 1997: 35). Denne enigheten førte til den såkalte Fellesuttalelsen. Her lovet regjeringen alle kirkeasylanter, og andre kosovoalbanere som var kommet til Norge, en ny og sjenerøs gjennomgang av søknadene om oppholdstillatelse. Denne nye gjennomgangen gjaldt kun hvis de forlot kirkene innen 1. desember. Dette skulle minske presset på kirkene, og gjøre situasjonen enklere for regjeringen. Hvis asylantene forble i kirkene etter 1. desember mistet de retten til ny gjennomgang. Flesteparten av kirkeasylantene forlot kirkene innen fristen, kun to familier ble sittende (Vetvik og Omland 1997: 35). Fellesuttalelsen poengterte at asylanter som kom fra Sverige og videre til Norge falt utenfor Fellesuttalelsen. Dermed kom en ny bølge med kirkeasyl i 1994. Fra januar til mars 1994 sendte myndighetene mellom 500 og 600 asylanter tilbake til Sverige. I april 1994

4 Selvstyrt ungdomshus i Trondheim.

5 Justisminister i Norge 1992-1995, Regjeringen Gro Harlem Brundtland III.

6 Kyrkjeminister 1990-1995, Regjeringen Gro Harlem Brundtland III.

besluttet den svenske regjering at alle barnefamilier, som hadde søkt om oppholdstillatelse før 1. januar 1993, skulle få innvilget oppholdstillatelse på humanitært grunnlag. Dette omfattet 20 000 personer, flesteparten fra Kosovo (Vetvik og Omland 1997: 37-38).

Av de 683 kirkeasylantene som var omfattet av Fellesuttalelsen, fikk 673 oppholdstillatelse (Vetvik og Omland 1997: 37). Asylsøkerne som hadde kommet fra Sverige til Norge hadde størst problemer med å få oppholdstillatelse, både i Norge og Sverige. Det ble lagt press på regjeringen, med bred politisk oppslutning. Kristelig Folkeparti, Sosialistisk Venstre parti, Senterpartiet, Venstre og Rød Valgallianse krevde i Stortinget at regjeringen måtte vise sjenerøsitet også overfor de ”svenske” kosovoalbanske (Vetvik og Omland 1997: 38). I løpet av sommeren 1994 roet situasjonen seg, og antallet asylanter var nede i et titalls personer. Behandlingen av søknadene fortsatte utover høsten, og i mai 1995 var 5265 søknader behandlet. 2350 av dem som søkte før 1. desember 1993 fikk oppholdstillatelse, mens 65 fikk avslag. Av de som kom etter 1. desember 1993 fikk 2777 avslag. De fleste av disse kom fra Sverige, og var tilbake i Sverige, da avslaget kom (Vetvik og Omland 1997: 38).

2.3 Tidligere kirkeasylforskning

Da jeg bestemte meg for å skrive om kirkeasyl møtte jeg flere ganger reaksjonen ”men alle har jo skrevet om det”, og ved å søke på internett eller lete på biblioteket finner man utallige artikler om temaet. Debatten som fant sted i aviser og tidsskrifter i 1993 og 1994, var i hovedsak en prinsipiell debatt, hvor nestekjærlighetsprinsippet ble satt opp mot kirkeasyl som sivil ulydighet. Det som senere er gjort av forskning og blitt skrevet om i rapporter har i stor grad fokusert på forholdet mellom stat og kirke eller på den tiden mennesker satt i kirkeasyl. La meg kort ta for meg noen av de sentrale bidragene i denne debatten.

Torunn Omland dokumenterer i sin hovedoppgave i sosiologi, *Fanger i Guds hus – Faremo kan redde ham/henne*, (1997) ”(...) hvordan myndighetene har handlet og uttalt seg i forholdet til kirkens praksis med kirkeasyl i perioden 1993 til 1996” (Omland 1997: Sammendraget). Omland konkluderer med at det er en inkonsistens i myndighetenes behandling av kirkeasylpraksisen, for til tross for at myndighetene gjennom hele kirkeasylperioden karakteriserte praksisen som ulovlig, valgte de å ikke gripe inn i kirkene med makt (Omland 1997: 104-105). Årsakene til dette var ikke entydige. Myndighetene begrunnet det med ”respekt for kirken” og et ønske om ikke å blande seg inn i kirkens anliggende (Omland 1997: 105). Men som Omland påpekte strider denne begrunnelsen mot myndighetenes egne uttalelser om at ”kirkerommet ikke er bortenfor myndighetenes maktsfære” (Omland 1997: 105). Myndighetene erklærte at en inngripen i kirken ville være aktuelt om hensynet til samfunnet til sa det. Omland fremhever også de politiske og moralske kostnadene en inngripen ville medføre. Kostnadene kunne skape problemer for myndighetene som er avhengig av troverdighet og legitimitet i folket for å håndheve politikken sin (Omland 1997: 107-108). Kirken, som en tillitsfull aktør i sosiale spørsmål,

har en sterk plass i "folkets bevissthet", noe som gjorde at myndighetene reserverte seg fra å gå inn med makt (Omland 1997: 107-108).

Helge Hansen har skrevet hovedoppgaven *Kirkeasyl – politisk trussel eller nødvendig barmhjertighetshandling* (1995). Han diskuterer, i likhet med Omland, kirkeasyl med fokus på forholdet mellom stat og kirke. Hansen belyser kirke – stat forholdet med hypotesen om hvorvidt kirken "(...) tilraner seg makt som ikke er i overensstemmelse med dens politiske mandat" (Hansen 1995: 1) og om kirkeasylet påvirker demokratiet i rettsstaten Norge. Hansen fant at det ikke er et spørsmål "om" kirken skal ha innflytelse i asylspørsmål, men "hvordan" (Hansen 1995: 134). Han hevder at kirken har politisk innflytelse i kraft av tre forhold. For det første kan kirken være "grunngiver" og dermed legitimere politiske beslutninger. For det andre kan kirken være en premissleverandør i verdispørsmål i den offentlige debatt. Til sist kan kirken fremstå som en mer uttalt politisk aktør (Hansen 1995: 133). Hansen mener kirkens forhold til asylpolitikken ligger i skjæringspunktet mellom disse tre punktene. Det har vært en bevissthet i det norske folk i årene rundt og etter kirkeasylbølgen, at kirken har politisk mandat og skal være på lidende menneskers side (Hansen 1995: 134). Hansen fant, i likhet med Omland (1997) at kirkens avventende holdning skyldes det gjensidige avhengighetsforholdet mellom stat og kirke (Hansen 1995: 134).

Sammen med Einar Vetvik har Torunn Omland publisert *Kirkeerfaring med kirkeasyl* (1997), hvor de studerer kirkeasyl fra kirkens ståsted. De intervjuet kirkelige ansatte om deres forhold til kirkeasyl. Vetvik og Omland konsentrerer studien til 1993, da det var dette året kirkeasylpraksisen oppsto i den form vi kjenner i dag. Forfatterne dokumenterer og analyserer kirkens syn, med særskilt fokus på den "diakonale utfordringen" (Vetvik og Omland 1997: 13-14) som oppstod da 650 mennesker fra ulike kulturer og religioner ble sittende i kirker på ubestemt tid. Vetvik og Omland fant at informantene deres, som var prester/pastorer og menighetsråd/styremedlemmer (1997: 133) var generelt godt fornøyd med gjennomføringen av kirkeasylene (1997: 134). Mange trakk fram samholdsfølelsen blant de som bidro, og kjennskapet til en annen kultur, som positivt. Av negative sider ved kirkeasylet nevnte noen stor arbeidsbelastning på sentrale deltakere og at kirkeasylenes beslag på kirkerom/menighetshus var et hinder for normal aktiviteter (Vetvik og Omland 1997: 134). Vetvik og Omland dokumenterer også at forholdet mellom de kristne kirkene og de muslimske informantene fungerte godt, mye grunnet kirkenes bevissthet rundt sin diakonale side, noe som igjen førte til at de i liten eller ingen grad forsøkte å frelse kirkeasylantene (Vetvik og Omland 1997: 136).

Når det gjelder kirkeasyl fra asylantenes synsvinkel gir Birgitte Romme Larsen, med *I næstekærlighetens favn* (2004), innsyn i hvordan det er å sitte i kirkeasyl i Norge. Gjennom intervju og observasjon ønsker hun å vise hvordan livene til kirkeasylantene arter seg i kirkeasyltiden. Larsen oppsøkte asylanter som satt i norske kirker i 2002. Informantene i Larsens studie opplevde en gjennomgående følelse av takknemlighetsgjeld, verditap og mangel på kontroll (Larsen 2004: 97). Larsen fant at kirkeasylantene konstant levde i "motsætningsfylde livsverden" (2004:

97), hvor de var grunnleggende avhengig av omsorg, samtidig som det var denne omsorgen som medførte at informantene mistet følelsen av egenverdi (Larsen 2004: 97).

Med boken *Antal Csipa. En kirkeasylants liv* (1997) forteller Ivan Nygreen Antal Csipa sin livshistorie. Hovedpersonen er fra en serbisk provins i det tidligere Jugoslavia og flyktet fra landet da den serbiske hæren mobiliserte alle vernepliktige i 1991, for å kjempe i en borgerkrig som nasjonalistiske krefter hadde startet. Csipa flyktet først til Sverige, hvor han fikk avslag på søknaden om opphold. Etter dette tok han seg over grensen til Norge, hvor han etter hvert søkte tilflukt i en norsk kirke. Csipa var desertør i den serbiske hæren, og tilbakesendelse til Jugoslavia kunne koste han livet. Han gikk inn i kirkeasyl i 1994 og ble sittende til 1997, da boken ble skrevet. Han hadde da mottatt midlertidig oppholds- og arbeidstillatelse.

Til tross for at kirkeasyl var noe ”alle hadde skrevet om” finnes lite litteratur om praksisen etter 1997, bortsett fra Larsen sin studie fra 2002 som fokuserte på mennesker som fremdeles sitter i kirkeasyl og ikke tiden etter, som denne studien belyser. Formålet med denne oppgaven er derfor å belyse hvordan kirkeasylantene i dag ser tilbake på livene sine. Hvordan myndighetene behandlet kirkene og asylantene i 1993 er noe som kan ses på i ettertid. Uttalelser og hendelser er gjort og kan ikke gjøres om. Det har gått 14 år siden informantene satt i kirkeasyl, og enda lenger siden de forlot Kosovo. Men livene deres er ikke statiske, men under stadig vurdering og revurdering. Jeg ønsker med denne studien å finne ut hvordan kirkeasylantene i dag ser på livene sine, både før, under og etter kirkeasylet. For å finne ut dette har jeg valgt å benytte meg av livshistorie, da jeg mener det er en fruktbar metode for å svare på studiens problemstilling.

2.4 Oppgavens inndeling

Jeg vil nå gi en oversikt over resten av oppgaven og dens inndeling.

Jeg har delt det tredje kapitlet, studiens metode, i to deler. Den første delen gir en oversikt over feltet og utvalget. Innledningsvis viser jeg hvordan rekrutteringsprosessen forløp. Deretter gir jeg et bilde av informantene som deltar i studien. Jeg vil også vise til noen tanker jeg har gjort meg rundt selve intervju situasjonen. I den andre delen skisserer jeg noen etiske refleksjoner jeg gjorde meg i forhold til denne kvalitative studien.

I det fjerde kapitlet gjøre jeg rede for oppgavens teoretiske rammeverk, livshistorietilnærming. Livshistorie handler om både metode og teori, det er derfor vanskelig å gi en klar presentasjon av livshistorieteori uten å komme inn på det som ansees som *metode*. Kapitlet begynner med en kort historisk gjennomgang av teoretikere og fremgangsmåter. Jeg tar også for meg Charlotte Lindes livshistorieperspektiver, da disse er relevante gjennom hele studien. Avslutningsvis gjør jeg rede for noen begreper jeg vil benytte i oppgavens analysekapitler.

Kapittel fem er en innledning til studiens analyse. Jeg forteller livshistorien til en fiktiv kosovoalbansk familie og deres tid i kirkeasyl i Norge. På denne måten danner jeg et bilde av hva informantene har vært igjennom, men bevarer fremdeles informantenes anonymitet.

Oppgavens tre analysekapitler representerer tre faser i informantenes liv. Jeg har ordnet fa-

sene kronologisk, men jeg flytter meg noe i tid innenfor den første fasen, da dette var fruktbart for analysen. Kapittel seks beskriver hvordan informantene fortalte om den første fasen – tiden før kirkeasylet. Flukten fra Kosovo markerer begynnelsen på bruddet i informantenes livshistorier. Historiene om flukten sees i lys av hvilke strategier informantene benytter for å skape en helhet i livshistoriene sine.

I kapittel sju beskriver jeg tiden i og rundt kirkeasylet, med vekt på forskjellene mellom de kvinnelige og de mannlige informantenes kirkeasylopplevelse. I denne fasen hadde de liten innflytelse på sin egen livssituasjon, da de avventet svar på asylsøknadene sine. Til tross for at det var en tid da informantene mistet kontroll over livssituasjonen, skal jeg se på noen strategier de benyttet for å gjenvinne kontrollen. Denne fasen viser også hvordan kampen mot myndighetene, først i Kosovo, så i Norge, har vært med på å danne informantenes identitet.

Kapittel åtte tar for seg tiden etter kirkeasylet. Jeg har delt dette kapitlet i to, der første del handler om forholdet til hjemlandet og den andre om forholdet til Norge. Jeg vil først vurdere hvordan informantene forholder seg til menneskene i den kohorten de forlot, gjennom å se på historier de fortalte om å reise på besøk til hjemlandet. Så følger en del som viser hvordan informantene knytter seg til nye grupper i Norge. Informantene har slått seg til ro i Norge med ønske om å bli boende her, i alle fall til barna blir så store at de kan bestemme selv. Informantene har derfor et behov for å knytte seg til nye grupper mennesker. I denne delen ser jeg på hvordan informantene kommuniserer sin forståelse av hva det vil si å være norsk, sin forståelse av det norske, og hvordan de har blitt en del av samfunnet.

Det siste kapitlet, kapittel ni, oppsummerer oppgavens analytiske funn. Kapitlet inneholder også noen avsluttende tanker om temaet samt noen tanker om videre forskning.

3 Metode – Utvalg og Etikk

Problemstillingen i denne studien belyses best gjennom kvalitativ metodetilnærming. Jeg har foretatt livshistorieintervjuer med tidligere kirkeasylanter for å se hvordan de skaper sammenheng i livsløp preget av brudd. Livshistorietilnærming i samfunnsvitenskapene handler om metoder for innsamling av data, men også om bestemte teoretiske rammer disse dataene blir relevante innenfor. Særlig det siste vil jeg gå nærmere inn på i presentasjonen av det teoretiske rammeverket i neste kapittel. I den første delen av dette kapitlet vil jeg presentere feltet. Jeg vil starte med rekrutteringen, og hvordan jeg kom frem til utvalget. Deretter følger en presentasjon av informantene samt mine tanker rundt sammensetningen av informanter. Til slutt vil jeg gi en beskrivelse av intervjuene og intervjusituasjonen.

I den andre delen av kapitlet vil jeg belyse noen etiske dilemmaer i forbindelse med kvalitativ metode. Jeg vil skissere noen av tankene jeg har gjort meg i oppgaveprosessen, og begrunne valgene jeg har tatt.

3.1 Utvalget

3.1.1 Rekrutteringen

For å rekruttere informanter benyttet jeg meg av bekjente og bekjentes bekjente. Jeg startet med en oversikt over hvilke kirker i Norge som hadde kirkeasylanter boende i 1993, og kontaktet dem. Det varierte hvor mye kontakt kirkene hadde med de tidligere asylantene, men flere steder ble jeg anbefalt å kontakte mennesker som hadde mye kontakt med kirkeasylantene under kirkeasyltiden. Til slutt endte jeg opp med flere døråpnere. Disse var norske og førte meg i kontakt med tidligere kirkeasylanter. I noen tilfeller fikk jeg oppgitt navn og telefonnummer, med et ”han syns helt sikkert at det er hyggelig å bli spurt”. Andre ganger tok døråpnerne kontakt med de potensielle informantene først, og forsikret seg om at de var villige til å bli intervjuet. Til å begynne med opplevde jeg denne fremgangsmåten som positiv, da den ga meg muligheten til å forklare hva prosjektet gikk ut på til mennesker som ikke selv skulle delta, men kjente informantene. Slik kunne kontaktpersonene vurdere om det ville være fruktbart å intervju de aktuelle informantene. Dette førte også til at jeg fikk informanter som snakket godt norsk. Til tross for at jeg i utgangspunktet opplevde metoden som positiv, var den problematisk på to områder. For det første var det negativt å ikke presentere prosjektet selv første gangen, fordi jeg var uten kontroll på hva informantene trodde de hadde sagt ja til. For det andre kan det å ha informanter som snakket godt norsk tyde på at de er godt integrert i det norske samfunnet, og på den måten ha andre opplevelser av Norge og det norske samfunnet, enn kosovoalbanere som ikke snakket godt norsk. Men jeg hadde ikke tilgang på mange informanter og kunne derfor ikke å ”forkaste” noen på grunnlag av dette.

Et av navnene og telefonnumrene jeg fikk, førte meg videre til fem andre. Denne ”snøballeffekten” (Thagaard 1998: 54) ga en fordel, da jeg hadde én person å forholde meg til, som de an-

dre stolte på. Ulempen var, nok en gang, at jeg ikke selv fikk lagt frem prosjektet, og jeg fryktet at de stilte opp på intervjuet av respekt for kontaktpersonen, som igjen kanskje hadde sagt ”ja” av respekt for den norske kontaktmannen som jeg i utgangspunktet hadde. Jeg er ikke sikker på om de egentlig ønsket å bli intervjuet og om de visste hva de hadde sagt ja til.

3.1.2 Informantene

Hovedmålet mitt, da jeg skulle finne frem til informanter, var at de skulle ha sittet i kirkeasyl i Norge i 1993-1994. Jeg hadde i utgangspunktet ingen preferanser i forhold til bakgrunn eller etnisitet. Jeg ser det allikevel som en fordel at alle informantene mine er kosovoalbanere, da dette har gitt meg en større forståelse av kosovoalbansk kultur og samfunn.

Utvalget består av 10 personer: fire ektepar, en kvinne og en mann. Alle informantene var over 40 år da intervjuene ble foretatt. Barna deres var i forskjellige aldre, helt fra barnehagebarn, til ferdig utdannede. Alle mennene arbeidet i Norge; tre av fem av kvinnene var uten arbeid da intervjuene ble foretatt, men alle har vært i arbeid etter at de fikk oppholdstillatelse. Arbeidsløsheten var ikke etter eget ønske, men på grunn av sykdom eller mangel på arbeid. Bare en av mennene har fått arbeid som tilsvarer det han hadde i Kosovo, og en av kvinnene har arbeid som er relevant i forhold til utdannelsen hennes.

En faktor som kan ha påvirket kirkeasylantene er hvordan livet i Norge utviklet seg. Jeg informerte på forhånd om intervjutemaet og hvilke type spørsmål jeg ville stille. Dette kan ha ført til at jeg luket ut de tidligere kirkeasylantene som ikke ønsket å repetere sin historie, da den var ubehagelig. Det kan være flere årsaker til at mennesker som har brukt de siste 15 årene på å overleve, ikke var interessert i å dele sin historie. For det første kan det være at de ikke var stolte over hvordan livene deres hadde artet seg i etterkant av asyltiden. For det andre innebærer det å fortelle en livshistorie at man må tenke på fortiden, og det er ikke sikkert de ønsket å tenke på det de hadde opplevd. For det tredje kan det tenkes at de fortsatt hadde traumer og vonde minner i forhold til årene da livet var usikkert og uavklart.

I utgangspunktet var jeg ute etter å få informantene til å snakke om hele livet sitt, fra barneårene til dagens situasjon. Allikevel var det ingen hemmelighet at jeg hadde valgt dem som informanter fordi de hadde sittet i kirkeasyl. Flere av informantene var derfor kjappe med å fortelle om oppveksten, for så å komme til det de trodde jeg syntes var det viktige, nemlig kirkeasylet. Jeg måtte derfor stille ekstra oppfølgingsspørsmål for å finne ut ting om barndommen og oppveksten deres.

Jeg var bekymret over at flere av informantene lignet for mye på hverandre. De tok opp de samme problemstillingene og hadde flere ganger de samme løsningene på problemer. Etter å ha blitt bedre kjent med feltet, så jeg at dette var vanskelig å unngå. De forlot samme land, til omtrent samme tid. Handlingsrommet deres var begrenset og de var aktive i kampen mot serberne, slik at deres politiske overbevisning er relativt lik. De fleste av informantene var i etableringsfasen i Kosovo da de flyktet.

Jeg opplevde at en kirkelig ansatt, som fortsatt hadde kontakt med en familie, anbefalte meg å ikke kontakte denne familien fordi han mente det ville være en for stor belastning for dem. Jeg hadde ikke noe ønske om å utløse følelser som ikke var bearbeidet, eller få mennesker til å føle seg utilpass. Det har derfor vært bevisst at informantene har vært mennesker som, i alle fall tilsynelatende, har klart seg bra i Norge, og som har ønsket å delta i prosjektet. Utvalget blir på den måten homogent, men det har vært uunngåelig. Jeg opplevde at ett av parene skilte seg fra de andre i forhold til hva de husket og hvilke historier de trakk frem. Det var det yngste paret, som ikke hadde barn da de forlot Kosovo, noe som kan tyde på at deres innstilling i utgangspunktet var noe annerledes. Alle informantene har nå barn, noe som gjør at deres interesserer kan være påvirket av foreldrerollen. Dette kan ha vært med på å gjøre dem likere på mange områder, slik at tiden i kirkeasyl ikke kan forklare alle likheter.

3.1.3 Intervjuene

Jeg utformet en intervjuguide for å ha noe å holde meg til, men ønsket å la informantene prate fritt og selv trekke frem det de synes har vært viktig i livet. I følge flere teoretikere fremkommer de beste livshistorieintervjuene når informanten føler seg trygg nok til å snakke fritt (Bertaux 1981: 39; Bertaux-Wiame 1981: 259). Dette er én av fordelene samfunnsforskere har, at objektene snakker og kan komme med innspill selv (Bertaux 1981: 38), noe som igjen fører til at man som intervjuer kan ta seg friheter og stille oppfølgingsspørsmål til interessante temaer (Repstad 1998: 15). Jeg hadde allikevel tre faser som holdepunkt; tiden før, tiden under og tiden etter kirkeasylet. Årsaken til dette var at jeg ønsket å se om relasjonene til familie, venner og eget liv hadde forandret seg. Intervjuguiden var et godt verktøy, men jeg fulgte den ikke slavisk. Noen ganger brukte jeg den for å dra inn igjen samtaler som ikke lenger handlet om det de skulle. Andre ganger mistet jeg strukturen tidlig og måtte improvisere og hoppe frem og tilbake, og plukke spørsmål som passet situasjonen. Dette var ofte et resultat av at informantene selv pratet og styrte samtalen, noe som tidvis ga positive og interessante resultater.

Jeg startet hvert intervju med å si ifra at det var informantene selv som bestemte hva som skulle være med, og når jeg eventuelt skulle slå av båndopptakeren. Jeg opplevde verken at noen motsatte seg bruk av båndopptaker, eller uttrykte ønske om at jeg skulle slå den av under intervjuet.

Jeg brukte mye tid på å tenke på hvor langt jeg skulle strekke spørsmålene, hvor mye jeg kunne grave, og når jeg burde slå av båndopptakeren. Jeg er ingen terapeut, og ønsket derfor ikke å spørre om følsomme hendelser (Thagaard 1998: 201). Dette viste seg imidlertid å bli vanskelig, da kirkeasyltiden var mer eller mindre problematisk for informantene. Det var et følsomt tema og to ganger opplevde jeg at en informant begynte å gråte. Da dette hendte første gangen var jeg redd jeg hadde gått for langt, og at resten av intervjuet ville bli vanskelig å gjennomføre. Det viste seg ikke imidlertid ikke å være et problem, kanskje til og med det motsatte, da det snarere ble etablert et tillitsforhold som gjorde at samtalen fløt bedre.

Alle intervjuene ble foretatt hjemme hos informantene noe som i livshistoriemetode argumenteres for som positivt, da informanten er i sitt eget miljø hvor det finnes trygge rammer (Thorsen 1998: 32). Det kan også være relevant i forhold til karakterbygging. Når informanten er omgitt av sine ting, kan intervjueren lese inn i sammenhengen mer om hvilken type person informanten er (Thorsen 1998: 40). Jeg kan i denne sammenhengen ikke si noe om informantens historie eller smak ut fra hva som hang på veggene eller hvilke møbler de hadde, da deres nåværende hjem bare er midlertidig. Flere av informantene poengterte at de forlot "sine ting" da de forlot Kosovo.

Det er usikkert hvor mye det påvirket situasjonen at vi var i informantenes hjem. Men jeg følte at jeg tidvis mistet en del av kontrollen. Flere av intervjuene ble avbrutt blant annet fordi jeg ble tilbudt kaffe og mat. I noen intervjusituasjoner kom barn og stilte spørsmål eller bare ville ha en kjeks. I tillegg ringte telefonen, noe som trolig ikke ville ha skjedd hvis vi hadde vært på et sted hvor jeg hadde mer styring. Jeg følte meg også takknemlig for at disse menneskene stilte opp for å la seg intervju, siden intervjuene ikke ga dem noe konkret tilbake, men de allikevel inviterte meg inn i sine hjem. Mitt behov for å være høflig og imøtekommende var derfor stort.

I ettertid ser jeg at de tingene som under intervjuet virket forstyrrende og problematiske, har vært en del av historien. Det lå mye interessant informasjon i samspillet mellom ekteparene. I ett hjem ba ektemannen sin kone skjenke mer kaffe selv om han satt nærmest kaffekanna. I ett annet hjem var det ektemannen som gikk på kjøkkenet, mens kona satt i stua og snakket med meg. Jeg kan ikke vite om dette var en måte for ekteparene å vise maktbalansen; at mannen i det første hjemmet ville bevise at han var husets herre, eller at mannen i det andre hjemmet ville vise at også han kunne finne frem på kjøkkenet. Jeg opplevde allikevel samspillet i forhold til hva som ble sagt.

I intervjusituasjonen varierte det hvor mye informantene fortalte, holdt seg til temaet, snakket fritt og var åpne. Dette kan skyldes individuelle forskjeller i hvor utadvendte og snakkesalige de er, eller hvorvidt de følte at de hadde mye å bidra med. Det kan også tenkes at jeg som intervjuer hadde ulik påvirkning på de ulike informantene (Nilsen 1994: 144). Som intervjuer har man ingen garanti for at forholdet mellom intervjuer og informant gir informanten den tilliten og tryggheten han/hun trenger til å åpne seg helt og være avslappet i situasjonen (Widerberg 2001: 16).

Intervjuene ble foretatt i flere omganger. De første intervjuene ble gjennomført i desember 2004, mens det siste fant sted i juni 2005. Jeg hadde derfor lært de transkriberte intervjuene å kjenne mellom rundene med intervjuer. Det var en god erfaring å ha med seg til neste intervju, fordi jeg lærte noe om hvordan jeg selv fungerte i intervjusituasjonen.

Jeg ble stadig møtt med et ønske om å bli intervjuet parvis. Da jeg spurte om det var mulig å intervju dem én og én, forsto jeg at det var uønsket. I samtlige tilfeller var det kvinnene som ønsket å bli intervjuet sammen med mannen sin. Årsaken de oppga for dette var at mennene behersket norsk best. I tillegg hadde de begge de samme opplevelsene, og når de nå skulle ta dem

frem igjen, virket det trygt å være to. Jeg tolket ønsket om å intervjues sammen dit hen at dette er deres felles historie, som de trengte hverandres støtte for å formidle. Flere av informantene fortalte om intervjuet de hadde vært igjennom hos politiet da de kom til Norge. Da ble de intervjuet enkeltvis, som en taktikk fra politiets side, for å se om de hadde sammenfallende forklaringer på hvorfor de forlot hjemlandet. Det var en situasjon de opplevde negativt, grunnet mange sterke inntrykk fra tiden da de var på flukt fra hjemlandet. Følelsen av å ha blitt mistenkeliggjort, kan ha medført at de ønsket å fortelle historien sammen denne gangen.

3.2 Etiske sider ved forskning

I oppgaveprosessen støtte jeg på noen etiske aspekter ved å foreta kvalitative intervjuer. I avsnittene som følger trekker jeg frem dilemmaene jeg opplevde, diskuterer ulike tilnærminger og redegjør for avgjørelsene jeg har tatt.

3.2.1 Anonymisering

For at samtalen mellom informant og intervjuer skal være åpen og tillitsfull, er det viktig at informantene føler seg trygge på at informasjonen som kommer frem i intervjuet ikke vil komme på avveie. Dette kan gjøres gjennom anonymisering (Thagaard 1998: 22), men anonymisering kan samtidig være med på å undergrave oppgavens gyldighet. Ved at informantene er anonyme er det ikke mulig å etterprøve sitatene, og således vanskelig å vurdere forholdet mellom studien og det feltet som ble studert. I denne studien anonymiserer jeg fordi presset på kirkeasylantene, fra media, myndigheter og menneskene rundt kirkeasylet, var stort da de satt i kirkeasyl. Det var derfor viktig at de ikke skulle oppleve samtalene som nye runder med oppmerksomhet, etter at livet endelig hadde stabilisert seg.

Det som gjorde deler av temaet problematisk for flere, var da jeg spurte om negative opplevelser i Norge. Flere av informantene opplevde det vanskelig å kritisere det samfunnet som hadde hjulpet dem så mye. Kirkeasyltiden var for flere av informantene preget av ambivalens. På den ene siden var de takknemlige for hjelpen de mottok. Alle informantene opplevde å bli forsørget av mennesker de i utgangspunktet ikke kjente. På den annen side så var det en tid som opplevdes som krenkende og ydmykende. De hadde ingen mulighet til å ta vare på seg selv og familien sin. De hadde heller ingen mulighet til å gjengjelde gjestfriheten til menighetene som tok i mot dem.

Noen av informantene kjente hverandre fra før, noe som gjør at de kjenner hverandres erfaringer og tanker knyttet til kirkeasyltiden relativt godt. Jeg fant at flere av informantene bearbeidet erfaringene i fellesskap. De hadde til tider sammenfallende tanker og følelser, og holdningene til hjemlandet var i mange sammenhenger relativt like. Dette viste seg å gjøre anonymiseringen enklere for meg. For at informantene ikke skal kjenne igjen hverandre har jeg valgt å endre navn, kjønn, alder, antall barn og bosted. Jeg har også forandret yrke, utdanning og tidligere arbeidserfaring.

3.2.2 Fremstillingen

I oppgaven benyttes sitat. Jeg har rettet opp språket, slik at det ikke skal være mulig å kjenne igjen informantene på språklige feil. Meningsinnholdet er beholdt, men ord- og setningsfeil rettet opp, da det er innholdet som er viktig, ikke norskferdighetene.

Innen kvalitativ metode pågår det stadig en diskusjon om hvorvidt sitater skal forandres; hvorvidt endringene er hensiktsmessige, eller om det gjør at informantenes meninger blir borte. Hvordan informantene fremstilles er mitt ansvar, fordi det er jeg som bestemmer hva som er relevant for oppgaven og hvordan resultatene mine skal presenteres (Prieur 2004: 150; Thagaard 1998: 199). Det er derfor viktig for meg at informantene får den anonymiteten de er lovet og fortjener, og at fremstillingen ikke virker krenkende (Widerberg 2001: 124). Jeg kan ikke utelukke at jeg har misforstått ting som ble sagt, og at språkforandringene har endret meningsinnholdet. Men da norskkunnskapene til informantene stort sett har vært veldig gode, anser jeg sjansene for avvik fra det de i utgangspunktet mente som små.

Enkelte av informantene var mer velartikulerte enn andre og hadde lettere for å uttrykke det flere mente. Det var derfor naturlig å velge ut sitatene fra deres historier, selv om de ikke var de eneste som mente eller uttrykte seg i den retningen sitatet viser.

3.2.3 Informert samtykke

Jeg har gjennomgående vært åpen i forhold til kontaktpersonene og informantene om prosjektets formål. Da jeg ønsket å få informantene til å snakke fritt og trekke frem hendelser og historier som har vært viktige og formende for dem, presenterte jeg meg selv og prosjektet før jeg satte på båndopptakeren. Som jeg skal presentere senere i kapitlet benytter jeg meg av en temabasert fremstilling. Temaene jeg har analysert kom frem i arbeidet med intervjuene, og var ikke klare da jeg foretok intervjuene. Derfor var det vanskelig å presist presentere hva jeg var ute etter med intervjuene. Dette innebar at da jeg informerte informantene om prosjektet og intervjuet, visste jeg ikke selv hvordan oppgaven ville se ut til slutt. De visste altså at de kunne trekke seg fra prosjektet, men de visste ikke hvordan prosjektets sluttprodukt ville se ut.

3.2.4 Motivasjon for deltakelse

Alle informantene har fått oppholdstillatelse i Norge. De hadde derfor ikke det å vinne på å delta i prosjektet. Alle familiene hadde også minst én inntekt, og alle var klar over at jeg var student og ikke representerte arbeidsmarked/-plass de kunne komme inn på eller tjene penger på. Informantenes motivasjon for deltakelse i prosjektet kjenner jeg ikke, men tanker rundt det har jeg allikevel gjort meg. Jeg vil nevne fem. For det første opplevde jeg hos informantene en takknemlighet overfor nordmenn som hadde hjulpet dem både under og etter kirkeasylet. I flere tilfeller fikk jeg kontakt med informantene gjennom nettopp dette nettverket. Det kan virke naturlig at de ønsket å gjøre sine hjelpere en gjentjeneste, eller de hadde lyst til å være med på et prosjekt som tok for seg noe de synes er interessant og viktig. For det andre har det gått mange år

siden informantene satt i kirkeasyl, og oppmerksomheten rundt deres sak er minsket. Selv om alle informantene uttrykte en enorm lettelse over at de oppnådde oppholdstillatelse, betyr ikke det at historien stopper der. De siste årene har gått med til å bearbeide opplevelsene og prøve å normalisere livet. Muligheten for å snakke om det de har vært igjennom, kan ha hatt en terapeutisk effekt på enkelte. Den tredje muligheten kan være at de ikke hadde så mye kontakt med nordmenn, og at det opplevdes positivt å ha en på besøk. Deltagelsen kan slik sett også oppleves som et tegn på integrasjon. For det fjerde kan det være at de følte seg ensomme i Norge og ble glade for besøk. For det femte var flere av informantene mine akademikere, så det kan tenkes at de ønsket å bidra i et prosjekt som er tilknyttet et universitet.

Uansett motivet bak deltakelsen opplevde jeg bytteforholdet som vanskelig. De delte sine tanker, ønsker og drømmer med meg, mens alt jeg kunne gi tilbake var å beskytte identiteten deres. Jeg opplevde det som problematisk da informantene inviterte meg tilbake til dem på besøk, slik at vi kunne snakke friere og ”bli venner”. Det var vanskelig å forklare at jeg bare var innom for å få ”det jeg trengte”, for så å måtte trekke meg ut, uten å la høre fra meg igjen. Det ville allikevel vært uetisk og vanskelig å studere deres uttalelser og deres handlinger, hvis jeg følte at jeg studerte venner.

Det er usikkert hvor mye informantene fikk ut av intervjuet, utover det at de fikk snakke om seg selv til en som var interessert. Kvale argumenterer for at intervjuet kan oppleves unikt for informantene, fordi de får fortelle sin historie til en aktiv lytter (1997: 69). Men jeg er usikker på om dette er relevant for mitt prosjekt. Informantene har vært igjennom utallige intervjuer, både hos politiet og i pressen, i tillegg til at besøkende, både i kirkeasylet og venner i ettertid, har vært interessert. Jeg er derfor i tvil om min interesse har satt i gang noen refleksjoner som de ikke allerede har vært igjennom. På den annen side skal jeg ikke undergrave et av de sentrale trekkene ved livshistorieforskning, nemlig at menneskers liv er i stadig endring og at det derfor er naturlig å stadig revurdere og endre livshistorien. Ut fra dette kan informantene ha fått noe nytt ut av intervjuene.

3.2.5 Gyldighet og pålitelighet

Validitet og reliabilitet er begreper som først og fremst forekommer i kvantitative studier (Thagaard 1998: 20). Disse aspektene bekrefter studiens evne til gyldighet og pålitelighet. Selv om både måleinstrumentene og det man måler har en annen karakter i kvalitative studier enn i kvantitative, er det likevel relevant å vise til studiens ”troverdighet, bekræftbarhet og overførbarhet” (Thagaard 1998: 20). I følge Fog kan studien gjøres pålitelig gjennom offentlig tilgjengelighet og forskerens skjønn og selvinnsikt (1994: 162). For å kontrollere oppgavens gyldighet, må studien vurderes ut fra forholdet mellom sitatene og beskrivelsene i analysen samt den verden som har blitt observert (Fog 1994: 163).

Den som foretar intervjuene er med på å forme det som blir sagt og er med på å skape en persons livshistorie. Det er derfor viktig at forskeren er seg bevisst sin rolle, fordi den vil på-

virke historien (Danielsen 1990: 159). I enhver presentasjon av oss selv, velger vi ut hendelser, personlighetstrekk og uttalelser som stemmer overens med det bildet vi vil at andre skal ha av oss. Hvilke sider vi ønsker å vise frem varierer, ut fra hvem vi snakker med. Da jeg ikke kjenner informantene utenom intervjusituasjonen, er det vanskelig å vite hvilke av de historier, hendelser og persontrekk de trakk frem, som var påvirket av meg. Men av faktorer som kan ha spilt inn kan nevnes at jeg var yngre enn alle informantene. I tillegg er jeg av norsk opprinnelse og født inn i det landet de har brukt år på å få lov til å tilhøre. Jeg har også kommet i kontakt med informantene gjennom kirkelig ansatte, som de kjenner godt og som har fremstått som ressurssterke mennesker, hjulpet dem og vist omsorg for dem. Det er, som nevnt ovenfor, vanskelig å si i hvilken grad ønsket om å gjøre disse menneskene en gjentjeneste, har påvirket intervjusituasjonen. Det ene paret uttrykte en enorm takknemlighet overfor sine norske venner, kanskje nettopp fordi de håpet at vennene skulle lese oppgaven.

3.2.6 Kategorisk fremgangsmåte

Det finnes ulike fremgangsmåter når man benytter livshistorie som forskningsmetode. Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber skiller mellom historien som en helhet, "holistisk tilnærming", eller temaer ved historien, "kategorisk tilnærming" (1998: 12). I denne studien har jeg først og fremst benyttet meg av *kategorisk tilnærming*. I stedet for å konsentrere meg om hele historier, der informantens livsløp og utvikling er viktig, ønsker jeg å se på ulike temaer eller kategorier fra intervjuene. Jeg fant sammenfallende historier eller oppfatninger hos flere av informantene, og har valgt å se temaene i lys av informantene som gruppe, ikke i forhold til informantene som enkeltmennesker. Men selv om jeg har valgt en kategorisk tilnærming, vil det finnes elementer av den holistiske tilnærmingemetoden i denne studien. Dette gjelder først og fremst intervjuenes kontekst, særlig det forhold at de ble intervjuet i forbindelse med deres fortid som kirkeasylanter, er relevant. Lieblich m.fl. skiller også mellom "innhold" og "form" (1998: 12). Forskeren kan skille mellom "hva" som blir sagt, eller "hvordan" noe blir sagt. I denne oppgaven vil det først og fremst være *innholdet* som er viktig. Siden ingen av informantene ble intervjuet på morsmålet sitt, vil det være viktigere for meg å få frem *hva* som ble sagt, ikke *hvordan* det ble sagt, dette gjelder i hovedsak ordbruken i historiene. Men jeg vil også vise hvordan noen av informantenes historie kan settes inn i samfunnets rådende fortellinger, hvor livshistoriene kan legitimere informantenes handlinger.

Siden jeg har valgt en temabasert fremstilling, vil jeg ikke presentere noen av informantenes historier i sin helhet. Jeg ønsker å se på informantenes historier på tvers, og trekke frem historier som presenteres hos flere framfor den utvikling som har skjedd hos den enkelte.

De tre fasene i analysekapitlene tar for seg tiden før kirkeasylet, tiden i og rundt kirkeasylet og tiden etter kirkeasylet. I hver av fasene har jeg valgt ut temaer jeg analyserer, fordi de er gjennomgående hos flere av informantene. Disse historiene har ikke til hensikt å skape en helhetlig historie, oppgavens konsistens finnes i informantenes identitet, ikke livsløp.

3.3 Oppsummering

Innledningsvis i den første delen av dette metodekapitlet så vi hvordan utvalget ble satt sammen ved hjelp av ”snøballeffekten” (Thagaard 1998: 54). Det andre avsnittet skapte et bilde av hvem som utgjør studiens informanter og hvordan jeg opplevde informantene som relativt like. Avslutningsvis i den første delen reflekterte jeg rundt intervjusituasjonen og min opplevelse av den. Den andre delen tok for seg noen etiske refleksjoner jeg har gjort meg i forbindelse med oppgaven. Jeg viste hvilke grep jeg benytter meg av for å anonymisere informantene og tanker jeg har gjort meg rundt fremstillingen av informantene i oppgaven. Vi så hvordan jeg opplevde det problematisk med informert samtykke, da jeg ikke hadde klart for meg hva jeg ville fokusere på i studien, da jeg fortok intervjuene. Det var derfor vanskelig for informantene å vite hva de deltok i. Jeg reflekterte også rundt ulike motivasjonsfaktorer for informantene, for å delta i studien. I det femte avsnittet så vi hvordan en kvalitativ studie kan fremstå som gyldig og pålitelig, gjennom offentlig tilgjengelighet. Avslutningsvis viste jeg at oppgavens analyse vil fokusere på temaer på tvers av informantenes livshistorier, ikke helheten i en informants liv. Jeg trakk også fram ønsket om å se på innholdet framfor formen.

4 Teoretisk rammeverk

I denne studien foreligger det empiriske materialet i form av livshistorier. Livshistorietradisjonen handler om både metode og teori i sosiologisk sammenheng, noe som medfører at det finnes en rekke tilnæringsmåter til tradisjonen. Dette kapitlet kalles det *teoretiske rammeverket*, da det gir en presentasjon av livshistorieforskning og teorien som benyttes i analysedelen. Kapitlet innledes med en kort historisk gjennomgang av livshistorieforskning, hvor jeg setter tradisjonens utvikling i sammenheng med utviklingen i sosiologifaget. I denne sammenheng vil jeg skissere den postmoderne innvirking på tradisjonen og diskusjonen rundt ”den lingvistiske vending”. Jeg vil videre gi en generell beskrivelse av trekk ved livshistorie som sosiologisk tilnæringsmetode. Livshistories aktualitet som tilnæringsmetode har gått i bølger, nært knyttet til utviklingen i samfunnsvitenskapen generelt. Avslutningsvis følger to avsnitt hvor jeg tar for meg *brudd* og *kohort* og *gruppe*, begreper som står sentralt i analysedelen.

4.1 Livshistorie som forskningstradisjon og den ”lingvistiske vending”

Livshistorieforskning har ikke vært utbredt i samfunnsvitenskaplige kretser i Norge (Almås 1997: 81)⁷. Hovedfokuset har ligget på forskning på livsløp, ikke livshistorie (Fosslund 2004: 47). Men å studere individer for å studere samfunnet, har allikevel dype røtter innen sosiologi (May 2001: 13).

Pionerene innen livshistorieforskning er William Irving Thomas & Florian Znaniecki. Deres ”The Polish Peasant in Europe and America” (1927), som belyste polske immigranternes møte med USA gjennom holdninger og verdier de hadde med seg fra hjemlandet (Fosslund 2004: 46), etablerte livshistorieforskning innen sosiologien (Danielsen 1992: 24) og har blitt stående som en milepæl (Fosslund 2004: 46). Thomas og Znanieckis studier var starten på storhetstiden til det vi i dag kjenner som Chicagoskolen (Danielsen 1992: 25; Bertaux 1981: 5). Her ble livshistoriemetoden brukt for å finne ut hvordan individet forklarer og fortolker sitt eget liv (Danielsen 1993: 11). Livshistoriestudier, eller biografisk forskning, hadde sin storhetstid på 1920- og 1930-tallet. I etterkrigstiden ble livshistorieforskning stilt i skyggen av kvantitative undersøkelser, der muligheten for abstraksjon og generaliserbarhet var større (Danielsen 1992: 25; Fosslund 2004: 46).

Tradisjonen overlevde i Polen i mellomkrigsårene (Bertaux 1981: 6), men ellers var livshistorieforskning lite utbredt. På 1970-tallet vokste det frem en økende interesse for feltet, denne gangen i Vest-Europa. Gjenreisningen skjedde paradoksalt nok ikke i USA eller Polen, selv om disse landene hadde hatt størst betydning for denne skolen før krigen, men i Vest-Tyskland, Frankrike og Italia (Fosslund 2004: 47; Almås 1997: 79; Bertaux & Kohli 1984: 217). En av de viktigste studiene fra denne perioden er Bertaux’ forskning på franske bakere (Fosslund 2004:

7 Noen norske bidrag; Gullestad 1996, Almås og Gullestad 1990, Danielsen 1990 og 1992 og Thorsen 1998.

47). Bertaux viste i sin forskning hva livshistorier kan si om et samfunn, gjennom kulturelle og sosiale prosesser, altså både de individuelle og de strukturelle forhold (Fossland 2004: 50-51).

Det hevdes at oppblomstringen av livshistorieforskning kan ha kommet av postmodernismens innvirkning på samfunnsforskningen. En av postmodernismens hovedteser er at "sannheten er lokal" (Danielsen 1995: 106). For å kunne fremstille den lokale sannhet må forskeren kjenne konteksten folk handler innenfor. Livshistorieforskning ble et godt redskap for å undersøke de lokalbaserte sannhetene (Danielsen 1995: 106).

In sociology, the turn towards postmodernism generally implied the abandoning of any concept of "objectivity", "generalization" or "truth", and a focus on local knowledge, narrative (or discourse) and language (Liodden 2006: 19).

De postmoderne tankene, som førte fokuset bort fra "objektivitet", "generalisering" og "sannhet", dannet en ny debatt om egentlig mening og sannhet. I følge Denzin er alle historier fiksjon, og en sosiolog kan ikke være den som avgjør om en historie er sann eller usann (1989: 77). Forskerens oppgave blir da å studere personers forsøk på å danne seg en historie som går overens med sin kulturelle gruppes sannhetsforståelse (Denzin 1989: 77).

I livshistorietradisjonens barndom var sosiologene opptatt av hva livshistorier kunne si om samfunnet, livsløp og informantenes egne fortolkninger. Men i følge Danielsen har dette endret seg; "De som i dag driver med biografiforskning forholder seg på en eller annen måte til narrative teorier" (1995: 112). Dette fortelleraspektet har ført til en diskusjon i samfunnsvitenskapen, når det gjelder omgjøringen av livshistorier til narrativer. Forenklet kan det forklares med at det finnes et skille mellom de som ser livshistoriene som "tekst" og de som ser livshistoriene som en måte å studere "virkeligheten" på (Almås og Gullestad 1990: 16). Dette skillet beskrives hos Almås og Gullestad (1990) og Fossland (2004). Når historiene betraktes som en "tekst", fokuserer man mer på det meningsinnhold og de fortolkninger som ligger i fortellingen enn på de virkelige hendelsene den eventuelt måtte vise til. Personen, hvis liv blir nedskrevet, ser både fortiden og fremtiden i lys av nåtidens forestillinger (Almås og Gullestad 1990: 16). Livshistorien kan skape orden og sammenheng i et tilsynelatende kaotisk liv ved at fortelleren plukker ut hendelser fra fortiden, og skaper den historien fortellerne ønsker å presentere. Måten livet blir fortalt på er viktigere enn livsløpet (Fossland 2004: 49).

Når livshistoriene derimot brukes som metode for å studere "virkeligheten", ser forskeren livshistoriene "som vindu mot personen eller verden" (Almås og Gullestad 1990: 16-17). Det vil altså si at livshistoriene beskriver hendelser fra virkeligheten. Livet er ingen fortelling, og bør derfor ikke analyseres ved hjelp av litterære analyseverktøy (Fossland 2004: 50).

Livshistorier er retrospektive fortellinger om ens eget liv, ofte nedskrevet av andre enn personen som "eier" livshistorien (Danielsen 1993: 11). De er ikke først og fremst ment som en beskrivelse eller forklaring av fortiden, men som en strategi for å gi fortiden et innhold, slik at den kan bidra til å gi nåtiden mening for den som forteller historien (Bertaux-Wiame 1981: 258). Denne

fremstillingen bekreftes av Almås og Gullestad (1990: 16). De hevder at selvbiografi, som tekst, ser på fortiden i lys av nåtiden, og at tanker om fremtiden sees i lys av nåtidens forestillinger om den (Almås og Gullestad 1990: 16).

Det er muligheten til å gjøre om historien, slik at den passer inn i nåtiden, som gjør at mer positivistisk orienterte samfunnsvitere kritiske til livshistorieforskning. Mennesker som endrer historien, for å tilpasse den hvordan livet har blitt, kan ikke gi et godt bilde av de forholdene som beskrives (Almås og Gullestad 1990: 16). Tradisjonen ble også satt til side i etterkrigstiden da kvantitative undersøkelser, som innbød til å abstrahere og generalisere, gjorde sitt inntog i samfunnsvitenskapen (Danielsen 1992: 25; Fosslund 2004: 46).

Selv om livshistorieforskning har vært utsatt for kritikk er mulighetene ved å benytte denne tilnærmingen mange. Det gir en nærhet til stoffet, som gir anledning til funn som kanskje ikke hadde vært mulig ved bruk av mer generaliserbare metoder.

Faren for å miste det som ble sagt til tross, hevder Holter at; ”Den narrative analysen i mange tilfeller er ganske komplisert, og ofte forutsetter lingvistisk og tekstanalytisk fagkunnskap” (1996: 21). I følge Gran er denne ”tekstliggjøringsprosessen” ikke en trussel for sosiologien, han hevder derimot at; ”så godt som all vitenskapelig praksis handler nettopp om å forholde seg til virkeligheten som tekst” (2000: 26). Roos hevder at

One of the arguments against the referential point of view is that texts (or transcription of speech) are the only things we can actually have and know about: there is no life outside the text because there is no other way to make statements about life, and thus is it nonsense to speak about real life outside the text or spoken word. I find this implausible and also very positivistic: a simple redefinition of evidence, which an autobiography is definitely not. Of course we mainly use text, but these texts are nothing at all in an autobiographical context if we do not impute an external reality to them, ‘something’ out there which they try to describe, more or less adequately (Roos 2003: 31).

Jeg ønsker å befinne meg i skjæringspunktet mellom disse to synene. Jeg vil forholde meg til tekstanalyse, men ikke utelukkende, da jeg tidvis vil ta virkeligheten i betraktning. Som beskrevet innledningsvis vil jeg i analysen se fortiden på to ulike måter. Analysekapitlet vil omhandle både ”den symbolsk rekonstruerte fortid” og ”den impliserte objektive fortid” (Gran 2000: 44). Den symbolsk rekonstruerte fortiden;

(...) handler om hvordan individet i nåtiden velger ut aspekter ved fortiden som det selektivt trekker på for å forstå den nye situasjonen. Etter et brudd må fortiden refortolkes for at kontinuiteten skal opprettholdes (Gran 2000: 44).

Historier informantene fortalte, som er med på å gi livet mening og sammenheng, vil bli trukket frem. Denne fortiden vil jeg omtale som *narrative strategier* i analysedelen.

Den implisert objektive fortiden er de hendelsene i livet som historiene refererer til (Gran 2000: 45). Historier på det impliserte objektive nivået er altså ikke fortolkninger. Det impliserte

objektive nivået omtales som *faktiske strategier*, og viser til strategier informantene benyttet seg av først og fremst i kirkeasyltiden.

Selv om det er den nåtidige situasjonen som bestemmer hvilke sider ved fortiden som kommer til syne, refererer den til noe som virkelig har funnet sted (Gran 2000: 45).

Jeg vil trekke fram historier som viser hvordan informantene organiserte livene sine og ga dem innhold og sammenheng i de hendelsene som faktisk fant sted.

4.2 Livshistorier som legitimerer valg

Fosslands studie "Livsløp i endring" viser at de eldre i hennes studie kan "både møte endringsprosessene i samfunnet *med verdier som har preget dem tidligere i livet*, og samtidig *være preget av nye verdiordninger*" (2004: 14 Fosslands kursiv). De eldre har vært gjennom ulike faser som gir dem mulighet til å se verden gjennom de verdiene og holdningene de hadde da de var yngre, men også tillegge seg nye verdier og strukturer ettersom de blir eldre. Med andre ord hevder Fossland at de eldres fortid kan påvirke fremtiden fordi de har med seg ulike "kulturelle bilder" (Fossland 2004: 15). Jeg vil også benytte dette fokuset, da informantene har med seg verdier fra sitt tidligere liv i Kosovo, men også har tilegnet seg verdier fra det norske samfunnet som påvirker deres holdninger.

Fortellingene kan tjene ulike funksjoner. Frønes viser hvordan ulike kulturelle fortellinger "binder livsløp sammen og gir handling mening" (2001: 89). Fortellingene kan være en måte å legitimere sine egne handlinger på, både overfor seg selv og den som lytter. Den som forteller historien er ofte hovedpersonen, og det vil da være i personens interesse at historiene bygger opp under det budskapet han/hun ønsker å få frem. Fortellinger kan også være med på å legitimere handlinger som normalt ikke ville være legitime, nettopp fordi historien følger et bestemt drama (Frønes 2001: 100). Som Frønes skriver: "Den forferdelige urett kan legitimere handling som ellers ville bli regnet som kriminell; mot det onde er ondskap legitimt og hevnen rettferdig" (2001: 127). Den status helten søker å oppnå ved en bestemt handling, gir uttrykk for en felles forståelse av hva sosial status er, noe som er grunnleggende for legitimeringen av handlingen. En individuell forståelse av status er uten mening, da det kun er heltens interesser som opprettholdes (Frønes 2001: 88). Sett i lys av en livshistorieberetning, der fortellerne ofte prøver å begrunne "hvem vi er?" og "hvordan vi ble sånn?" (Linde 1993: 3), kan fortellerne forholde seg strategisk til fortellingene sine (Frønes 2001: 111). Fortellingene som tas frem og utbroderes bygger opp under den helheten fortelleren ønsker at tilhøreren skal sitte igjen med. Hvordan informantene i denne studien legitimerer sine handlinger gjennom fortellinger, og på hvilken måte de kommuniserer hvordan de ønsker å bli oppfattet, kommer jeg tilbake til i analysekapitlene.

Frønes tar også for seg begrepet "biografi" (2001: 132). Biografien er personens oppfatning av eget livsløp, men personene vil i noen tilfeller ha problemer med å finne sin plass i forhold til de kulturelle historiene. Dette gjelder fortellinger hvor aktøren er med på å endre de rådende

kulturelle historiene, og det ennå ikke er dannet noen ny dominerende samfunnshistorie. I slike tilfeller vil ikke aktørenes historier stemme overens med de rådende kulturelle historiene. Frønes benytter som eksempel kvinnekamp og kvinnefrigjøring, hvor en del kvinners livsløp ikke følger de rådende historiene om husmødre, men er i ferd med å skape en ny historie (2001: 132). I denne studien gjelder det mennesker som bryter ut av et samfunn og som skal skape seg en helhet og identitet i et nytt samfunn. En kirkeasylantshistorie er ikke en rådende samfunnshistorie verken i landet som ble forlatt, eller landet han/hun kom til. Derfor må aktøren selv skape sin biografi ”i skjæringspunktet mellom mange fortellinger og interesser” (Frønes 2001: 133)

4.3 Charlotte Lindes livshistorieperspektiv

Jeg beskrev innledningsvis hvordan jeg vil forholde meg til livshistoriene i studien både som tekst, men også som en del av virkeligheten. Deler av studien vil bygge på Charlotte Lindes (1993) perspektiv på livshistorie. Lindes studie er en lingvistisk studie, hvor hun viser ulike måter mennesker skaper helhet i livshistoriene sine. Hun forholder seg til livshistorier som tekst, uten å ta hensyn til om hendelsene er sanne (Linde 1993: 14). Siden jeg både vil forholde meg til livshistorier som tekst og som historier fra virkeligheten, vil jeg ta utgangspunkt i Lindes livshistorieperspektiv, men overføre dem til denne studien.

Linde hevder for det første at livshistoriene våre kan besvare ”hvem vi er?” og ”hvordan ble vi sånn?” (Linde 1993: 3). For det andre er livshistorier en måte å se ”hvordan kommunisere vi oss selv til andre?” (Linde 1993: 3), altså hvordan vi ønsker at andre skal se på oss. For det tredje danner de grunnlaget for ”hvordan knytter vi oss til en gruppe, og viser at vi er verdige medlemmer av gruppen?” (Linde 1993: 3), at vi forstår og følger de gjeldende moralske standarder. Og til slutt det fjerde perspektivet ”hvordan bekrefter vi de vide sosiale konstruksjonene?” (Linde 1993: 3), altså hva vi kan ta for gitt, hva normene er, hva vi har felles og hvilke spesielle trossystemer vi kan bruke for å danne et fellesskap. Punktene har glidende overganger, og kan tidvis være vanskelig å skille fra hverandre. Jeg vil legge fokuset på de tre første perspektivene.

Linde mener også at livshistoriene våre er en sosial og muntlig enhet, som ikke formidles i sin helhet, men som kommer i bruddstykker over en lengre periode. På grunn av tidsperspektivet blir de revurdert og forandret hele tiden (Linde 1993: 3).

4.4 Brudd

Livshistorieforskning har ofte fokusert på uventede brudd i livsløpet, som for eksempel sykdom (Hagestad 1996; Frank 1991), arbeidsledighet (Knutsen 1998) eller tap av ektefelle (Gjertsen 2006). Slike brudd krever ikke bare endring i livsplaner, de setter ofte også i gang biografiske refleksjoner. Det som tidligere var selvsagt og uproblematisk krever med ett en forklaring. Livshistorieforskningen har vist at et sentralt moment i slike refleksjoner ofte består i å etablere sammenhenger mellom livet før og etter bruddet, og dermed skape en form for biografisk kontinuitet. Som jeg viste innledningsvis opplevde informantene to brudd. Det første var deres

geografiske forflytning, hvor de bryter med det som har vært deres kohort i hjemlandet. For informantene representerer flukten fra Kosovo et uventet brudd i livsløpet. De måtte bryte opp fra livet de levde; karrieren, vennene, hjemstedet og fremtidsdrømmene. Dette bruddet, og hvordan de eventuelt forsøker å etablere former for kontinuitet mellom livet før og livet etter, er derfor et sentralt tema i analysen. Det andre bruddet er tiden i kirkeasyl, hvor kirkeasylantene satt uten kontroll over eget liv.

Hagestad skriver i *On-time, Off-time, Out of Time?* om livet som kreftpasient. Usikkerheten rundt sykdomsutfallet gjorde det umulig å planlegge hverdagen (Hagestad 1996: 206). Ved å være syk mistet hun muligheten til å utføre arbeidet sitt på vanlig måte. Kreftsykdommen gjorde det vanskelig å se fremover, da den ikke kom med noen friskmeldingsdato. Også samfunnets felles forutsigbare rytme var umulig å følge; sykdom tar ikke hensyn til ferier og høytider. Tap av forutsigbarhet i livet kan føre til at livsplanen undergraves (Hagestad 1996: 218). Selv om ikke informantene i denne studien var kronisk syke, vil vi i det andre analysekapitlet se at begrensningene Hagestad beskriver på mange måter også gjelder for mine informanter. Situasjonen i kirkeasyl medførte at informantene mistet muligheten til å planlegge, på samme måte som en kronisk syk person.

Historier om brudd er historier om forandring. De uttrykker et ønske om å skape ny tilhørighet til det som er nytt og fremmed. Danielsen hevder at immigranter må skape en ny begynnelse på et liv som har vart en stund (2004: 118). Bruddet i denne studien representerer, som vi så, ikke bare informantenes geografiske forflytning til et nytt sted. Tiden i kirkeasyl fungerte som et vedvarende brudd, da det var umulig for informantene å bearbeide flukten og starte livet i Norge, før de hadde fått endelig svar på søknaden om opphold. Å avslutte en livskarriere og begynne på noe nytt vil i mange tilfeller føre til at man mister sosial status og må opparbeide seg tillit og respekt på nytt, noe som i dette tilfellet innebærer å lære seg hva som gir status i et nytt land. Samtidig er det viktig å danne en kontinuitet i livshistorier som preges av brudd. Informantene i denne studien befinner seg i skjæringspunktet mellom hva de oppfatter som tillitskapende i Norge, og egenskaper som danner kontinuitet i deres egne historier.

I følge Breckner har immigranter tidligere blitt antatt å ha problemer med å danne en stabil og sammenhengende identitet, på grunn av brudd i livsløpet (2002: 213).

In general, migration is considered to be an experience of discontinuity which, on a biographical level, is expected to have a relatively deep impact on the subject's sense of life-continuity (Breckner 2002: 191).

Ulikheter innen kultur og religion førte til at immigrantene i det nye landet opplevde ett av tre. For det første kunne de bli sittende fast i sin gamle kultur. For det andre kunne de bli dratt i begge retninger, noe som ga dem ustabil identitet. For det tredje kunne de oppleve at de manglet tilhørighet til noe sted, nærmest som et sammenbrudd i identitet (Breckner 2002: 213). Men med dagens globale kunnskapsstrøm må nye begreper opprettes. For å unngå å miste kunn-

skap og erfaring som var tilegnet før reisen, må denne kunnskapen integreres inn i det nye livet (Breckner 2002: 216). Breckner fant i sin forskning;

(...) looking at the life histories and stories of different migrants, it becomes apparent that, in many cases, migration is experienced not primarily as a biographical discontinuity, disrupting life projects and networks (for example, professional career, family life, peer-group links) but rather as a continuity of specific biographical projects and sometimes, in case of persecution and refuge, even of life itself (2002: 217).

Menneskers evne til å integrere erfaringsbakgrunnen de har fra hjemlandet inn i det nye landet, finner vi eksempel på i det åttende kapitlet, der jeg diskuterer hvordan informantene knytter seg til det norske.

Endringer i livsløpet representerer ikke nødvendigvis brudd. Danielsen skiller mellom ”overganger” og ”begivenheter” (1990: 175). En overgang er ofte kohortbestemt⁸, mens en begivenhet er en tilfeldig hendelse man ikke er forberedt på. En overgang kan eksempelvis være et menneskes valg om å få barn. Selv om det ikke nødvendigvis skjer samtidig for alle i en alderskohort, så skjer det innenfor en gitt periode. Det er de begivenhetene som skjer uten at vi er forberedt på dem, som skaper behov for å endre fortellingen om livet vårt.

Det er mulig å integrere hendelsene som skaper brudd i livsplanene i mer eller mindre grad (Danielsen 1993: 21). Denne måten å fortelle livshistorie på skaper det Danielsen kaller ”hvite flekker” (1993: 12). Hvite flekker er det man ikke kan få kunnskap om gjennom fortelleren, fortellingen eller mottakeren. Hvis de oppdages, kan de imidlertid være med på å gi historien mer informasjon. Hvis forskeren klarer å plukke opp hvilke historier som ikke fortelles, kan det si mye om livshistorien til informanten (Danielsen 1993: 12). Sannheten, slik den fremstår for informanten, kan altså være viktigere å finne enn hva som virkelig skjedde (Goodson 1988: 94), nettopp fordi det er slik informanten finner mening og sammenheng i sitt liv.

4.5 Kohort og gruppe

Som jeg alt har vært inne på skiller Danielsen mellom ”overganger”, som er til dels forutsigbare og kohortbestemte, og ”begivenheter”, som inntreffer uten at man er forberedt på dem og ofte snur tidligere livsplaner på hodet (1990: 175). Grovt forenklet kan man si at mens livsløpsforskningen i hovedsak har fokusert på overganger, har livshistorieforskning vært mest opptatt av begivenheter. Overganger er imidlertid også høyst relevante i studier av livshistorier. Når en begivenhet inntreffer og gir livsløpet en helt ny retning, fører dette ofte til at individet ikke lenger tar del i de samme overgangene som resten av gruppen og kohorten gjør. Slik oppstår det lett en diskrepans mellom individet og den gruppen eller kohorten denne personen har vært en del av, og identifiserer seg med. Etter at mine informanter forlot Kosovo utviklet livene deres seg annerledes enn den gruppen og kohorten de var tilknyttet i Kosovo. Dette skyldes ikke bare ulike

---

8 For definisjon og avgrensning av begrepet kohort, se avsnittet punkt 4.5 ”Kohort og gruppe”.

overganger i livsløpet, men også at de tenker annerledes enn de i hjemlandet gjør, og at de på ulike måter har knyttet seg til det norske samfunnet gjennom de årene de har levd her. Hvilke biografiske refleksjoner reisen tilbake til hjemlandet – og møtet med den gruppen de en gang tilhørte – har satt i gang, er det sentrale temaet i det siste analysekapitlet.

Begrepet ”kohort” (Ryder 1965) benyttes i ulike sammenhenger og med ulike betydninger, hvilket kan gjøre det vanskelig å avgrense det i forskningssammenheng (Fosslund 2004: 16). I denne studien vil *kohort* benyttes som en inndeling av mennesker som har samme startpunkt, som kan være tidspunktet de ble født, da de begynte eller avsluttet studiene sine, eller når de gikk over i pensjonisttilværelsen. På denne måten vil individene i samme kohort følge hverandre i livsløpet, gjennom deres felles startsted. Mennesker som blir født i samme år, vil mest sannsynlig begynne på skolen i samme år og avslutte grunnskolen samtidig.

”In our society, peership is to a great extent linked to chronological age, since so many of our prescriptions, proscriptions, and permissions for social participation are age based, starting with rigidly age-graded school system” (Hagestad 1996 :210).

Tilhørighet til samme alderskohort vil altså legge til rette for at man blir påvirket av de samme omgivelsene (Fosslund 2004: 18). Kohorten vil være den gruppen mennesker som har opplevd de samme historiske begivenhetene på omtrent samme tid i livsløpet (Frønes og Brusdal 2003: 284). De historiske endringene kan også påvirke medlemmene innad i kohorten på ulik måte. For eksempel kan økonomiske endringer i samfunnet føre til at kvinner i arbeidsdyktig alder må tilbake til hjemmet, fordi det ikke lenger finnes arbeid for dem. Kohorten vil også avgrenses kulturelt og geografisk (Frønes, Heggen og Myklebust 1997: 11), da det er grunn til å tro at de som ble født i Norge i 2006 vil få et annet livsløp enn mennesker født i Sudan samme år. Kohort vil i denne studien *ikke* referere til de menneskene som gikk i kirkeasyl i Norge på omtrent samme tid, selv om denne gruppen også kan sees som en kohort, jeg vil derimot se hver og en av informantene i forhold til kohorten de forlot i Kosovo.

I analysen vil informantenes kohort være et sentralt tema. Kohorten de forlot i hjemlandet da de flyktet til Norge, og som de kan sammenligne seg med når de nå besøker Kosovo, fungerer på mange måter som en kontrollgruppe i informantenes liv, da de kan se seg selv i sammenheng med dem og hvordan livene deres kunne blitt. Informantene er ikke lenger del av denne gruppen i det daglige. Det er derfor relevant å se hvilke grupper de nå knytter seg til, og viser at de er en del av.

For å vise at man er verdige medlemmer av en gruppe, må det kommuniseres at man har forståelse av, og et forhold til, samfunnets moralske normer (Thorsen 1998: 40). I følge Gergen må ens definisjon av seg selv som et verdig og akseptert individ, ens ”morske identitet”, ligge i forholdet man har til andre (1999: 13). I vår vestlige kultur vil den moralske identiteten ligge lagret i menneskers evne til å gjøre seg forstått som et menneske med stabil og sammenhengende livshistorie (Gergen 1999: 13). For å danne dette forholdet med andre mennesker, vil man

kommunisere at man har forstått hva som er de rådende moralske verdier, og leve i fellesskap med andre som lever etter de samme verdiene.

I forbindelse med presentasjonen av begrepet *gruppetilhørighet*, er det viktig å huske at det ikke er noen klare kulturelle trekk som alle kosovoalbanere har, eller alle nordmenn har. Det finnes ingen klart definert *norsk gruppe* som alle nordmenn identifiserer seg med, på samme måte som at det ikke finnes en kosovoalbansk gruppe som alle kosovoalbanere identifiserer seg med. Det kan være mulig å finne nordmenn som på mange måter identifiserer seg sterkere med kosovoalbansk kultur, enn det som anses som typisk norsk kultur (Prieur 2004: 40). Brubaker viser at "grupper" ofte sees som et tilsynelatende uproblematisk begrep og benyttes ukritisk (2002: 163). Men dette kan medføre problemer, da det kan være flere likhetstrekk mellom intellektuelle over landegrenser, enn mellom en intellektuell og en bonde fra samme land (Prieur 2004: 26).

Allikevel sees etniske grupper fremdeles som en enhet (Brubaker 2002: 165). I følge Anderson er definisjonen av nasjon: "et forestilt, politisk fellesskap – og det blir oppfattet som både begrenset og suverent" (1996: 19). Han begrunner det at det er forestilt ut fra tanken om at selv i de minste nasjonene vil ingen kunne kjenne alle de andre innbyggerne de forholder seg til. Følelsen av at man deltar i et fellesskap vil like fullt være tilstede, og mennesker stiller seg lojale og villige til å dø for dette forestilte fellesskapet (Anderson 1996: 21). Informantene i denne studien tilhører den kosovoalbanske kulturen og har Islam som sin religion. Allikevel kom det frem at de var mer fortrolig med norsk religionsutøvelse enn de var med fundamentalistiske muslimer. Jeg fant også en forståelse av "oss akademikere" eller "oss sosialdemokrater" som gikk over landegrense som ga en større gruppefølelse enn de hadde til andre kosovoalbanere. Dette til tross, informantene forlot hjemlandet fordi de ikke lenger kunne leve der, og befolkningen hadde en felles kamp og en felles fiende, noe som ofte kan være med på å definere en gruppe. I denne oppgaven vil ikke skillet mellom kosovoalbansk og norsk defineres ut i fra kultur, politikk eller religion, men derimot vil jeg se på gruppene gjennom informantenes øyne. Det vil være informantenes syn på gruppene som vil være avgjørende for hvordan de blir definert, og ikke hvorvidt alle nordmenn mener at de tilhører gruppen de blir satt i.

4.6 Sosiologisk forankring

Analysen i denne studien plasseres under fortolkende sosiologi. I gjennomgangen av livshistorieforskning har vi sett at metoden fikk en oppblomstring i postmodernismen. Grunnen til dette, som vi så, er at "sannheten ble lokal" (Danielsen 1995: 106), eller som Gjertsen uttrykker det; "All kunnskap er i følge den fortolkende tradisjon kunnskap fra et spesifikt ståsted. Hva som teller som sosiale "fakta" er langt på vei bestemt av de briller som vi betrakter verden gjennom" (2006: 31).

Mennesker har sin forståelse av hvordan deres livshistorie har blitt til. Men siden, slik Gjertsen forstår Guneriussen (1992) "Den sosiale "virkelighet" er konstruert og må fortolkes" (Gjertsen 2006: 31) vil jeg både søke å beskrive hvordan informantene opplever sin historie, men også

tolke deres konstruerte virkelighet. Jeg vektlegger *forståelse* av informantenes egne historier og *fortolkning* av de historiene jeg har trukket frem. Formålet er å forstå informantenes livssituasjon med utgangspunkt i hvordan situasjonene oppfattes av dem selv.

Tidvis vil jeg forholde meg til historiene på handlingsplan, ved å gjengi informantenes fortellinger om hva som skjedde. Samtidig har jeg inntatt en sosialkonstruktivistisk posisjon i studien; jeg forholder meg både til informantenes beskrivelser av eget liv, men også informantenes egne fortolkninger av livene.

4.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg satt livshistorieforskning inn i en historisk sammenheng. Vi så utviklingen i tilnærmingemetoden samt noen kritiske stemmer til fremgangsmåten. Siden livshistorieforskning kan fungere både som metode og teori, viser jeg til noen metoder som kan benyttes for gi historiene legitimitet. Jeg har også redegjort for Charlotte Lindes livshistorieperspektiv, da de er fruktbare gjennom hele studien. Alle informantene forlot hjemlandet sitt i etableringsfasen og måtte starte et nytt liv i Norge. Jeg har derfor avslutningsvis i dette kapitlet belyst begrepene *brudd* og *kohort og gruppe* for å sette funnene mine inn i en sosiologisk sammenheng.

5 Historien om en familie

I dagens Norge finnes det mennesker fra mange land og kulturer. Historiene om hvor disse menneskene kommer fra, og hvordan de har kommet seg til Norge, er svært forskjellige. For å gi en forståelse av hva informantene opplevde, har jeg satt fakta fra de ulike informantene sammen til en fiktiv historie. Jeg forteller om ekteparet Nora og Sabri. Siden jeg i analysen vil vise til forskjeller mellom kvinners og menns livshistorie, vil jeg også i denne historien skille mellom ektefellene og deres livshistorier.

5.1 Nora

Nora ble født på en liten gård på landsbygda i Kosovo i 1960, som den eldste av fem barn. Familien levde av det de klarte å produsere på gården, noe som i løpet av vinteren var relativt begrenset. Nora var den eneste av barna som fikk mulighet til å gå videre på skolen etter endt folkeskole. Hun flyttet til Pristina, hovedstaden i Kosovo i 1980, for å gå på sykepleierskolen. Tidlig i studietiden møtte hun Sabri, den tre år eldre litteraturstudenten som hun kjente til fra hjembygda. De giftet seg i 1982. Nora fullførte studiene sine og begynte umiddelbart å jobbe som sykepleier.

Hun jobbet i fire år før hun fødte parets første barn, Elvira, og var hjemme en periode etter fødselen. Da hun senere ønsket seg ut i arbeidslivet igjen, fikk hun kun vikarjobber på en lokal helsestasjon. Hun tok vakter på helsestasjonen før hun ble gravid med barn nummer to. I denne perioden bodde Sabris mor sammen med dem, og hun passet Elvira mens Nora var på jobb.

Etter at hun fødte sønnen Riad, parets andre barn, var arbeidssituasjonen i Kosovo slik at det var umulig å komme seg ut i arbeid igjen. Sykehusene ble stengt, og som albaner var det ikke mulig å få arbeid for Nora. Hun var da hjemme sammen med barna og sin svigermor. Hverdagen besto av barnepass, matlaging og klesvask.

5.2 Sabri

Sabri ble født i 1957. Hans far arbeidet som yrkesmilitær og moren var hjemmевærende. De hadde fire gutter hvorav Sabri var den yngste. Familien led ingen nød, men det var heller ikke mye penger. Men da Sabri ønsket å studere ved universitetet hadde familien muligheter til det støtte han økonomisk. Han valgte å studere flere fag, slik at han kunne arbeide som lærer.

Sabri ble politisk engasjert i løpet av studieårene, og brukte derfor lengre tid på studiene enn sin kone. Han ble valgt til leder for et lokalt demokratisk parti og all hans fritid gikk med til politikk. Sabri avsluttet litteraturstudiene året før de fikk sitt første barn. Sabri fikk økonomisk støtte under hele utdannelsen av sine tre eldre brødre som ikke gikk på universitetet, men bodde i hjembyen og arbeidet på en fabrikk.

Senere arbeidet Sabri som lærer ved universitetet, der han selv hadde studert. Ved siden av tok han håndverksjobber for å tjene nok til seg og familien.

I 1989 mistet alle albanske universitetslærere, som nektet å følge bestemmelsene fra de serbiske myndighetene, jobben. Sabri var en av dem som ble stående uten arbeid. Han arbeidet tidvis som håndverker, fikk vikarjobb som politi og kjørte taxi om natta. Hans hovedgeskjeft var allikevel politikken.

5.3 Flukten

En natt i 1990, da Sabri var ute og kjørte taxi, dukket serbisk politi opp hjemme hos familien. Det lokale demokratiske partiet på stedet der de bodde hadde vokst, og serberne så på dem som en trussel. Serberne hadde derfor bestemt seg for å fengse ledelsen i partiet. Nora ble skremt, og fikk en kollega av Sabri til å advare han slik at han ikke kom hjem neste morgen. Han forlot Pristina, og gjemte seg hjemme hos en fetter som bodde utenfor byen. Nora pakket sammen noen få eiendeler, og med to små barn ble hun kjørt til grensa til Makedonia av en kollega av Sabri. De tok seg over fjellene til Makedonia med buss. Derfra reiste de gjennom Bulgaria, Romania og Tsjekkoslovakia, til Polen, og til slutt til en liten by i Sverige. De brukte flere uker på turen. De kom til Sverige i desember. Der gikk de rett til politiet for å søke om oppholdstillatelse. De ble plassert på et asylmottak hvor de bodde i 8 måneder. I denne tiden lærte de seg noe svensk. De fikk avslag på søknaden sin om asyl i august året etter.

Familien forlot Sverige, og ble kjørt over grensa til Norge av en albansk slektning. De tok toget fra Kongsvinger til Oslo. På sentralbanestasjonen i Oslo tok de kontakt med politiet, og ble plassert på asylmottak. Her var de ca en måned, før de ble plassert på et asylmottak i Finmark hvor de bodde mens de søkte om oppholdstillatelse. Da de mottok det endelige avslaget, fikk de kontakt med en gruppe som hadde begynt å organisere kirkeasyl. Etter kort tid var hele familien innlosjert på et menighetshus.

5.4 Kirkeasylet

I kirkeasylet hadde de ett rom som fungerte som oppholdsrom, soverom og kjøkken. Her skulle alle fire sove, spise og ta i mot besøk.

Datteren Elvira begynte på skolen mens de satt i kirkeasyl, og det var stor usikkerhet om hvorvidt den norske stat ville la barn i kirkeasyl få begynne på skolen. Elvira begynte allikevel, med forsikring fra lokalt politi og politikere om at hun var trygg på skolen. Riad gikk samtidig i barnehage i kjelleren på menighetshuset der de bodde, så foreldrene kunne selv følge han dit.

Dagene i kirkeasylet opplevdes lange, men også meningsfylte. Familien fikk ofte besøk, både fra støttegruppa, men også fra andre mennesker i bygda. En pensjonert lærer kom på dagtid tre dager i uken for å lære Nora og Sabri norsk. Nora hadde mye å gjøre som vertinne, både med kaffetrakting og servering av gjestene, men også med å passe barna og rydde og vaske rommet de hadde til rådighet. For Sabri var situasjonen en annen. Han hadde ingen mulighet til å fylle rollen sin som forsørger.

5.5 Livet etter kirkeasylet

Sabri og Nora forlot ikke kirka før Mellomkirkelig råd og norske myndigheter inngikk Fellesavtalen i november 1993. Søknaden deres skulle få en ny vurdering, men bare hvis familien forlot menighetshuset de bodde på. Denne tiden var krevende for familien. De levde i usikkerhet, uten klare svar fra myndighetene og uten kirkerommets beskyttelse. Spesielt for Sabri var det en vanskelig tid, med lite søvn, dårlig matlyst og tunge tanker. Familien bodde på et mottak i Finmark fra november 1993 til august 1994. I august 1994 fikk de oppholdstillatelse, fire år etter at de forlot hjemlandet sitt.

Etter at familien fikk oppholdstillatelse flyttet de fra asylmottaket og inn i en leilighet som støttegruppaa fra kirkeasylet skaffet. Den første tiden gikk med til å lære norsk og skape et hjem. Sommeren etter fikk Sabri stillingen som vaktmester på menighetshuset der de satt i kirkeasyl. Nora brukte lenger tid på å lære seg norsk, men fikk seg deltidsjobb på et sykehusvaskeri.

Elvira og Riad gikk på skolen. Barna fikk venner og etter hvert ble dagligspråket deres norsk, også når de snakket med hverandre. Med foreldrene snakket de fremdeles albansk.

I 1998 brøt det ut krig i Kosovo. Familien hadde da ikke vært tilbake siden de forlot landet i 1990. Gården til Noras familie ble brent og bare moren overlevde krigen. Faren var syk og hadde ikke tilgang på de medisinerne han trengte. I Sabris familie overlevde alle, men flere av brødrene hans mistet jobbene sine. Økonomien var dårlig og de var avhengige av pengene som Sabri og Nora hadde mulighet til å sende dem.

Etter krigen reiste hele familien til Kosovo. Dette var familiens første gjensyn med Kosovo og familien på 11 år. Sabri og Nora møtte igjen familie og venner, men også steder, lukter og lyder de var vant til. For barna var møtet med Kosovo problematisk. De hadde få minner fra hjemlandet, og følte seg på dette tidspunktet mer som norske enn albanske. Sabri og Nora merket også at livet deres hadde utviklet seg i en annen retning enn livene til sine nærmeste venner, og opplevde det godt å reise tilbake til Norge.

5.6 Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet fortalt en fiktiv historie om ekteparet Nora og Sabri, og deres to barn. Fortellingen er dannet på grunnlag av informantens livshistorier. Gjennom denne fortellingen har jeg gitt et inntrykk av hvordan livene til informantene har artet seg, men har allikevel bevart deres anonymitet. Nå som jeg har gitt et bilde av informantenes liv, vil jeg bevege meg over til studiens analysekapittel.

6 Første fase – om å begrunne valg

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hvilke strategier, både narrative og faktiske, informantene benytter seg av i forbindelse med tiden før kirkeasylet. Skillet mellom faktiske og narrative strategier, som ble rede gjort for i det teoretiske rammeverket, skiller mellom de strategiene informantene forteller om fra fortiden, og de strategiene de i ettertid benytter for å tolke disse hendelsene.

Analysekapitlene er delt inn i faser som følger hverandre kronologisk, men analytisk beveger jeg meg i dette kapitlet fremover i tid, for å vise sammenheng i informantenes historier. Historiene informantene fortalte kom ikke i kronologisk rekkefølge, så helheten som finnes i studien er det jeg som har skapt.

Jeg har foretatt livshistorieintervjuer for å få fortellinger fra hele livet, allikevel starter analysen da situasjonen i Kosovo ble uholdbar for informantene. I tiden før dette fulgte informantene kohortene sine og livsløpet sitt uten brudd eller endrede planer. Først da serberne overtok stadig mer av makten i Kosovo, begynte bruddet som gjorde at informantene måtte flykte. Det første avsnittet, *begrenset handlingsrom*, beskriver det Kosovo informantene forlot da de følte at de ikke hadde noe annet reelt valg enn å flykte. I avsnittet som følger, *det nødvendige valget*, trekker jeg frem to av informantenes historier om flukten fra Kosovo. Måten de forteller historiene sine på viser hvordan de ønsker at andre skal forstå dem. Jeg vil besvare *hvordan informantene kommuniserer seg selv til andre?* med utgangspunkt i Lindes (1993: 3) livshistorieperspektiv. I det tredje avsnittet, *hensynet til barna*, analyserer jeg informantenes historier, om hvorfor de forlot Kosovo, fremdeles med utgangspunkt i Lindes (1993: 3) livshistoriepunkter; *hvem er de?*, *hvordan ble de sånn?* og til slutt *hvordan kommuniserer de seg selv til andre?* Deretter vil jeg binde livshistoriene sammen med avsnittet ”*når ungene blir voksne...*”, og til slutt oppsummere fasens hovedfunn.

6.1 Begrenset handlingsrom

Situasjonen i Kosovo gjorde at informantene ikke lenger opplevde det mulig å leve der. Rettigheter og muligheter ble borte, livsgrunnlaget forsvant og i enkelte tilfeller var informantene truet på livet. Nedenfor følger noen sitater som beskriver situasjonen informantene forlot. Jeg vil referere til faktiske hendelser i informantens liv. Her vil også informantene presenteres fortløpende.

Det første sitatet kommer fra Luna, som er utdannet lærer fra Kosovo og var 35 år da familien satt i kirkeasyl. Etter at de fikk oppholdstillatelse, skilte hun seg fra mannen sin. De har til sammen syv barn, som har vokst opp hos Luna. Til sammen satt de i kirkeasyl i 4 måneder.

R: Da ble det krig...?

Luna: Ja, det begynte å bli enda verre, krig og, demonstrasjoner og... Ingenting fungerte. Ikke skoler

og ikke sykehus eller noen ting. Barn nummer to måtte jeg føde hjemme.(...) For det var jo sånn på den tiden at etter klokka syv kunne vi ikke gå ut. Du risikerte å bli drept, så jeg måtte bare føde hjemme...

R: Hadde du hjelp?

Luna: Nei.

Adrian, som vi møter i sitatet nedenfor, satt tre måneder alene i kirkeasyl mens han var i midten av 40-årene. Kona hans kom til Norge først etter at han hadde fått oppholdstillatelse. I Kosovo hadde han arbeidet som politiker, ved siden av jobben som historiker. Han har fått fire barn, som alle er født i Norge. Nedenfor beskriver Adrian landet han forlot;

Adrian: Sannheten er at vi ville fått det vondt, hvis vi hadde reist tilbake, vi hadde blitt fengslet med en gang. Grunnen til det er at jeg var politiker. Jeg jobbet for et demokratisk parti i Kosovo. De var bestemt på å fjerne oss.

R: Så i Kosovo så var du politiker?

Adrian: Ja. (...) Jeg var mer interessert i politikk enn i utdannelsen min. Og de har forsøkt flere ganger å arrestere meg (...). Konflikter hver dag. Fattigdommen, konflikten, fattigdommen.

I avsnittet nedenfor møter vi Elissanda som er gift med Enes. De var begge i slutten av 20-årene da de satt i kirkeasyl. Elissanda var sykepleier og Enes var rørlegger i Kosovo. Enes og Elissanda måtte forlate Kosovo fordi Enes var engasjert i politikk i hjemlandet, noe de serbiske styresmaktene visste. De bodde i kirkeasyl i seks måneder til sammen. De har fått to barn i Norge etter at de fikk oppholdstillatelse.

Elissanda: Ja, det var ikke så lett. Mannen min spurte meg, ”kunne du bodd i kirken?”, men jeg hadde ikke noe valg. Det er bedre å bo i kirken, eller i fengslet her, enn å bo i Kosovo. For hvis vi hadde reist tilbake til Kosovo på den tiden, så vet jeg at vi ville bli drept eller satt i fengsel.

R: Fordi dere hadde flyktet fra landet?

Elissanda: Ja.

Enes: Altså, grunnen vår var at vi hadde en enorm sånn.. Hva skal jeg si.. Det var en forfølgelse fra de serbiske av minoritetene. Vi var jo majoritet i eget land. Serberne er veldig aggressive folk, de var på en måte udyr eller, det var jo politiet og de menneskene som var der, for de var ute etter penger og alt som vi hadde av goder. Og kunne man risikere fengsel, pluss at man blir straffet uansett, ikke sant. Om man har gjort noe eller ikke. For det å flytte fra Kosovo eller andre deler av Jugoslavia var på en måte normalt. For vi likte ikke regimet der. Milosevic sitt regime. Det hadde ikke det serbiske politiet noe med, men de var ute etter penger. Og hadde man ikke noen penger så risikerte man straff. Og hvis man hadde penger så kunne man slippe fri. Men så var det enda en ting som avgjorde om det skulle bli krig eller ikke, for andre steder i det tidligere Jugoslavia så var det krig, skjønner du. Det var først i Slovenia, Kroatia, Bosnia på den tiden som vi skulle reise tilbake, så var det enda ikke klart om krigen strekker seg nedover mot oss. Og vi visste at en eller annen gang så kommer den dit – helt til 98-99, så begynte krigen der. Så..

Neste sitat er hentet fra intervjuet med ekteparet Emira og Betim. De var i starten av 40-årene i kirkeasyltiden og har tre barn. Betim arbeidet som lege i Kosovo før de forlot landet, og Emira var frisør. Betim og Emira satt i kirkeasyl i ni og en halv måned, fordelt på to perioder.

R: Hvorfor valgte dere å flytte til Norge?

Emira: Ja, vi hadde problemer med politiet. Ikke vi, men han, min mann, hadde problemer med politiet.

R: Hva slags problemer var det?

Emira: Han var lege. Og han ville ikke godta at han ikke fikk snakke albansk med pasientene. Ingen av legene ville ikke godta serbernes regime.

R: De fikk ikke behandle på albansk?

Emira: Nei. Så måtte vi flytte fra hjemlandet.

Informantene var igjennom det som, for utenforstående, oppfattes som et dramatisk brudd. I følge Mønnesland ble livsrommet i Kosovo begrenset for albanere og situasjonen sammenlignes med apartheidregimet i Sør-Afrika (1993: 16). Allikevel har disse historiene fått liten plass i informantenes livshistorier. Jeg forventet meg fortellinger om liv og død, men historiene fra denne tiden var som oftest korte og udramatiske. Dette kan tolkes på flere måter. For det første kan det være at informantene ikke fortalte om denne tiden fordi de trodde jeg først og fremst var opp-tatt av kirkeasyltiden. Jeg reflekterte i metodedelen over hvordan flesteparten av informantene fortalte lite om barndom og oppvekst, men ofte ønsket å hoppe rett til kirkeasyltiden.

En annen årsak kan være at informantene hadde vonde erfaringer fra denne tiden. Vi har sett at situasjonen i Kosovo var vanskelig for albanerne på denne tiden, og informantene kan ha opplevd ting som de ikke ønsket å fortelle om. Å late som de ikke har skjedd, eller i alle fall ikke trekke dem fram, kan fungere som en narrativ strategi.

Som en tredje årsak vil jeg trekke fram tidsaspektets betydning. I løpet av de nærmere 15 årene som har gått siden de forlot Kosovo, kan historiene ha blitt revurdert, og de fortellingene som er med på å danne et helhetlig livsløp, er de som fortelles. Det kan være lettere å fortelle en historie uten brudd, slik at den blir mer forståelig og presentabel for informanten selv. Historier om helhet og sammenheng kan være lettere å godta, for informantene, enn historier om brudd. I den forbindelse vil jeg skille mellom to typer sammenheng, *kontinuitet* og *konsistens*. Informantenes livsløp har gjennomgått et brudd, som har medført at planene har endret seg. For å allikevel oppleve en sammenheng i livet sitt har informantene valgt å fokusere på hendelsene som danner helhet. Jeg vil kalle denne måten å oppnå sammenheng på, *kontinuitet*. Og som jeg skal komme tilbake til, også i de senere analysekapitlene, vil kontinuiteten finnes i historiene som viser at livene ikke har endret seg merkbart. Det være seg hvordan de oppfører seg, holdninger de har, eller refleksjoner de har gjort seg. Kontinuiteten vil først og fremst gjøre seg gjeldende på handlingsplan.

Den andre typen sammenheng, som jeg vil omtale som *konsistens*, utspiller seg ikke på handlingsplan, men er en del av informantenes identitet. De tidligere kirkeasylantenes har et klart brudd i livsløpet. De forlot hjemlandet, uten å vite hva fremtiden ville bringe. Jeg vil allikevel argumentere for at dette bruddet er en del av informantenes konsistens. Hadde informantene *ikke* gjennomgått bruddet, men blitt værende i Kosovo, ville det medført et annet brudd, nemlig i deres moralske identitet. Som vi har sett var situasjonen i Kosovo slik at de ikke kunne fortsette livene sine slik de ønsket. Det var serberne som definerte albanernes handlingsrom, noe informantene ikke kunne godta. Bruddet fungerer altså både som et vendepunkt i informantenes hverdag, gjennom deres opplagte endring av livssituasjon, men også som en nødvendighet for deres personlige utvikling. Dette skillet vil jeg komme tilbake til gjennom hele oppgaven, da det spiller en avgjørende rolle i informantene syn på seg selv.

6.2 Det nødvendige valget

I forrige avsnitt beskrev jeg hvordan informantene opplevde at handlingsrommet i Kosovo ble redusert. Skoler og sykehus ble stengt, og det gjorde hverdagen vanskelig. Innledningsvis introduserte jeg dette avsnittet som en måte å kommunisere seg selv på, og med det som utgangspunkt vil jeg trekke frem to hendelser som førte til informantenes valg om å forlate Kosovo.

I intervjuene kom det frem konkrete årsaker til at informantene måtte flykte. Disse historiene var ulike fra informant til informant, men essensen var den samme. De opplevde det som umulig å bli boende etter at serberne overtok styringen av landet. Jeg vil i dette avsnittet se på hvilke narrative strategier to av informantene, som valgte å fortelle om flukten, benytter seg av.

I sitatet nedenfor møter vi Emir som er gift med Miranda. De var i 30-årene da de kom til Norge på begynnelsen av 1990-tallet. De bodde en periode i Sverige før de flyktet videre til Norge sammen med sine fire barn. Emir arbeidet som politi i Kosovo. Miranda hadde universitetsutdannelse fra hjemlandet, og arbeidet som foreleser i geologi på en høyskole. Hun ble gravid, og var hjemmeværende da de ble nødt til å flykte. De satt i kirkeasyl i Norge i sju måneder. I intervjuet fortalte Emir hvorfor de måtte forlate Kosovo. Episoden han forteller om knytter seg til hans jobb som politi;

Emir: Det var slåssing, de hadde slått ei lita jente. En av ungene i den byen, det var ikke min by, det var en annen. Jeg er sånn at jeg får kontakt med folk. Jeg er født som en utadvent mann. De ungene .. jeg har alltid vært glad i barn.. Da de hilste på meg, hilste jeg på dem. Når de kom fra skolen, viste de ”v-tegnet”, for demokrati, og det så de serbiske politimennene. De var ikke sammen med meg, men litt lenger vekk. De slo da ei jente, fordi hun vil ha demokrati, da ble jeg forbannet. Jeg klarte ikke se på, så jeg spurte, ”Hvorfor gjør du dette mot den ungen? Hun er bare et barn!” (...) Bare åtte-ni år. (...) Da begynte de å snakke stygt til meg. En politimann prøvde å ta revolveren og arrestere meg, men jeg var raskere. Jeg satte revolveren til halsen hans. Så sa jeg ”nå er det nok”. Jeg tok våpenet fra de tre og tok de med til politistasjonen. Men på den stasjonen var sjefene serbiske. Så da var det ikke noen som kunne hjelpe meg. De serbiske politimennene var ikke dumme og forsto situasjonen. De skjønte at det ville bli bråk hvis de kranglet mer. De serbiske politimennene var flinke, for de tok det helt med

ro, også sa sjefen, ”jeg skal ta saken med dem. Bare gå og fortsett jobben”. Men når jeg gikk hørte en annen albansk politimann hva de holdt på å planlegge. De skulle drepe meg. En kosovoalbansk politimannen kom og hentet meg. Han ba meg om å reise. Men jeg sa ”Nei. Hvis de vil så fortsetter vi krangelen., så gjør vi det. Jeg har ikke noe sted å reise”. Men så ombestemte jeg meg og så kom det tre-fire andre albanske politimenn, som jeg kjenner og kjørte meg ut av byen. Jeg var i skjul i to uker. Så måtte jeg flykte.

Emir kommuniserer her på flere nivåer. Konkret fortalte han hva som skjedde og hvorfor han og familien hans måtte forlate Kosovo. Hendelsen med den lille jenta var utløsende årsak til at familien måtte forlate hjemlandet. Men Emirs historie sier også noe mer. Han introduserer seg selv som mannen som ikke kunne la politimenn mishandle ei lita jente. I måten denne historien ble fortalt på, gjorde han det klart at en person som han, med hans normer og hans syn på moral, ikke hadde noe valg. For å opprettholde de forhold og de persontrekk som gjør han til den han er, kunne han ikke handlet annerledes. Emir er konsistent som menneske, slik jeg gjorde rede for i forrige avsnitt. Historien handler ikke bare om jenta, den kommuniserer også hva slags person Emir er. Historien kan vi kjenne igjen som en ”heltehistorie” (Frønes 2001: 87). Mannen tok et valg om å hjelpe jenta, han oppfylte sin rolle, og på grunn av dette måtte han flykte. Frønes hevder at ”fortellinger legitimerer handlinger” (2001: 126). Emirs engasjement i den lille jentas sikkerhet legitimerer at familien måtte forlate landet. Det legitimerer også for han selv hvilken type menneske han er, nemlig en som hjelper og viser omsorg for andre mennesker, kanskje spesielt barn. I følge Gergen benytter man narrativer for å danne og opprettholde identiteten sin (Gergen 1999), slik Emir her gjør, ved å fortelle en historie om flukten for å bekrefte hvilken type menneske han er.

Emir rettferdiggjør familiens flukt gjennom historien om *det nødvendige valget*. Dermed etterlates liten tvil, kanskje først og fremst hos han selv, om at han handlet på eneste mulige måte. Emirs beskrivelse av situasjonen røper en narrativ strategi hvor valget hans settes i en posisjon hvor det ikke oppleves som et valg. Denne måten å rettferdiggjøre en handling på, finnes også i Baumeister (1991) sine studier. Han studerte mennesker som gjennomgikk ulike brudd i livene sine. Baumeister hevder at når mennesker har valgt å foreta et brudd, vil neste steg i retning av å gjenvinne kontrollen være å rettferdiggjøre handlingen sin (Baumeister 1991: 309). Emirs historie forklarer hvorfor familien hans forlot Kosovo, og da valget først var tatt, var hele familien tjent med å opprettholde denne historien, ellers kan hele flukten i ettertid synes irrasjonell og unødvendig.

Historien om *det nødvendige valget* fortalte også Luna. Fortellingen nedenfor viser hvordan familien måtte forlate landet på grunn av handlinger utført av mannen hennes. Hun hadde selv ikke noe å gjøre med episoden som snudde familiens liv på hodet, like fullt stiller hun seg støttende og forstående til sin daværende manns valg.

Luna: Mannen min jobbet som vikar på politistasjonen i byen der vi bodde. Akkurat den dagen var det en kosovoalbansk gutt som ble drept av politiet. Og det var da det begynte.

R: Av serbisk politi?

Luna: Ja, serbisk politi. Og mannen min var i konflikt med den serbiske politimannen som drepte gutten, så politimannen ville drepe mannen min og. Han [ektemannen] kom ikke hjem fra jobb, men reiste direkte til fetteren sin. Så ringte han til meg, og sa ”du må bare ta med barna og komme hit”. Han fortalte han ville bli drept. ”Men hva skal vi gjøre?”, sa jeg. ”Vi skal bo hos fetteren min noen dager, så reiser vi hjem”. Eldste sønnen min var ikke kommet hjem fra fotballtrening. Jeg måtte vente til han kom. Mens vi venta var det fire-fem ganger at politiet kom på og var inne i huset og så etter han. Jeg var veldig redd. Så til slutt tok jeg alle barna og reiste til mannen min.

(...)

R: Hadde mannen din forsvart den gutten som ble drept?

Luna: Ja. For det var jo nødvendig, vet du, for han ble jo drept fordi han var albaner.

Lunas historie, om hvorfor familien måtte forlate Kosovo, har samme innfallsvinkel som Emir; *det var nødvendig*. Mannen hennes hadde ikke noe valg i situasjonen, for han var et menneske med normer som tilsa at han måtte handle som han gjorde. Dette var hans kone inneforstått med, ”for det var jo nødvendig, vet du”. Han etableres som en mann som handler ut fra verdier der det å hjelpe andre kommer før det å redde seg selv. Han opptrådte uselvisk og oppofrende overfor en gutt han ikke kjente. Med dette etablerer han hvem han er og hvilke verdier han har. Luna og Emir har aldri møtt hverandre, og disse historiene ble fortalt uavhengig av hverandre. De har allikevel samme grunnfortelling, nemlig at det aldri var noe reelt valg. Luna var i likhet med Emir tjent med å beholde ideen om at reisen var nødvendig. Hun forlot slektninger og alt som var kjent og kjært, for en handling hun ikke selv hadde gjort. Dermed ble den narrative strategien, om reisen som påkrevd, desto mer relevant. I ettertid var det ingen grunn til å endre dette, for da ville flukten blitt stående som ulønnsom. Denne strategien, som vi kjenner igjen fra Emir, beskrives også av Frønes (2001: 88). Det kan være vanskelig å binde sammen livshistorien hvis en så avgjørende handling blir stående som unødvendig. For å skape en helhet og en meningsfylt sammenheng i livshistorien sin, var både Luna og Emir mest tjent med å holde på historien om at det var nødvendig å flykte.

6.3 Hensynet til barna

Jeg beskrev innledningsvis i dette kapitlet hvordan jeg vil bevege meg fremover i tid for å sette informantenes narrative strategier i sammenheng. Mens forrige avsnitt handlet om informantenes reise fra hjemlandet, vil jeg i dette avsnittet ta for meg informantenes begrunnelse for hvorfor de gikk i kirkeasyl. Begge disse aspektene faller inn under *å begrunne valg*.

Blant årsakene til at informantene måtte forlate Kosovo, fortalte noen om konkrete drapstrusler, mens det for andre forholdt seg mer indirekte gjennom mangel på livsviktige tilbud. Til tross for dette ble disse historiene viet liten oppmerksomhet i intervjusammenheng. På spørsmål fra meg om hvorfor de gikk i kirkeasyl fikk jeg ofte det samme svaret; ”barna var trygge i kirkeasyl”.

Dette ser jeg som en narrativ strategi. Jeg har ingen grunn til å tro at informantene ikke selv opplevde barna som en viktig begrunnelse for hvorfor de gikk inn i kirkeasyl, men vil se det i forhold til sammenhengsbegrepene jeg introduserte i første avsnitt.

Når vi ser på spørsmålene ”hvem vi er?” og ”hvordan vi ble sånn?” (Linde 1993: 3), har alle informantene med barn trukket frem barna som en viktig indikator på hvem de er. Ulike familiemedlemmer, i dette tilfellet barna, vil kunne være med å bestemme hvordan livet utvikler seg på ulik måte i ulike faser i livet (Fossland 2004: 20). Informantene ønsket ikke å bli i Kosovo av frykt for hvordan det ville påvirke barna deres. De forklarer med andre ord både hvordan de selv og livene deres har blitt med at de har barn.

I sitatet nedenfor møter vi Besnik. Han er gift med Jetmira og sammen har de tre gutter. Paret var i begynnelsen av 30-årene da de satt i kirkeasyl. De to eldste guttene ble født i Kosovo, mens minstemann ble født på et statlig asylmottak i Sverige. Besnik er litteraturprofessor fra universitetet i Pristina, mens Jetmira ikke har noen utdanning. Hun arbeidet i sin brors butikk så lenge han kunne ha den åpen. Etter at den ble stengt var Jetmira hjemme med barna. Besnik mistet jobben på universitetet og tok noen strøjobber for å forsørge familien. De satt i kirkeasyl i Norge i åtte måneder.

Besnik: Vi kan ikke glemme krigen som var i Kosovo i 1998. Den var forferdelig vond. Og når man har barn, så blir det veldig vanskelig. Barna stilte mange spørsmål. Og det er vanskelig å svare på hvorfor det er krig. De spør ”hvorfor er det sånn?” Og hele tiden har jeg vært opptatt av, hva jeg kan svare barna. Hva er best for barna? Jeg tenker jo hele tiden at jeg må hjelpe barna. Jeg tenkte hele tiden, hva er best?

(...)

Besnik: For barna var trygge når de var i kirka. Tryggere enn hvis vi hadde flyttet tilbake til landet vi kom fra. For på den tiden så var Kosovo okkupert. Det var vanskelig å leve der. Og det var mange fra vårt land som gikk i kirkeasyl på den tiden. Det var veldig vanskelig for oss. Vi flyttet på grunn av barna. Skolene ble stengt.

(...)

R: Hvordan følte dere da dere satt i kirkeasyl? Var dere redde, eller var det en følelse av trygghet?

Besnik: Vi følte oss trygge. Hvis noen av barna, eller noen av oss ble syke, så kunne vi gå til lege. Men det kunne vi ikke i vårt okkuperte land. Vi tenkte ofte på hva som ville skjedd med barna hvis de ikke kunne gå til lege. Og det var vanskelig for barna å leke ute, det var mye gift/gasser og sånn i lufta. Og veiene var farlig. Og vi tenkte hele tiden at det kom til å bli vanskelig for barna. Og det var grunnen som gjorde at vi bestemte oss for å gå inn i kirkeasyl, selv om vi visste at det ikke kom til å være lett. Men barna var årsaken, og slik bestemte vi.

Luna kjenner vi igjen fra *det nødvendige valget*. Hennes ønske om å gå i kirkeasyl kan sees i sammenheng med Besniks ønsker.

Luna: Det var for barna sin skyld at jeg gikk i kirkeasyl. Hvis jeg ikke hadde hatt barn, men vært alene med mannen min, så kunne jeg ha reist tilbake til tross for at ting kunne ha skjedd med oss.

R: Da ville du ikke ha vært så redd?

Luna: Nei. Men det var for barnas skyld. Jeg tenkte at jeg kunne ikke dra med de ned der. De kom ikke til å få gå på skolen en gang.

Betim var gift med Emira, som ble presentert i avsnittet *begrenset handlingsrom*. De hadde tre barn, hvorav et av dem begynte på skolen da de satt i kirkeasyl.

Betim: For da vi gikk i kirkeasyl visste vi godt hvorfor vi gikk i kirkeasyl. Vi ville ikke tilbake til der vi kommer fra. (...) det var farlig for barna.

Etter informantens egne forklaringer var deres ønske om å komme til Norge og oppholde seg i kirkeasyl like mye, hvis ikke mer, preget av ønsket om at barna skulle være trygge og ha muligheten til å få et godt liv, som deres egen sikkerhet. Luna fortalte at hvis de ikke hadde hatt barn ville det vært enklere å reise tilbake til Kosovo. Men med små barn var barnas sikkerhet det viktigste. Som svar på det første punktet ”hvem vi er?” (Linde 1993: 3), benytter altså flere av informantene barna sine. De begrunner hvem de er ut fra hvordan de er som foreldre. Dette er også en strategi for å si noe om hvordan situasjonen har blitt som den har blitt. De er de menneskene de er, på grunn av barna. De ble norske statsborgere fordi de ikke ville reise tilbake til Kosovo - for barnas skyld.

Å begrunne det tilsynelatende dramatiske valget å gå i kirkeasyl, med noe så udramatisk som sine barn, kan kanskje virke lite realistisk. Det kan også virke som noe alle foreldre ville trukket frem, da det å få barn kan endre innstillingen til livet. Om begrunnelsene var oppriktige eller kun vikarierende, har jeg ikke noe grunnlag for å si noe om. Det er heller ikke relevant for denne historien, da jeg ser på narrative strategier for hvordan informantene konstruerer denne fortellingen, ikke hvorvidt den er sann eller ikke. At man tilpasser situasjonen og historien slik at den bygger opp under valgene man tar, viser alle informantene. Dette er en strategi vi kjenner igjen fra Bertaux-Wiame, som sier at man fyller fortiden med et visst innhold slik at den gir nåtiden mening (1981: 258). Informantene fortalte historier om hvordan valget om å gå inn i kirkeasyl ble avgjort fordi de hadde, eller ikke hadde, barn. Historiene rettferdiggjør valget de tok, i ettertid.

Tiden i kirkeasyl beskrives, hos informantene som hadde barn, som en tid hvor de ikke først og fremst tok hensyn til seg selv, egne behov eller egen sikkerhet. Deres ønske om at barna skulle ha det bra og være trygge, kom før egne behov. Om de ville tatt de samme avgjørelsene uten barn er ikke mulig å si noe om. Men at historiene de i ettertid forteller om kirkeasyltiden, er preget av at de satte barna først, viser hvordan de ønsker å bli oppfattet. Dette kan sees i sammenheng med ”hvordan kommunisere vi oss selv til andre?” (Linde 1993: 3). Informantene trekker frem historier som viser hvem de er og kommuniserer på denne måten at de er mennesker som først og fremst tar hensyn til sine barn. De beskriver en tid hvor de er fratatt friheten sin, hvor de er

usikre på hva utfallet av situasjonen vil bli og hvor lenge de må sitte i kirkeasyl. Allikevel kommuniseres den ikke som en håpløs tid, men som en tid hvor de tok ansvar for sine barn.

6.4 ”Når ungene blir voksne...”

Jeg har så langt i dette analysekapitlet sett på strategier informantene benyttet da de fortalte om reisen fra Kosovo. Da situasjonen i Kosovo hadde roet seg, slik at informantene anså det som trygt å flytte tilbake, valgte de allikevel å bli boende i Norge. Jeg vil nå flytte analysen til informantenes begrunnelse av hvorfor de ønsket å bli i Norge, for å vise kontinuiteten i livshistoriene deres.

Nedenfor gjengis noen sitater. Jeg spurte alle informantene om de hadde lyst til å flytte tilbake til Kosovo;

Miranda: Nei, ikke nå.

Emir: Nei, men kanskje om ti år. Jeg tenker det. Med henne [kona], så kan vi kose oss godt der nede. Når ungene er voksne.

— — —

Luna: Nei. Jeg kan ikke flytte nede igjen nå, på grunn av barna. For de går jo på skolen. De er etablert her nå, så det ville vært vanskelig for dem å bo der nå.

— — —

Betim: Ja, altså situasjonene har blitt forandret nå, så jeg har mest lyst til å reise tilbake til Kosovo nå enn å være her.

R: Kommer du til å gjøre det?

Betim: (Rister på hodet).

R: Hvorfor ikke?

Emira: Nei (...). Vi får se når barna er ferdig på skolen. Uansett så vil vi hjem. Vi har familie og vi har alt.

— — —

Besnik: Ja, vi tenker at vi har lyst til å flytte tilbake, men med barna så blir det vanskelig.

Jetmira: Ja, det blir vanskelig for barna.

Besnik: De har bodd 12 år i Norge nå, og har masse venner og venninner her. Hvis vi flytter ned igjen, så må de starte på nytt. For de har jo vokst opp her, og hvis vi flytter så vil de tilpasse seg språk og sann fort, men det blir vanskelig uten vennene sine når de skal gå på skolen.

Jetmira: Det blir ikke lett for barna. For oss ville det ikke vært så veldig forskjellig.

I intervjuene formidlet informantene at de ønsket å bli i Norge på grunn av barna. De ønsket

ikke å utsette barna for å reise fra Norge, ettersom flere av dem er født her, og de alle går på skole og har fått venner her. Jetmira og Besnik fortalte at å flytte ned igjen ville være "...å begynne på nytt for dem".

I denne sammenheng vil jeg argumentere for at informantene både er mennesker med kontinuitet og konsistens. Kontinuitet fordi de nå har fulgt løpet de har lagt. De er foreldre som viste at de satte barna først. Ved å flytte tilbake til Kosovo ville de gitt barna en ny start og dannet et brudd i barnas liv. Da var det riktigere for informantene å bli i Norge og skape en sammenheng i de nye livsplanene. Samtidig er de konsistente, nettopp fordi deres moralske identitet ikke har lidd noe brudd. De setter barna først, fordi det er den typen foreldre de er.

Informantenes ønske om å bli i Norge er det Prieur kaller "et langsiktig resultat av kortsiktige valg" (2004: 33). For informantene har ikke motivasjonen til å skaffe seg et godt liv i Norge endret seg. Nå, som situasjonen i Kosovo er en helt annen, er ønsket om å bli i Norge basert på barnas behov, på samme måte som det var da de forlot landet. I Prieurs studie, hvor hun intervjuet andregenerasjons innvandrere om "betydningen av å en annerledes etnisk bakgrunn i Norge" (2004: 8) finnes en del av det samme mønstret. Nesten alle informantene mine uttrykker at de ønsker seg tilbake til Kosovo en gang, men at det ikke passer nå. Dette fant også Prieur hos flertallet av sine informanter. Foreldrene hadde i utgangspunktet planer om å komme for en kortere periode, men fordi barna har slått røtter i Norge har det stadig blitt vanskeligere å bryte opp (Prieur 2004: 32-36). Prieur kaller i ettertid sine informanter irrasjonelle fordi de hele tiden trodde de skulle flytte tilbake og derfor ikke trengte å integreres. Mine informanter har derimot valgt å aktivt gå inn for integrering. De har brutt opp en gang, for ikke så lenge siden, og ønsker nå ro over livene sine, før de eventuelt skal flytte igjen.

6.5 Oppsummering

I dette analysekapitlet har vi sett hvordan informantene begrunner sine valg. Situasjonen i Kosovo gjorde det umulig for informantene å fortsette livet som før, og gjennom to konkrete episoder i Kosovo så vi hvordan informantene så seg nødt til å forlate hjemlandet. Disse opplevelsene startet bruddet i livsløpene deres. I et liv som er preget av brudd og endringer har informantene brukt bestemte strategier for å gjøre opplevelsene av brudd mindre dramatisk. Hendelsene i Kosovo ga også svar på spørsmålet om hvordan informantene kommuniserer seg selv til andre, som mennesker som handler i forhold til det de ser som rett, uten å ta hensyn til sin egen sikkerhet.

Ingen av de informantene som hadde barn da de gikk i kirkeasyl ville at barna deres skulle vokse opp i Kosovo, både på grunn av manglende muligheter, men også fordi sikkerheten deres var truet der. I ettertid hevder de samme informantene, at tiden i kirkeasyl var det beste valget for deres familie, da alternativet var å reise tilbake til Kosovo. Informantenes kontinuitet som foreldre kom til syne da jeg flyttet analysen frem i tid, til etter at alle hadde fått oppholdstillatelse. Alle informantene uttrykte et ønske om å flytte tilbake til Kosovo; det var der de hadde venner og familie. Men ingen av dem hadde umiddelbare planer om det, da de ikke ønsket å flytte barna

sine igjen. De svarer på spørsmålene om ”hvem vi er?” og ”hvordan vi ble sånn?” (Linde 1993: 3), gjennom deres rolle som foreldre. Det oppleves ikke som unaturlig at noen begrunner valgene sine ut fra hva som er best for barna, men jeg vil sette begrunnelsen i en større sammenheng. Informantene viser kontinuitet i livshistoriene sine, ved å ha samme begrunnelse for valgene sine både før, under og etter kirkeasylet. Jeg argumenterte også for at informantene danner en helhet i livshistoriene sine ved å integrere bruddet. På den måten fremstår informantene som konsistente mennesker. De har med andre ord aldri et faktisk brudd, da bruddet opptre som en del av deres indre konsistens.

7 Andre fase - tiden i og rundt kirkeasyl

Dette kapitlet handler om hvordan informantene forholdt seg til situasjonen i og rundt kirkeasylet. Både tiden rett før, under, og tiden rett etter, var preget av at informantene hadde tilsynelatende liten kontroll over egen situasjon. I *kirkeasyllhverdagen* vil jeg forsøke å vise hvordan informantenes kjønn virket inn på hvilke rutiner de fulgte i kirkeasylet. I samfunnsvitenskapen skilles det gjerne mellom "tilskrevne" og "erhvervede" egenskaper (Linton 1936: 115). Begreperne benyttes blant annet i fortolkningen av ulikheter mellom menn og kvinner. De tilskrevne egenskapene er egenskaper vi arver, som navn og samfunnsposisjon. Erhvervede egenskaper kan være utdanning og arbeidserfaring. Kvinner har i mer tradisjonelle samfunn blitt tilskrevet sin plass i samfunnet ut fra faren eller ektemannen, og hans plass i samfunnshierarkiet (Danielsen 1992: 181). Mennene har i større grad oppnådd sin sosiale status ved å skaffe seg utdanning og yrkeskompetanse (Danielsen 1992: 181). Ved hjelp av dette begrepsparet ønsker jeg å belyse de faktiske strategiene de kvinnelige informantene fortalte at de benyttet seg av i tiden i kirkeasylet for å opprettholde sine roller fra livet før flukten.

I "*Man blir historien man forteller*", vil jeg se nærmere på hvilke narrative og faktiske strategier de mannlige informantene benyttet seg av for å skape kontroll i livet sitt i kirkeasyltiden. I dette kapitlet vil jeg både se på historier informantene fortalte om fra virkeligheten, men også på deres fortolkning av disse. I *kampen*, vil jeg vise hvordan informantene knytter sammen kampen mot de serbiske myndighetene i Kosovo og de norske myndighetene for å få oppholdstillatelse i Norge. Jeg vil i den forbindelse også undersøke hva denne seieren har gjort for informantenes selvforståelse. I det siste avsnittet, "*Vi hadde det så bra...*", vil jeg trekke linjer fra informantenes historier til prosjektets overordnede mål; å se kontinuitet og konsistens i informantenes liv. Avslutningsvis vil jeg oppsummere funnene i fasen.

7.1 Kirkeasyllhverdagen

Jeg fant at det var forskjeller i hvordan kvinnene og mennene i mitt utvalg fortalte om hverdagen i kirkeasylet. I dette avsnittet vil jeg se nærmere på noen faktiske strategier som kom til syne i historiene fra kirkeasyllhverdagen.

I sitatet nedenfor møter vi Luna. Situasjonen i kirkeasylet var slitsom, og det var trangt for den store familien. De hadde kun ett rom til disposisjon de fem månedene de satt i kirkeasyl. Det rommet skulle brukes både til å sove, spise, leke, oppbevare klær og ta i mot gjester. Verken Luna eller hennes mann var utenfor døren i løpet av den tiden de satt i kirkeasyl. Allikevel følte Luna det var mye som var normalt i hverdagen hennes;

Luna: Nei, det var ikke noe stort å gjøre der. Jeg var på kjøkkenet som vanlig, og lagde mat og sånn.

I kirkeasylsituasjonen oppfylte kvinnene fremdeles de oppgavene de var tilskrevet før kirkeasylet. De vasket, ryddet og hindret sine barn i å krangle. Noen av dem hadde barn som trengte å

bli matet og skiftet på. Det som ikke var det samme, som de fleste av informantene understreket, var redselen for politiet, utlendingsdirektoratet og Grete Faremo. Men selv om flere av kvinnene fortalte om kirkeasylet som en tid da de opplevde frykt, var allikevel den følelsen av hverdagslig kontinuitet Luna gir uttrykk for, tilstede hos flere.

Luna fortalte om et liv i kirkeasyl, som på mange måter ligner livet hun forlot i Kosovo. Den viktigste årsaken til dette var at hun hadde små barn som krevde oppmerksomhet, og som ikke forsto situasjonens alvor og derfor fortsatt ville leke. Lunas historie er på ingen måte enestående. Alle de kvinnelige informantene fortalte om livet i kirkeasyl som en slags forlengelse av livet de hadde forlatt. Dessuten var behovet for å vise omsorg for barna, gjennomgående i alle de kvinnelige informantenes historier. I sitatet nedenfor forteller Jetmira og Besnik om en tid hvor Jetmira vasket og lagde mat.:

R: Hva gjorde du, Jetmira, for at tiden skulle gå fortere?

Besnik: Hun bestemte for eksempel forskjellig mat, hver dag..

Jetmira: Ja...

Besnik: Hun lagde mat.. Og vi brukte tiden i kirka på samme måte som ellers, vi leser litt og..

(...)

R: Også hadde dere to små barn?

Jetmira: Ja, det var nok jobb, det.

(...)

Jetmira: Ja, jeg hadde jobb med å vaske hele kirka inne. Jeg gjorde det mange ganger.

Det var selvfølgelig endringer i livene til de kvinnelige informantene, men på mange måter fulgte hverdagen de samme rutiner som i hjemlandet. Kvinnene opplevde ikke på samme måte som mennene, at rollene deres endret seg, for pliktene deres var langt på vei mulig å gjennomføre. De hadde mindre behov for å skape helhet i historien, fordi mange av rammene de hadde lagt for sitt liv fremdeles var til stede. Skillet mellom menn og kvinner, fant også Engholm i sin studie av bosniske flyktninger i Danmark (1998: 117). Hun fant at kvinnes mulighet til å bevare et visst aktivitetsnivå på asylmottakene ga dem en selvtilfredsstillelse, som mennene ikke oppnådde (Engholm 1998: 117). De bosniske asylsøkerne i Engholms studie satt også uten kontroll over sin egen situasjon og ventet på tilbakemelding på asylsøknadene sine.

Thorsen bruker begrepet "kjønnskonstruksjon" for å vise hvordan kjønn henter sin betydning fra kulturen (1998: 119). Kjønn er ikke bestemt i biologien, det er kulturen som legger forutsetningene og betingelsene for hvordan kjønn defineres. Hun hevder at det ikke "nødvendigvis er en villet, (mål)bevisst eller reflektert utforming av kjønn" (Thorsen 1998: 119). Kvinnene i min studie hadde sin "kjønnsidentitet" fra hverdagen i Kosovo. Selv om alle de kvinnelige informantene i studien har vært utarbeidende i Kosovo, så kommer de fra en kultur der kvinnene

fremdeles har hovedansvaret for husarbeid (Engholm 1998: 117). De hadde en rolle å fylle, som ikke nødvendigvis brøt med rollen de hadde som kirkeasylanter.

De mannlige informantene hadde derimot ikke mulighet til å fylle hverdagen med de samme oppgavene de hadde i hjemlandet. De var alle i arbeid da de forlot Kosovo, og gikk fra en tilværelse der de forsørget familien, til å sitte i en kirke uten mulighet til å gå ut. De fleste var ikke utenfor kirken i perioden de satt i kirkeasyl fordi det var mennene som, gjennom sine politiske meninger eller protester, var årsak til at familien måtte forlate hjemlandet. Som vi så fant Engholm i sin studie at de kvinnelige asylsøkerne oppnådde en viss respekt gjennom muligheten til å opprettholde sine daglige gjøremål (1998: 117). Det var ingen av de mannlige informantene som fortalte at de følte seg mindre respektert på grunnlag av denne mangelen, og om dette er historier de utelot vil kun være spekulasjoner. Men det er interessant å se informantene i denne studien i forhold til informantene i (Larsen 2004) studie, som ble presentert innledningsvis. Larsens informanter satt fremdeles i kirkeasyl da hun intervjuet dem, og hadde derfor ikke hatt mulighet til å bearbeide og få tiden i kirkeasyl på avstand, slik som mine informanter har hatt. Blant Larsens hovedfunn var mangel på kontroll, verditap og takknemlighetsgjeld” (2004: 97), holdninger som ikke har vært fremtredende i min studie. Jeg fant at informantene var takknemlige ovenfor støttegruppen sin, men distanserte seg samtidig fra det, ved å poengtere at det ikke var deres skyld at de satt i kirkeasyl. Og i motsetning til Larsen fant jeg at informantene fortalte, som jeg skal vise i neste avsnitt, om situasjoner hvor de opplevde at de tok kontroll og viste ansvar. Gjennom mangelen på mulighet til å utføre sine daglige gjøremål, opplevde mennene på mange måter et større brudd i livsplanen enn det kvinnene gjorde. Menn konstrueres i stor grad av oppnådde/erhvervede statuser, altså yrke eller stilling (Danielsen 1992: 181). Mitt hadde funn stemmer overens med Al-Alis studie, hvor hun refererer til funn hos Buijas (1993); ”(...) as has been widely demonstrated in numerous case studies, women tend to be less conscious of status deprivation because of their responsibility for maintaining household routines (Al-Ali 2002: 91).

Da jeg spurte mennene hva de gjorde da de satt i kirkeasylet, var noen av svarene;

R: Men dere var ikke ute på 4 måneder?

Emira: Nei.

R: Hva gjorde dere for å få tiden til å gå?

Betim: Ingenting. Vi satt der. Ingenting.

R: Ingen hobbyer...?

Betim: Nei.

— — —

Miranda: Han begynte å male. Han lagde bilde og. Han gjorde sånn bare for å ha noe...

Emir: ...jeg malte mange bilder...

— — —

Adrian: Ja, det var vanskelig å finne noe å gjøre. Vi var bare inne.

— — —

Enes: Ja, i grunn så var det greit, altså, for vi hadde ikke noe å gjøre.

Historiene de fortalte inneholdt få profesjonsrelaterte temaer eller yrkesmessige situasjoner, av den grunn at de ikke hadde mulighet til å være ute i arbeidslivet. Som vi ser var det flere av dem som husker kirkeasyltiden som en tid hvor de ikke gjorde noen ting. Den eneste som fortalte om en hobby var Emir, som malte bilder, noe han ikke hadde gjort i hjemlandet, men begynte med i kirkeasylet. Mennene var allikevel aktive i historiene som konene deres fortalte, hvor de støttet sine koner og var delaktig i familiens hverdag. De viste at de fremdeles var ansvars- og omsorgsfulle, selv om omstendighetene gjorde det vanskelig å utøve sine vanlige bidrag til familien. Deres oppgave var, i følge historiene som ble fortalt, å være trygge, slik at kona og barna også følte seg trygge. De manglet kontinuiteten, men var konsistente i sin rolle som ansvars- og omsorgsfulle fedre og ektemenn.

Vi har sett at kvinnene i mindre grad enn mennene opplevde et brudd med hverdagen før kirkeasylet. Kvinnene opplevde også bruddet, men gjennom rutiner i de hverdagslige gjøremålene opplevde de likevel en kontinuitet i livene sine. Mange av oppgavene de hadde, var oppgaver de kjente fra hjemlandet. I kirkeasylsituasjonen kan det virke som mennene ikke hadde kontroll over livene sine. I neste avsnitt skal vi se noen strategier for hvordan de mener at de gjenvant kontrollen.

7.2 ”Man blir historien man forteller”⁹ – Kontroll

Tiden i kirkeasyl var en tid hvor informantene overlot mye av kontrollen over eget liv til andre. De hadde ingen innvirkning på hvem som kom på besøk eller når de fikk handlet inn neste gang. Tornstam argumenterer for – i likhet med mine funn – at opplevelsen av kontroll ikke nødvendigvis avhenger av hvordan situasjoner oppsto eller løste seg, men hvordan situasjonen oppleves for de involverte (1973: 129). I dette avsnittet vil jeg se på situasjoner hvor informantene tar kontroll, men også hvordan de opplever dette, i en situasjon som tilsynelatende er utenfor informantenes rekkevidde.

I forrige avsnitt viste jeg hvor vanskelig det var for mennene å finne sine roller i kirkeasylet. Det ble derfor viktig for dem å utføre, men kanskje enda viktigere å fortelle om, deres ansvar og plikter, som familiens overhode, i situasjoner der de følte at de hadde kontroll. Jeg har her valgt ut to sitater knyttet til innkjøpssituasjonen. Sitatene nedenfor viser en situasjon hvor Betim og Emir tok ansvar, både for familien, men også overfor deres hjelpere og nye venner.

---

⁹ Denzin 1989: 81.

Betim: Ja, altså hvert kirkeasyl hadde hver sin gruppe for å kjøpe mat og andre ting, og vår kirke hadde en stor menighet. Gjennom støttegruppa ble det handlet inn mat. Så det gikk greit. Jeg var veldig bestemt, for det var kvinnene som lagde handlelista, hva vi skulle kjøpe, men så, da de var ferdige tok jeg lista og så hva de hadde skrevet. Så strøk jeg masse ting som vi ikke behøvde. For vi tenkte på den støttegruppa, for det var ikke noen som hadde masse penger. Kanskje de strevde noen ganger, og de ville ikke fortelle oss det. Men jeg var fast bestemt på at vi ikke skulle ha noe ekstra. Vi skulle ha akkurat det som vi hadde behov for. Hvis de hadde skrevet to høner eller to kyllinger, så strøk jeg det og satte en eller en halv. For vi skulle ta vare på de menneskene som hjalp oss.

— — —

Emir: Vi klarte ikke å si alt det som vi ønsket, det gjorde vi ikke. Det var ikke så lett å si det. Når vi tenkte på hvordan de fikk pengene, guttene og jentene som gikk i byen og samlet inn penger til oss. Også skulle vi si; ”jeg vil ha den, jeg vil ha den”. Nei... Tobakken var dyr, det visste jeg. Så da jeg var i kirkeasyl, så prøvde jeg å få det billig. En venn av meg reiste til utlandet. Og da tok han med tobakk og sigaretter til meg, som var billig. Jeg ville ikke at de skulle kjøpe i butikken, når jeg kunne kjøpe billigere av noen som har vært i utlandet. Da ble støttegruppa overrasket ”hvordan tenkte du på det?”. Men jeg måtte jo tenke, for det er så dyrt. Vi prøvde å redusere på mange ting, og ikke si alt som vi ønsket.

Flere av informantene hadde et behov for å gi uttrykk for at de ikke var kommet for å utnytte noen, spesielt ikke sine nye venner. De var allikevel bevisst at deres situasjon gjorde dem avhengig av andres vilje til å hjelpe dem. Historiene fra innkjøpssituasjonen viser en av de situasjonene hvor informantene følte at de kunne ta litt ansvar og påvirke situasjonen. Betim og Emir forteller hvordan de bestemte hva som skulle handles inn. Informantene ville ikke være til byrde for noen, for de hadde ikke kommet til Norge for å gjøre seg rike eller oppnå økonomisk gevinst. De ville ikke ta imot for mye av det norske støtteapparatet, som de visste ikke hadde mange penger. Med denne historien viser de at de er konsistente i deres holdninger til hvorfor de kom til Norge.

Denne situasjonen vitner om et behov for selvrespekt. Mennene ville vise at de fremdeles hadde muligheten til å påvirke egen situasjon, og at de ikke var mennesker som utnyttet nye venner og bekjente. Thorsen (1998) og Tornstam (1973), som har studert eldre mennesker, fant i sine studier et behov for å ta kontroll over eget liv, til tross for at aldringsprosessen ikke er noe vi mennesker kan kontrollere. Dette behovet for å kontrollere de få situasjoner som oppleves som kontrollerbare, beskriver også Hagestad (1996). I møte med den ukontrollerbare sykdommen kreft, ble behovet for å kontrollere hverdagen enda viktigere. Hun opplevde at dette generelt gjaldt mennesker med kronisk sykdom. Fra sykehussenger ble hytter og kjøkkener pusset opp, nettopp fordi opplevelsen av å ha et prosjekt under kontroll var viktig. Menneskene i min studie er verken gamle eller syke, men det finnes allikevel likheter, gjennom deres behov for å kommunisere kontroll.

Denne følelsen av avhengighet og mangel på kontroll, som også Larsen (2004) fant i sin studie av kirkeasylanter, kunne vært historier som mine informanter fortalte, men det gjorde de ikke.

Hadde informantene hatt et ønske om å gjøre historiene om livene sine til historier uten kontroll, ville dette være et poeng som var relevant. Men informantene valgte å fortelle om denne situasjonen, som ”helt nødvendig”. Den var ikke ønskelig, men ut fra forutsetningene var det umulig å unngå. De beskriver isteden kontrollen de faktisk hadde eller opplevde at de hadde.

En annen situasjon hvor Emir viser hvordan han tok kontroll over situasjonen, er fortellingen om hvordan familien hans kom til Norge. De var på et asylmottak i Sverige, men skulle til Norge, for å gå i kirkeasyl. Familien var i utgangspunktet i én bil, men Emir fryktet at det var enklere for grensevaktene å ta dem hvis de satt i samme bil;

Emir: Da vi nærmet oss Norge tenkte jeg: ”Blir jeg tatt med hele familien i en bil, så er det rett tilbake til Kosovo”. Da har vi ingen sjanse. Jeg tenkte på hva jeg skulle si. Så sa jeg til de guttene [Som kom for å hente dem og kjøre dem til Norge] ”kan dere ringe hjem å si at de må sende en bil til?”. For vi var sånn ca 50km fra grensa og der kunne de møte oss. Guttene spurte meg; ”hvorfor vil du ha det?”. ”Det skal jeg fortelle når vi kommer til Norge. Vi må ha en bil til”, sa jeg. Da fikk vi en bil til å komme dit. Vi delte oss, så kona var i en bil med barna, så tok jeg den andre bilen. Så kjørte vi. Vi var heldig. Så ble vi stoppet på grensen.

R: Så dere ble stoppet?

Emir: Ja. Men de sa ingenting. Tollerne snakket bare litt med guttene som kjørte. De spurte; ”hvorfor reiste dere tilbake med en gang?”. ”Vi bare besøkte noen, så kom vi tilbake. Ha det”. Jeg så i speilet, på bilen bak, der kona satt med barna. De ble ikke stoppet.

R: Var du redd?

Emir: Ja ja. Men det gikk det bra.

Her viser Emir at det var han, ikke de norske guttene, som forsto at de måtte ha flere biler. Det var han som ba dem skaffe flere, og fikk det. Og da de ble stoppet på grensen, var det han som var snartenkt og reddet familien. Situasjonen med bilene og muligheten til å påvirke utfallet, kan virke begrenset, så det er vanskelig å si hvor mye Emir hadde mulighet til å påvirke utfallet av situasjonen. Men Emir fremstår med denne historien som en handlende aktør, som tar ansvar og har en mening om hvordan ting bør gjøres til beste for familien hans. Han viser også med denne historien at det ikke er tilfeldig at han handlet som han gjorde i Kosovo da han reddet den lille jenta fra de serbiske politimennene. Han er en omsorgsfull og ansvarlig mann, som handler ut fra sin moralske identitet. Hans ønske om å redde den lille jenta står i forhold til at han ”redder” familien på grensa til Norge. I følge Baumeister er mennesker dyktige til å opprettholde og konstruere positive illusjoner ved å ignorere motstridende informasjon (1991: 300). Det Emir gjorde i denne sammenhengen var å finne frem de historiene som opprettholdt følelsen av at han hadde kontroll. Han både opplevde kontrollen selv og kommuniserte den til meg.

7.3 Kampen

Å gjøre motstand mot serbiske og norske myndigheter er en viktig del av informantenes histo-

rier. Mye av deres selvforståelse bygger på kampen, både mot serbiske og norske myndigheter. Den første kampen tapte de, i alle fall i første omgang. Nettopp på grunn av dette tapet ble de påført bruddet i livsløpet sitt, nemlig at de måtte reise fra hjemlandet. Allikevel kom det frem i flere av historiene at de ønsker å fremheve seieren fremfor tapet. Da de oppnådde oppholdstillatelse i Norge, kan nederlaget i Kosovo ha blitt lettere å bære. Som vi så hos Almås og Gullestad i det teoretiske rammeverket, ser vi på fortiden i lyset av nåtiden (1990: 16). Det vil si at nederlaget for de serbiske myndighetene kan settes i skyggen av det som skjedde i Norge. De kunne bygge sin identitet og sin selvforståelse på bakgrunn av seieren, ikke kampen som gjorde at de fikk et brudd i livsplanene.

Da de kom til Norge måtte de igjen kjempe, denne gangen mot norske myndigheter. De følte seg misforstått og til tider mistenkeliggjort. Det ble satt spørsmålsteget ved deres historier, og de ble stadig konfrontert med situasjonen i Kosovo som myndighetene mente det ikke var farlig å reise tilbake til.

I samtalen med Betim la han ansvaret for deres situasjon hos de norske myndighetene, personifisert ved Grete Faremo.

Betim: Jeg tror det var 8. februar at hun [Grete Faremo] bestemte å sende alle fra Kosovo hjem igjen. En kollektiv hjemsendelse. Det gikk noen dager også ble daglig leder på mottaket kontaktet av kirke. Jeg var ikke hjemme da de ringte. De hadde tenkt å hjelpe folk fra Kosovo. Daglig leder på mottaket svarte at ”jeg har ikke noe med dette å gjøre, men du kan få et navn på en kosovoalbaner”. Så fikk han mitt navn. Han ringte på kvelden, og han presenterte seg. Han sa at han hadde organisert en gruppe som skulle ta hånd om oss. De ville gjøre motstand mot norske myndigheter, som sendte alle kosovoalbanerne tilbake. Vi visste ikke hva som skulle skje med oss. Vi var helt uvitende. Det var noen fra den lokale menigheten som kjørte oss til et annet sted. Vi ble kjørt dit midt på natta. Også ble vi hentet av de som kom fra den byen vi skulle til.

(...)

Betim: (...) kona var gravid, så det var ikke noe mulighet til å sende oss tilbake, men det var de andre som var i fare for å bli sendt tilbake. Vi reiste tilbake til mottaket fordi norske myndigheter lovet oss at de skulle se på søknaden på nytt.

R: Det var den kollektive avtalen?

Betim: Ja, den kollektive.. Men neste dag ble det sendt asylsøkere tilbake til Kosovo. Det var mange som ble sendt tilbake. Og vi hadde reist tilbake til mottaket den 28. februar, men det var noen som ble sendt hjem med en gang.

De forlot hjemlandet fordi de ikke var enige med styresettet og behandlingen albanerne fikk av serberne. De var en del av majoriteten i landet, men fikk allikevel stadig færre rettigheter og muligheter i forhold til den serbiske minoriteten;

Betim: Jeg ble sagt opp og fikk ikke lov til å gå på jobb i det hele tatt. Jeg hadde kone og barn. Kona hadde fortsatt jobb, men fikk ikke noe lønn. Lønna kom etter to-tre måneder. Så jeg måtte reise til et

annet land for å jobbe, slit at jeg kunne forsørge familie. Og da jeg kom tilbake, dukket politiet opp hos oss, i leiligheten der vi bodde, og sa ”er du fremdeles her?” Så sa jeg ”ja, dette er mitt land. Jeg kommer alltid til å være her”. De svarte ”nei, du må reise”. Men jeg tok det ikke så alvorlig. Jeg tenkte det var tull. Så kom de en gang til og sa ”hør nå her, vi kommer neste uke, og hvis vi finner deg her, så kommer vi til å drepe deg”. Og da tok jeg kona og barna (...) og bestilte flybillett.

De reiste fra stedet de følte tilhørighet til fordi de ikke kunne følge bestemmelsene myndighetene. Tapet for de serbiske myndighetene markerer bruddet i livsløpet til informantene.

Da de kom til Norge hadde de forhåpninger om å få oppholdstillatelse. De ønsket å vinne sin frihet og å bli trodd, men deres bakgrunn ble ikke anerkjent som farlig nok til å få opphold i Norge. Betim var ikke enig i dette;

Betim: Grunnen til at vi ikke ville tilbake var at vi ikke hadde noe sted å reise tilbake til, for det var utrygt for oss. Det var farlig for oss og det var farlig for barna, så vi gjorde motstand mot norske myndigheter, rett og slett.

De var så redde for å reise tilbake til hjemlandet at de heller valgte å sitte i kirkeasyl. På dette tidspunktet hadde de forlatt alt de eide, menneskene de kjente og kulturen de var vokst opp med. Informantene tok med seg barna sine til noe nytt og fremmed. Denne reisen, som endte med at de måtte oppgi sin frihet, sine vaner og kontrollen over livene sine, var en situasjon som kan ha endret informantenes syn på sin egen identitet. Men i ettertid er det seieren som blir trukket frem og feiret;

Emir: Vi knuste det, på en måte. Vi klarte det. Vi var sterkere. Vi vant.

Miranda: Til slutt. Vi vant. Det tok tid.

Denne seieren kan ha påvirket informantenes identitet og selvforståelse på en måte som rettferdiggjorde det første tapet. I forrige avsnitt så vi hvordan informantene fant metoder for å oppnå følelsen av kontroll, selv i situasjoner som tilsynelatende var utenfor deres rekkevidde. I kampen mot de serbiske myndighetene tapte de kampen, og nådde ikke målet sitt. Men mot norske myndighetene vant de, de nådde målet de hadde satt seg - og vant følelsen av kontroll (Baumeister, Heatherton & Tice 1994: 62).

Et viktig aspekt ved livshistorieforskning er at hvordan informantene har det i dag vil kunne avgjøre hvordan de ser sin fortid. Hvis de har følelsen av at de har kontroll på livet sitt i dag, vil de kanskje vise til hendelser i fortiden eller fortelle historier fra barndommen som bygger opp under inntrykket av at ting har vært enkelt og lykkelig (Atkinson 1998; Bertaux-Wiame 1981: 258). I sitatene over viser både Betim, Emir og Miranda at de opplevde å nå sine mål ved å vinne over den norske regjeringen. ”Vi var sterkere. Vi vant”. Dette er interessant å se i forhold til Larsens informanter, som opplevde verditap da de satt i kirkeasyl (2004: 97). Siden informantene mine i ettertid har oppnådd oppholdstillatelse i Norge, ser de kirkeasytiden på en helt annen måte enn Larsens informanter, som ikke hadde oppnådd oppholdstillatelse ennå. Gjennom Emir

og Mirandas kamp med norske myndigheter, hvor de vant, kommuniserer de at tiden i kirkeasyl ikke var en tid med verdimangel, men nettopp en tid hvor de var sterke, kjempet og vant.

Som vi skal se, mente alle informantene at de hadde et godt liv i Kosovo, med de materielle godene de behøvde, og at de, i utgangspunktet, ikke hadde noe økonomisk å tjene på å flykte til Norge. Situasjonen i Kosovo, som gjorde at de følte de måtte flykte grunnet mangel på arbeidsplasser, mat og skolegang, utdypes ikke. Dette tolker jeg dit hen at informantene har funnet en historie som stemmer overens med deres følelse av å ha vunnet over det norske systemet. De har ikke lenger noen grunn til å fokusere på de historiene som ikke gikk slik de ønsket. Da de hadde oppnådd seier i Norge, opplevde de det som en endelig seier.

7.4 ”Vi hadde det så bra...”

I denne andre fasen tar jeg for meg tiden i og rundt kirkeasylet, og også i denne fasen vil jeg knytte analysen opp mot prosjektets overordnede tema, konsistens og kontinuitet i livshistoriene.

I avsnittet ”*Man blir historien man forteller*”, så vi hvordan flere av mennene gikk igjennom handlelistene for å vise at de hadde kontroll over innkjøpssituasjonen samtidig som det var en måte å vise at de ikke var kommet til Norge for å utnytte det norske systemet. Jeg fant dette ønsket i flere av informantenes fortellinger. Deres moralske konsistens, hvor frihet og menneskeverd settes høyere enn deres materielle liv, kom tilbake flere ganger i intervjuene.

Informantene forlot det livet de kjente, og skulle starte på noe nytt i nye omgivelser. De mente selv at de ikke hadde noen mulighet til å ta med seg tingene sine, eller fortsette det livet de forlot. Samtlige informanter fortalte om et liv i Kosovo som var fylt av materielle goder, som hus og bil. Da de måtte flykte hadde de bygd opp det livet de ønsket å leve. Selv om informantene opplevde brudd i levestandard, kommuniserte de allikevel at det ikke var et reelt brudd i livshistoriene deres. Med tanke på status var de fremdeles de samme personene.

Emir: Ja, jeg hadde det kjempefint i Kosovo, vi hadde enebolig, jeg hadde min egen bil, jeg hadde jobb, jeg hadde det så fint.

Miranda: De trodde at vi kom for...

Emir: Vi hadde fin bolig. Vi var tre personer i huset vårt. Meg og moren min og kona mi. Vi hadde det så bra.

Miranda: Vi hadde et hus som lå i sentrum i byen.

Emir: Vi hadde verdier for over en million kroner på huset.

Miranda: Det var ikke noe...

Emir: ...økonomisk problemer.

Enes: Det var faktisk veldig vondt å flytte fra de tingene vi hadde. Vi hadde hus og møbler. Vi hadde

jo vært i utlandet i to år, og jeg hadde tjent ganske mye penger, som vi hadde brukt til møbler og hus og alt. Vi hadde bil, og..

Emira: ...vi hadde god økonomi og vi hadde hus og leilighet i byen og vi hadde alt, men nå..

Luna: (...) da vi var unge jobba vi begge to, og da hadde vi hus og bil og alt vi trengte.

I Norge ble det innført innvandringsstopp i 1975 for å begrense og regulere innvandringen (Brochmann 2003: 358). Denne stoppen var ikke en reell stopp, men et middel for å begrense innvandringen fra fattige land i sør, samtidig som de kunne hente faglært arbeidskraft til sektorer i vekst (Brochmann 2003: 359). Fordi det ikke lenger var mulig å slippe inn i Norge på annen måte enn gjennom asyl, mistenkeliggjorde det de som søkte asyl for å ha vikarierende motiv, slik at de kunne tjene på det norske velferdssystemet. Mistanken ble blant annet synliggjort gjennom politiintervjuene informantene måtte gjennom da de kom til Norge. Slik jeg tolker sitatene, var informantene redde for ikke å bli trodd. De kommuniserte derfor hva de eide og hvordan deres økonomiske situasjon i hjemlandet var. Alle informantene ble intervjuet hver for seg, og flere av ekteparene mente det var for at politiet skulle sammenligne historiene, slik at eventuelle avvik kunne oppdages. Det kan virke som om informantene har et behov for å distansere seg fra den gruppen mennesker som kom til Norge for å tjene penger, ved å vise at det ikke var økonomiske årsaker til at de kom. De viser at de hadde økonomisk trygghet i Kosovo, men manglet den nødvendige friheten.

Jeg tolker økonomisitatene på flere måter. For det første viser informantene at de hadde et liv i Kosovo som de var stolte av, og som de ønsket å fortsette. Samtlige hadde kjøpt leiligheter, slått seg til ro og hadde stabil økonomi. De ønsket ikke å fortelle så mye om hvordan de hadde det rett før flukten, kanskje fordi det minnet dem om nederlaget og om tapet mot de serbiske myndighetene. Dette kan altså være en måte å dekke over tiden som var vond, og som kanskje kan være knyttet til skamfølelse over tapet. Fra en annen vinkel, kan dette være en måte for informantene å bekrefte sin historie overfor norske myndigheter. I fortellingene får vi vite at de eide alt det de ønsket seg i Kosovo. De hadde den økonomien de ønsket å ha, og var i den situasjonen de ønsket å være. På denne måten understreker de at de kom til Norge for å vinne sin frihet og beholde sitt liv, ikke fordi de ønsket å utnytte det norske systemet og tjene penger.

Adrian: Kapitalen betyr ikke noen ting, hvis du ikke har tillatelse til å gå på gata eller i byen eller på butikken. Vi manglet frihet og det er det viktigste. Jeg opplevde denne mangelen i mitt hjemland. Det var sånn, ikke fordi jeg var tyv, men fordi jeg er albansk, og de som var på gata med våpen, de var serbere.

Jeg vil se informantenes forhold til Norge og økonomien sin i lys av Ogbus skille mellom frivillige og ufrivillige immigranter (1991). Mye forskning på etnisk ulikhet relaterer seg til Ogbu og

hans skille mellom frivillige og ufrivillige migranter. De frivillige migrantene flyttet fra hjemlandet, for å oppnå bedre livsvilkår. De ufrivillige migrantene ble tvangsflyttet, gjennom krig og slaveri. Ogbu fant at de immigrantene som frivillig forlot hjemlandet sitt for økonomisk vinning, fant seg fortore til rette i det nye landet. De godtok at deres sosiale status var lavere enn majoriteten, da de så dette som en midlertidig situasjon. De som ufrivillig ble flyttet fra hjemlandet hadde ingen andre enn majoriteten i det nye hjemlandet å sammenligne seg med. De hadde heller ikke, som de frivillige migrantene mulighet til å flytte tilbake til hjemlandet, dersom livet i det nye hjemlandet ikke levde opp til forventningene. De frivillige immigrantene hadde en "dobbel referanseramme" (Ogbu 1991: 11), hvor de sammenlignet hvordan de har det i det nye landet med hvordan de ville hatt det i hjemlandet. Med dette sammenligningsgrunnlaget hadde de frivillige immigrantene en positiv innstilling til sine nye liv. Menneskene i min studie så seg nødt til å forlate hjemlandet. Dermed kan noe av grunnen til at de ønsket å kommunisere hvor godt de hadde det i hjemlandet være å vise at de ikke kom som lykkejegere. De ønsket å gjøre mistenkeliggjøringen til skamme, ved å vise at deres reise ikke var basert på ønsket om økonomisk vinning. Hvis vi har tiltro til hva de fortalte om livet i Kosovo, hadde de ikke noe økonomisk å tjene på å komme til Norge. Allikevel fant jeg, på flere områder, at mine funn i stor grad samsvarer med det Ogbu fant om frivillige immigranter. Informantene mine har også en "dobbel referanseramme" ved at de kan forholde seg både til hvordan livet er i Norge og hvordan livet er i Kosovo. Dette skal vi også se i historiene de fortalte om hvordan de ser livet i Kosovo, når de er tilbake på besøk. Deres liv i Norge har nå blitt slik at de føler de vil bli her, i alle fall til barna blir store. De, spesielt barna, har tilpasset seg det norske samfunnet og de vil være tjent med å bli i Norge nå som de først har gjort seg kjent her.

Alle informantene i økonomisitatene kommuniserer en konsistens i sin sosiale status, gjennom sine fortellinger om livet sitt i Kosovo. At hjemmet deres i Norge er møblert med ting fra loppemarked er kun midlertidig og forbigående, de kom ikke til Norge for pengene, men for friheten. På den måten kan de vise til livet de levde i Kosovo, og til alle tingene de hadde der som de kanskje mangler her, og allikevel opprettholde den indre konsistens som vi kjenner fra forrige fase. Hadde de kommet til Norge og fortsatt den levestandarden de hadde i Kosovo med en gang, ville kanskje livene deres tilsynelatende hatt kontinuitet på utsiden, men mangle konsistens. Deres ønske om å slå seg til ro i Norge hadde en viktigere begrunnelse enn økonomisk velstand. Informantene formidlet gjennom dette ønsket forklaringer og beskrivelser av situasjonen i Kosovo. Historiene om livet som var fullt av eiendeler og trygghet, var dypere forankret i informantene enn historiene om tiden da livsgrunnlaget var begrenset og mennene måtte ta jobber i naboland for å forsørge familien sin.

7.5 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på tiden i og rundt kirkeasylet. Først så vi hvordan kvinnene i studien, til tross for at de hadde vært igjennom et brudd, opplevde rutiner og kontinuitet i kirkeasyllhver-

dagen. Deres mulighet til å ivareta rollen som omsorgspersoner, også i kirkeasyltiden, gjorde overgangen fra tiden før mindre markant. Mennene manglet muligheten til å holde fast ved sin rolle og sine rutiner fra hjemlandet. For å unngå å oppleve at livene deres var ukontrollerbare, trakk de mannlige informantene frem historier som viste situasjoner der de tok kontroll. De gjenvant identiteten sin, gjennom livshistorien. Et av trekkene ved livshistorieforskning er hvordan man har mulighet til å se fortiden i lys av nåtiden (Almås og Gullestad 1990: 16). Informantene har gjort nettopp dette i forhold til kampen mot de serbiske og de norske myndighetene. Tapet for de serbiske myndighetene sees nå i forhold til at de vant over de norske myndighetene. På den måten sitter informantene igjen med følelsen av seier.

Avslutningsvis så vi på informantenes konsistens. Av intervjuene gikk det frem at flukten fra hjemlandet ikke var for økonomisk vinning, fordi de hadde det de trengte i hjemlandet. Målet med å flykte var å oppnå frihet, og det var et mål de hadde satt seg før de forlot Kosovo. Når de i dag har en økonomisk situasjon som står noe tilbake for den situasjonen de hadde i hjemlandet, så er det et brudd i levestandarden, men ikke i deres moralske identitet.

8 Tredje fase – tiden etter kirkeasylet og besøk i hjemlandet

Denne analysens tredje fase vil ta for seg tiden etter kirkeasylet. Bortsett fra én har alle informantene vært i Kosovo etter at de fikk oppholdstillatelse. På denne måten kan de sammenligne livet sitt med kohorten som de reiste fra. Som vi så i det teoretiske rammeverket ser jeg ikke alle kirkeasylanter som en kohort, men tar derimot utgangspunkt i kohortene hver enkelt forlot i Kosovo.

Den tredje fasen har jeg delt i to. Den første delen vil handle om informantenes forhold til livet de forlot og hva informantene opplevde da de reiste på besøk til Kosovo. I *”vi er litt midt i mellom nå...”* vil vi se hvordan informantene opplevde forholdet til gruppen de forlot, da de besøkte hjemlandet.

Den andre delen av dette kapitlet omhandler hvordan informantene, etter at de fikk oppholdstillatelse i Norge, knyttet seg til nye grupper. Jeg vil vise til noen historier informantene fortalte, for dermed å belyse spørsmålet ”hvordan knytter vi oss til en gruppe og viser at vi er verdige medlemmer av gruppen?” (Linde 1993: 3). I avsnittet *forståelsen av nordmenn* belyser jeg hvordan informantene opplever det norske samfunnet. I det påfølgende avsnittet, *å kommunisere etnisitet* vil jeg se på hvordan informantene fortalte om livene sine til meg, som nordmann. Det siste avsnittet, *norsk og kosovoalbansk*, tar for seg noen historier hvor informantene opplever å dra veksler på begge kulturene. Til slutt oppsummerer jeg dette kapitlets hovedfunn.

8.1 ”Vi er litt midt i mellom nå...”

Informantene forlot hjemlandet sitt da de var i etableringsfasen. I det teoretiske rammeverket så vi hvordan mennesker er en del av en kohort (Ryder 1965). Informantene i denne studien forlot sin kohort og mistet den daglige kontakten og påvirkningskraften som de forandringene krigen i Kosovo medførte. De måtte begynne på nytt i Norge. Overgangen fra Kosovo til Norge har medført at informantene måtte knytte seg til nye grupper. Samtidig fungerer informantenes venner og familie i hjemlandet som en slags kontrollgruppe. Kontrollgruppen viser utviklingen og hvordan livet kunne blitt, hvis de ikke hadde flyktet. Alle bortsett fra én informant, har sett hvordan livet kunne ha blitt, og har sammenlignet det med slik det faktisk er. Denne sammenligningen har ført til refleksjoner rundt hvordan livet er og kunne vært. Informantene har tidvis ønsket å flytte tilbake til Kosovo, til venner og familie. Allikevel fant jeg at etter å ha vært tilbake på besøk i Kosovo, har samtlige valgt å bli i Norge. Et lignende funn beskriver Al-Ali, Black & Koser i sin studie av mennesker fra Bosnia og Eritrea. Møtet med det som en gang var hjemlandet gjør det ofte lettere for informantene å bli værende i det nye landet (2001: 623).

Ingen av informantene kunne tenke seg å flytte tilbake slik som livene deres er nå. Emir be-

grunner konkret hvorfor det ikke er ønskelig å flytte tilbake. Familien har vært i Kosovo flere ganger og Emir, som far, ser forskjell på sine barn og andre barn de møtte i hjemlandet;

Emir: Ja, barna ville ikke vært så rolige som de er nå. De ville vært mer aggressive på grunn av det som har skjedd i de 10 årene, fra 1990, da vi flyttet til nå. Kosovo var okkupert. (...) Når vi nå reiser ned dit, til de vi kjenner blir ungene våre overrasket.. Når mine unger snakker, så snakker de en og en, men når de kosovoalbanske ungene samles så snakker alle i munnen på hverandre. Da skjønner ikke barna mine noen ting. De blir litt forvirret.

Emir mener at deres barn har fått en annen oppvekst av å være i Norge. De har unngått det han omtaler som en ”kollektiv depresjon”, som, ifølge Emir, kosovoalbanerne har fått gjennom årene med okkupasjon. Barna hans er glade og oppfører seg høflig. Emir ser tilværelsen i Norge som positiv for barna. De fremstår som roligere enn barna de kjenner i Kosovo. Også denne historien bygger opp under at det var en riktig avgjørelse å forlate Kosovo. Han viser seg som en mann som tar ansvar for familien sin. Siden han hadde flyttet barna sine fra Kosovo til Norge, vil han ikke flytte på dem igjen, særlig siden de har det så bra i Norge og har blitt en del av det norske samfunnet. Han fortalte også at han ikke så barnas ”fornorsking” som et problem, men heller som en fordel for livene deres her, da det ville bli lettere å få en god utdanning i Norge.

Forskjellene Emir beskriver blant barna, fant Enes hos de voksne. Enes og Elissanda opplevde også å møte mennesker fra sin egen kohort. Da de reiste tilbake så de forskjellen mellom sitt nåværende liv og det livet de kunne hatt hvis de hadde blitt værende i Kosovo. De opplevde at de ikke har de samme interessene som vennene sine lenger. Enes og Elissanda, som har fått to barn i Norge, reiste fra en kohort nyutdannede mennesker i etableringsfasen, men er selv nå etablert i Norge. Enes peker på en situasjon som ville vært helt annerledes for dem, hvis de hadde blitt boende i Kosovo;

Enes: Vi reiser jo nå hvert år, men vi er jo vant livet her som er roligere. Det er ingen som forstyrrer oss, det er stille overalt. Og tempoet på jobben er det samme, mens når vi reiser til Kosovo, så er ikke ting som her. Det er ikke veldig stille rundt oss, når vi har naboer og venner og familie rundt oss. Vi er jo vant til å sitte samme å diskutere og leke og synge og alt det der for det sosiale livet er litt annerledes enn her. Men i Kosovo har ikke folk arbeid for eksempel. Det er høy arbeidsledighet. De snakker veldig mye om arbeid. Men vi har ikke det problemet, så da blir det en interessekonflikt. De snakker bare om jobb, mens vi ikke er interessert i å høre om det, ikke sant? Blant vennene våre har noen giftet seg, og noen har flyttet fra Kosovo. Noen bor der fortsatt, men har fått problemer. Vi er jo ikke 20 år lenger. Det har skjedd mye på 20 år. Så det blir litt annerledes.

Ekteparet merket at menneskene i Kosovo hadde forandret seg i forhold til dem selv. Deres liv i Norge er et ”rolig liv”. De har blitt vant til den norske måten å leve på, uten familie, venner og naboer som daglig kommer på besøk. Samfunnsutviklingen i Kosovo har de ikke vært en del av de siste 15 årene, noe som gjør at slektninger og venners engasjement i arbeid og økonomi, ikke er så interessant for dem som har bodd i Norge disse årene. Noen av ulikhetene forklarer Enes med utvikling; ”det har skjedd mye på 20 år”. Det er med andre ord ikke rart at ekteparet har ut-

viklet seg i en annen retning enn venner og slektninger. Dette forholdet fant også Prieur (2004) i sin studie om andregenerasjons innvandrere. Hun viser, gjennom fortellingen til en av informantene sine, hvor viktig jevnlig kontakt er for livsfortellingen. Familien til Prieurs informant forsøkte å flytte tilbake til hjemlandet, for å bosette seg der, etter flere år i Norge. Dette fungerte ikke, og etter kort tid flyttet de tilbake til Norge. Prieurs informant fortalte hvor vanskelig det ble, spesielt for foreldrene hennes, å bli en del av sin tidligere kohort ”Mennesker kan vanskelig bekrefte hverandres identitet etter 20-30 års avbrudd” (Prieur 2004: 30). Disse årene har gjort noe med hjemlandet og kohorten de forlot, men det gjør også noe med de som reiste. På denne tiden vil også samfunnet, både i Kosovo og i Norge, ha utviklet seg. Det vil være avgjørende å ha nære sosiale relasjoner for å kunne utvikle seg i takt med samfunnet.

Hjemreisen har gitt informantene en pekepinn på hvordan livene deres kunne vært hvis de ikke hadde forlatt Kosovo. Det er selvfølgelig ikke mulig å si noe nøyaktig om dette, men informantene har en ganske unik mulighet til å se hvordan livet kunne blitt hvis de hadde tatt andre valg. Og i møtet med kohorten de forlot, ser de at oppførsel og interesser hos menneskene de identifiserte seg med i hjemlandet, avviker fra dem selv.

Emir og Miranda sammenlignet også menneskene i den kohorten de forlot i Kosovo med menneskene de nå omgås. De oppdaget at deres venner og familie i Kosovo hadde endret seg, menneskene de forlot på begynnelsen av 1990-tallet, oppleves ikke lenger som de samme personene. Selv om Emir og Miranda føler at vennene endret seg i en annen retning, innser de at de selv også hadde forandret seg etter at de flyttet. Først formidler Emir hvordan han opplever at menneskene i hjemlandet har endret seg;

Emir: Hvis vi hadde vært der nede, og bodde der hele tiden, ville vi kanskje blitt skutt og drept. Hvis vi var i live, så ville vi vært aggressive. For jeg merker det på folk som fremdeles bor i Kosovo.

Emir mente det er menneskene i Kosovo som har endret seg og blitt mer aggressive. Han så sammenhengen mellom krigen og slik de oppfører seg. Dette gjaldt vennene deres, men han trodde det var slik han og familien kunne blitt, hvis de hadde blitt i Kosovo. Denne observasjonen er interessant når vi ser den i lys av hvem han sammenligner seg med. Emir, som de andre informantene, hadde mulighet til å sammenligne seg både med mennesker i Kosovo og mennesker i Norge. Men når det gjelder kohorten i Kosovo lager Emir nok et skille, nemlig mellom hvordan han opplever menneskene *før* og *etter* krigen. Emir føler at menneskene som overlevde krigen, er mer aggressive og deprimert enn de var før. Men Emir har kun erfaringer fra Kosovo *før* det ble krigen. De menneskene han nå møter i Kosovo, opplever han gjennom øynene og med erfaringene til en mann som har levd borte i 15 år. Så hans opplevelser er preget både av at de har endret seg, men også av at han selv har endret seg.

Miranda uttrykte at hun savnet det sosiale livet hun hadde med den gruppen mennesker som hun følte som sine venner og sin identitetsgruppe.

Miranda: Det er vi som har blitt annerledes nå. Når de treffer oss så sier de at vi ikke er som før. Men vi må det, for vi bor her nå. Men vi har det veldig greit her.

R: Hvordan har dere forandret dere?

Miranda: Med humøret, tror jeg.

Emir: Ja, med humor og. Vi er litt roligere. Vi stresser ikke så mye som de der nede. De jobber hardt og tjener mye også. Vi gjør ikke det. Vi har vår inntekt. Vi har et rolig liv.

R: Hvorfor har dere forandret dere, tror dere?

Miranda: Fordi vi ikke har vært i hjemlandet på 10 år. Vi reiste ned for første gang etter 10 år. Vi har ikke ofte kontakt med familien. Jeg ringer noen ganger, men når jeg snakket i telefonen, så blir det så dyrt. Jeg kan snakke 10-20 minutter, men ikke lenger. Og ikke hver dag. Også ble det litt.. (...) alt ble annerledes. Jeg er ikke den samme som jeg var før.

Miranda formidlet et ambivalent forhold til det å flytte til Norge. Hun innser at hun har endret seg og sitt liv, fra det livet hun levde. Hun har blitt roligere og stresser mindre. De har ikke det samme behovet for å jobbe mye for å tjene penger, de "har sin inntekt". De har, i egne øyne, tilpasset seg det norske samfunnet og blitt mer "norske". Miranda og Emirs forhold til det "norske" sammenfaller med forholdet Seeberg (2004) fant hos vietnamesiske flyktninger i Norge. Livet i Norge ses på som stille og rolig, mens livet i hjemlandet er kaotisk og fullt av liv (Seeberg 2004: 72-73). Denne kaotiske livsstilen fant jeg også eksempler på hos Elissanda og Enes. Elissanda presenterte "sitt folk", som vennlige og åpne mennesker, mens nordmenn er lukket og kalde. Hun syntes det var problematisk å forholde seg til "den norske" måten å være sosial på de første årene. I Kosovo tilhørte stillhet blant sjeldenhetene, for det var stadig venner, familiemedlemmer og naboer som dukket opp. Elissanda og Enes savner familie, venner og en åpnere og mer vennlig kultur. Men de innser at de har integrert deler av det norske samfunnet. Så når de reiser til Kosovo, synes de det vanskelig å forholde seg til den albanske væremåten.

R: Du har blitt litt norsk...?

Elissanda: Ja, eller, vi er litt i mellom nå. Når jeg er her, så savner jeg Kosovo, men når jeg reiser dit, så savner jeg Norge. Da tenker jeg bare på når vi skal reise tilbake til Norge. Så det er litt vanskelig for oss... men jeg håper det skal bli bra.

De har mistet gruppetilhørigheten de hadde til Kosovo, men deres språk er fremdeles albansk og deres religion er Islam, hvilket Elissanda forklarer som å "være litt i mellom". Deres referansegruppe i Kosovo er knyttet til det livet de forlot og de menneskene de var. Både vennene i Kosovo og de selv har forandret seg over de siste årene, så det har ikke vært lett å vende tilbake. De kan ikke forlate det norske, uten å ta med seg det de har integrert og erfart her. De har heller ikke vært med på utviklingen i Kosovo, så de kan ikke forholde seg til hvordan ting er der nå. Deres ønsker og behov har endret seg etter årene i Norge, noe som gjør at de ikke lenger automatisk passer inn i det kosovoalbanske samfunnet.

Jeg vil nå vende tilbake til informantenes ”doble referanseramme” (Ogbu 1991: 11). Informantene forholder seg til mennesker både i Kosovo og i Norge. Den første sammenligningsgruppen er menneskene i hjemlandet, som stresser og tenker mer på inntekt og jobb. På samme måte som Ogbu, fant også jeg at flere av informantene sammenlignet seg med menneskene i Kosovo, når det gjaldt inntekt. Informantene tjener mer i Norge enn vennene i Kosovo gjør, noe som gjør at de er tilfreds med livssituasjonen. Når de sammenligner seg med mennesker i Kosovo er det altså den situasjonen de selv lever i, som er sammenligningsgrunnlaget. På denne måten har informantene et tryggere og mer stabilt liv.

Den andre gruppen de sammenligner seg med er nordmenn. Mennesker som er utdannet i Norge og har fått seg jobb hvor utdannelsen er relevant. I dette sammenligningsforholdet ser ikke informantene på seg selv slik situasjonen deres er i dag. Derimot bruker de det livet de hadde i Kosovo, før de måtte flykte. Det vil si det livet hvor de var nyetablerte og hadde hus, bil og arbeid. På denne måten blir de ikke stående som fattigere enn sammenligningsgrunnlaget i Norge. Som vi så trakk informantene frem hva de hadde av materielle goder i Kosovo før de måtte flykte, og når vi ser det i sammenheng med hvordan Enes ser det norske samfunnet, virker den økonomiske situasjonen de var i, bra;

Enes: Altså, vi mener som de fleste i Norge at skatten er veldig høy. Momsen er veldig høy, så man blir ikke rik med en gang, skjønner du. Av alt det du tjener, går mye tilbake. Du må betale mye i husleie for eksempel. Du betaler strøm og andre ting. Som er essensielle for å bo i Norge. Og det er dyrt, i forhold til andre land. Som bil og alt det der. Det er veldig dyrt å bo, lønna er heller ikke så høy. Alle klager jo på det. (...) Og husleie og lånet på leiligheten, hvis du har det. (...) De [menneskene i hjemlandet] ser bare hvis du får 20 000 kr, det er mye penger det. Jo.. Men når du kommer til den neste lønna di, så har du ikke mer enn fem hundrelapper i lomma di, for den har gått, ikke sant?

Informantenes *doble referanseramme* vil i denne sammenhengen benyttes både når det gjelder hvilke gruppe de sammenligner seg med, men også hvilken gruppe de selv velger å være en del av. Informantene var rike på materielle goder i Kosovo, før situasjonen tilspisset seg og de måtte flykte. Denne velstanden sitter i informantene, slik at de ikke føler seg fattigere nå. Som mennesker har de et brudd i livsplanen, men konsistens i livshistorien.

8.2 Forståelsen av nordmenn

I den første delen av denne fasen har jeg belyst forholdet til kohorten og menneskene som ble igjen i Kosovo. Informantene har ikke lenger samme forhold til deres opprinnelige kohort. Det er derfor interessant å se hvordan informantene knytter seg til nye grupper i Norge, eller mer konkret; hvordan de opplever at de knytter seg til nye grupper i Norge.

Jeg vil i denne delen forholde meg til Lindes tredje livshistoriepunkt, ”hvordan knytter vi oss til en gruppe og viser at vi er verdige medlemmer av gruppen?” (1993: 3). Det er interessant å se hvordan informantene oppfatter sine nye grupper og hvilke historier de forteller for å vise at de er en del av disse. Det er også viktig å huske, som jeg har vært inne på tidligere, at det ikke

er uproblematisk å omtale nordmenn som en gruppe, da det finnes store variasjoner i gruppen nordmenn (Brubaker 2002). Men når det gjelder denne innfallsvinkelen vil det ikke være hva som er norsk som er interessant, men hva informantene oppfatter som norsk.

Informantene har på flere områder ønsket å vise forståelse for det norske samfunnet. De viser hvordan de bevisst har gått inn for å bli integrert i det norske samfunnet, selv om det å bli boende medfører at de rykker ned i yrkesstatus. Jeg vil vise hvordan Betim fikk sin første jobb i Norge, og hva han mener er god oppførsel i henhold til det norske arbeidslivet.

Tross universitetsutdannelsen han har fra hjemlandet, var han villig til å skaffe seg en hvilken som helst jobb. Han viser hva han opplever som viktig for nordmenn;

Betim: Vi abonnerte på lokalavisen og fant en annonse om en dame som ville ha noen til å rydde i hagen sin. Så ringte jeg til presten [fra kirkeasylet] og spurte; ”kan du stille som referanse for oss?”. Hun sa ja. Så ringte vi på annonsen, og sa at vi var interessert i jobben. Hun sa ”ja vel, greit”. Men jeg sa til henne ”jeg tror ikke at jeg får jobben, fordi jeg er utlending, og vi kjenner ingen her i Norge”. Så sa hun ”Nei, slik kan du ikke si, for jeg er selv gift med en utlending”. Hennes mann var fra Frankrike. Da sa jeg til henne at vi hadde bare en referanse, men hun kunne ringe til presten. Så ringte hun, og presten ga oss gode referanser. Presten sa at hun stolte mer på oss enn på noen nordmann. Så fikk vi jobben. (...) Vi betalte skatt og alt sammen. Etter det så kom det mange, mange som ville ha oss. Hun var veldig flink, så fant ho masse andre jobber også.

I sitatet ovenfor forteller Betim ting som sammenfaller med flere av temaene jeg har vært inne på tidligere. Jeg vil trekke frem fire punkter fra sitatet ovenfor. For det første kommer det frem at han ikke har kommet til Norge for å utnytte systemet, eller å få ting gratis. Han abonnerte på lokalavisa for å holde seg oppdatert, han ringte selv og søkte på jobben, og han skaffet selv en referanse slik at han fikk jobben. Han var villig til å gjøre en innsats for at familien skulle få inntekt. For det andre forteller han at den ene personen som kjente han og familien hans, stolte på han. Faktisk stolte hun mer på han, enn på noen nordmann, hvilket gir Betim godkjennelse av en nordmann. For det tredje påpeker han at han betalte skatt. Han var med på å bidra til at samfunnet skal fungere, og han fulgte norsk lov. Og for det fjerde lar han oss vite at han var en dyktig arbeider, som ble anbefalt videre, og som derfor var en ressurs folk var interessert i å ha i arbeid hos seg.

Han viser med andre ord at han mener å ha forstått hvordan det norske samfunnet fungerer, og hva nordmenn forventer av seg selv og av andre. Han er ikke en asylsøker som har kommet til Norge for å bli tatt vare på, men bidrar til samfunnet gjennom sine handlinger. Familien tar sin del av ansvaret for å få samfunnet til å fungere, ved å betale skatt, arbeide hardt og være til å stole på. Betim har integrert det han mener er norske verdier, slik at han og familien hans har blitt en del av det norske samfunnet, og dermed fått seg mange norske venner. Han knytter seg til det norske samfunnet på en helt annen måte enn menneskene i Prieurs (2004) studie av andre-generasjons innvandrere. Hos Prieur var informantenes foreldre, altså de som i utgangspunktet hadde flyttet fra et land til et annet, ikke interessert i å integreres i det norske samfunnet (2004:

32). De trodde de kun skulle bli i Norge en kort periode og hadde derfor ikke noe behov for å tilpasse seg norsk kultur og norske vaner. Men det var mange som ble værende i Norge, ofte av hensyn til barna som hadde blitt en del av det norske samfunnet. Informantene mine vet at de kommer til å bli i Norge en periode, også av hensyn til barna, og vil derfor ta størst mulig del i det norske samfunnet for å gjøre overgangen for barna enklest mulig.

Et annet eksempel på hvordan en av informantene forstår tilpasning til det norske samfunnet skal vi se hos Emir. Han har en forståelse av viktigheten av å involvere seg og inkludere, både seg selv og andre. Også her er det informantens forståelse av det norske som kommer frem;

Emir: Jeg trives godt her i dette huset. Meget, meget godt Jeg har gode naboer. Jeg føler det akkurat som jeg er i min egen by. Det er akkurat som i min egen familie i Kosovo. Vi besøker hverandre her. Vi går på besøk og drikker kaffe. Vi prater. Og vi hjelper hverandre. Hvis det er en jobb som du ikke kan, så har vi alle yrkene her, i dette området her. Alle yrkene er her, så vi kan gjøre alt mulig.

Han fortalte hvordan han bygde hele huset på egenhånd, kun ved hjelp av venner og naboer. Familien har blitt en naturlig del av nabolaget, nettopp fordi han stiller opp for naboene og viser at han er en av dem. Emir ønsket å vise at han har funnet ut hva som er viktig for menneskene som bor i nabolaget der de bor, ved å trekke frem bevisste grep familien har gjort for å bli en del av fellesskapet;

Emir: Her inne i huset vårt har vi det som i hjemlandet, men utenfor er Norge. Jeg har forklart det til barna, at så lenge vi ikke har besøk av nordmenn, så er det akkurat som Kosovo her inne. Men når vi har besøk da snakker vi bare norsk.

Avgjørelsen om å bare snakke norsk når de har besøk er en strategi familien benytter for å vise at de ønsker å være en del av det norske samfunnet. At Emir fortalte meg om det, viser at han har tanker om hvordan dette ville bli oppfattet av nordmenn.

8.3 Å kommunisere forståelsen av etnisitet

En annen måte å forstå hvordan informantene knytter seg til det norske samfunnet på, er ved å se på hvordan de presenterte seg i forhold til meg som intervjuer. Livshistorie ligger ikke ferdig lagret i vår bevissthet, klar til å tas frem, men skapes i dialog med seg selv eller andre. Historiens form er derfor avhengig av hvem man har snakket med, og skapt historien i dialog med (Danielsen 1990: 159). Jeg var i metodekapitlet inne på min rolle og i flere intervjusituasjoner merket jeg at svarene jeg fikk, var rettet mot en person med visse oppfatninger. Som nordmann ble det forventet at jeg hadde noen holdninger både om det å være norsk, men også om innvandrere. I dette avsnittet vil jeg se på hva, og til hvem, informantene kommuniserer. Altså ikke til meg som person, men til den mottakeren informanten forventet at jeg var. Dette vil også gi et bilde av hvordan de mente å ha forstått det norske og hvordan de kommuniserer at de har blitt medlemmer av nye grupper. I forrige avsnitt viste jeg hvordan de gjorde seg til medlemmer av

den norske gruppen ved å forholde seg til det de oppfatter som norsk. I dette avsnittet vil måten de kommuniserer denne gruppetilhørigheten på være det interessante.

I metodekapitlet beskrev jeg hvordan jeg opplevde informantene som relativt like. Jeg mente at noe av denne likheten kan skyldes at mennesker som har opplevelser de ikke har klart å bearbeide på en tilfredsstillende måte, trolig ikke ville valgt å stille som informanter, og at jeg derfor mister nyansene som mennesker med en ubearbeidet historie ville bidra med. Jeg kan, ut ifra et slikt resonnement, gå ut i fra at informantene hadde bearbeidet sine historier, slik at de selv synes de er presentable. Om dette gjør menneskene jeg har intervjuet til spesielt reflekterte eller bevisste mennesker kan jeg ikke vite, men det kan være nærliggende å tro at de har tenkt igjennom livene sine.

I sitatet nedenfor svarer Betim på spørsmål om hva som er likt og hva som er ulikt mellom Norge og Kosovo, slik han ser det;

Betim: (...) Selve familien er bygd opp litt annerledes i Kosovo i forhold til hva det er her. Jeg er ikke motstander av at kvinner skal ha frihet i familien, men i hjemlandet vårt er det ikke så mye frihet for kvinner. Det måtte vi akseptere selv om det var gammeldags. Altså, min far, han visste bare at han måtte gå på jobb. Han hadde ikke tid til å passe barna sine, hadde ikke tid til å være sammen med kona si, han bare jobbet og jobbet og jobbet. Ikke noe annet. Jeg har aldri blitt klemte av min far. Ikke sittet i fanget en gang. Jeg har vokst opp og blitt gift, og aldri sittet i fanget til faren min. Men jeg har ikke gjort hva min far gjorde mot meg. Jeg har gjort helt motsatt. Jeg er veldig god venn med barna. Jeg er ikke bare far, men jeg er veldig god venn. Og de har anledning til å bestemme sjøl.

R: Kunne dere hatt det samme ekteskapet hvis dere hadde blitt i hjemlandet?

Betim: Ja.

R: Da du sa at faren din ikke...

Betim: Nei, du skjønner, min far har ikke vært på skole, han er ikke utdannet i det hele tatt. Og jeg har studert og har opplevd livet litt annerledes. Og jeg begynte allerede i hjemlandet å hjelpe kona med husarbeid og sånn. Og jeg er ganske mye på kjøkkenet også, det er ikke noe ukjent for meg det.

Ochberg tolker livshistorie til å være en prosess hvor han ønsker å finne ut hva personer prøver å oppnå ved å fortelle akkurat den historien de forteller, på akkurat den måten de forteller den (1996: 98). I sitatet ovenfor vil jeg argumentere for at informanten min viser flere ting. Først etablerer han hvem mottakeren er. Han forteller en historie til meg, som representant for gruppen "nordmenn", hvor han vil vise at han har forstått noe om det norske samfunnet, eller mener å ha forstått det; "Jeg er ikke motstander av at kona skal ha frihet i familien". Dette er en måte å fortelle om sitt syn på kvinner, til en kvinnelig intervjuer.

Han forteller også at han har forstått hvilken posisjon barn har i det norske samfunnet. Det er ikke lenger akseptabelt i Norge at "barn skal sees, men ikke høres". I dagens Norge skal barn sees, snakkes med og tas på alvor. Betim har forstått dette, og etablerer seg selv i forhold til det ved å fortelle "jeg er veldig god venn med barna". Han etablerte en historie hvor han og familien

hans fremstår som ”gode nordmenn”. I denne historien kan det virke som han tillegger meg holdninger og meninger i kraft av at jeg er norsk, blant annet tillegger han meg tanker om hvordan menn fra Kosovo er. Han forsvarer seg ut fra hvordan han tror jeg oppfatter kosovoalbanske menn, og også hvordan faren hans er.

I historien som beskriver dem som ”gode nordmenn”, viser han at han ikke har latt seg styre av norske krav og forventninger. Allerede da han bodde i Kosovo anerkjente han disse holdningene, ”for eksempel i hjemlandet vårt er det ikke så mye frihet for kona. Det måtte vi akseptere”, uten at han selv var enig. Han mener at hjemlandet er gammeldags. Han kjenner disse holdningene godt, for det var slik han ble oppdratt, og slik hans egen far handlet. Samtidig som han kjenner sin egen familie og kultur, er friheten norske kvinner opplever ikke ukjent for han. Han er en utdannet person, som ikke hadde lært sine ”moderne” tanker i Norge, men hadde tenkt dem ut selv i hjemlandet, på tross av at faren og samfunnet hadde andre meninger. Gjennom dette viser han at hans personlige meninger og oppfatninger ikke har forandret seg mye, til tross for at han lever i et annet samfunn med andre normer og regler. I løpet av få år har han gått fra en virkelighet av ”(...) min far, han visste ingenting, han visste bare at han måtte gå på jobb, ikke noe annet (...)”, til ”Jeg er veldig god venn med barna. Jeg er ikke bare far, men jeg er veldig god venn med barna”. Han fremstår som en konsistent person, men også som en person med kontinuitet. Handlingene hans, blant annet det å hjelpe til på kjøkkenet, begynte han med i Kosovo. Til tross for at omgivelsene, har endret seg har han ikke forandret seg nevneverdig siden han kom til Norge når det gjelder likestilling og barneoppdragelse.

8.4 Norsk og kosovoalbansk

Informantene har, som vi har sett, både kohorten i Kosovo og mennesker i Norge å sammenligne seg med. I dette avsnittet vil jeg se på hvordan informantene, gjennom historier som bandt dem til begge gruppene, knyttet seg til de ulike gruppene i ulike situasjoner.

Først skal vi se på hvordan informantene fortalte om møtet mellom det norske og det kosovoalbanske. Betim og Emira fortalte hvordan deres barn forholder seg til det norske samfunnet, men med en kosovoalbansk tilnærming. Deres historier viser hvordan de har oppdratt barna sine, ikke i henhold til det de opplever som vanlig i Kosovo eller i Norge, men derimot hvordan de selv har bestemt seg. De viser hvordan de selv ser at de knytter seg til en ny gruppe mennesker, uten å gi slipp på det som representerer dem selv.

Når det gjelder organiseringen av familielivet har vi sett at Betim og Emira, allerede før de forlot Kosovo, hadde en annen oppfatning om hvordan familien skal styres. De delte husarbeid og barnepass, noe som var uvanlig i Kosovo. Betim og Emira valgte tidlig et liv som passet for dem, men som ikke sammenfalt med hvordan familielivet i hjemlandet tradisjonelt ble organisert. Betim var opptatt av sine barn, av å leke med dem og lære dem å kjenne, på en helt annen måte enn hans egen far var. Dette kan tyde på at deres familieorganisering på mange måter ligner det norske familielivet. Allikevel hadde han ting å utsette på det norske samfunnet. Både Betim og

Emira fortalte at de ikke var enige i, eller fornøyd med, nordmenns syn på respekt. De opplever norske barn som uten respekt for voksne. I denne sammenhengen hadde de med seg opplevelser og erfaringer fra hjemlandet;

Betim: For eksempel på skolen. Først og fremst skolen. Jeg har jobbet en del som lærer. Og elever har ingen respekt for lærerne i det hele tatt. I Norge mangler de rett og slett respekt.

Emira: Men våre barn har respekt for læreren.

Betim: På barna våre ser du med en gang, det er stor forskjell. Når du går på skolen, så ser du barna som har respekt for familien sin, som har respekt for far og mor, så har de respekt også for læreren.

Med dette sitatet forstår vi at Betim og Emiras barn får barneoppdragelse fra to kulturer. Barnas foreldre deler på ansvaret i hjemmet, snakker med dem og tar dem på alvor. Betims engasjement i barna og barneoppdragelsen var uvanlig fra Kosovo, men, i følge Betim og Emira, helt vanlig for dem. Samtidig har de fått med seg holdninger, som respekt, noe foreldrene mener at mangler i det norske samfunnet. Sitatet viser også at barna til Betim og Emira ikke bare viste respekt for lærerne sine, men at respekten for lærerne var et direkte resultat av at de har respekt for foreldrene sine. På denne måten kommer det frem at Betim og Emiras valg av oppdragelse på ingen måte har vært et kompromiss med deres verdier. De har oppdratt barna til å vise respekt, selv om oppdragelsen deres hadde mer til felles med norsk oppdragelse enn med det tradisjonelt albanske.

Betim og Emiras syn på oppdragelse og respekt ble satt pris på i nærmiljøet også. Betim arbeidet som lærer, og han holdt en stram linje når det gjaldt oppførsel. Hans pedagogikk ble oppdaget og beundret.

Betim: For min del har jeg vært godt respektert av elevene. Men jeg så hvordan de andre hadde det.. For jeg satte en grense, jeg sa ”her har jeg en grense, og jeg går ikke lenger enn hit, ferdig med den saken”. Om de likte det eller ikke, det bare blåste jeg i. ”Jeg hører ikke hva du sier nå”. Altså, måten jeg behandlet elevene på skolen ble veldig godt tatt i mot av skoleledelsen. De hadde tenkt å gjøre noe med respekten. Og da de første gang begynte å jobbe med respekten kom det fra min skole, og det har spredd seg i hele byen og de jobber veldig mye med respekt. Og hele ideen har kommet fra den skolen hvor jeg jobbet.

Han fortalte at skoleledelsen tok godt i mot hans idèer. Han valgte å holde på verdiene sine, ikke først og fremst fordi de var en del av kulturen hans, men fordi han mente de var riktige. Dette viser han ved å trekke frem at det ble godt mottatt av skoleledelsen. Han er altså ikke en person som kommer med nye og skremmende tanker, men tvert i mot en person som tør å ta ansvar. Skoleledelsen anerkjente dette problemet, ”de hadde tenkt å gjøre noe med respekten”, alt de trengte var at noen tok initiativ. Betim er en mann som følger sine verdier, selv om de trosset albanske skikker da han bodde i Kosovo, eller om det trosser norske skikker nå. Han viser at han har en selvstendig oppfatning og har valgt å følge denne overbevisningen, uansett påvirkning utenfra. Betim kommuniserer her at han er en mann som har integritet.

Flere av informantene uttrykte at det var deres oppgave og plikt å lære det norske samfunnet å kjenne, siden de hadde søkt asyl her. Informantene hadde med seg holdninger og verdier fra hjemlandet, som de benyttet i sitt levesett i Norge, men de har også integrert norske verdier og norsk kultur etter mange år her i landet. Fosslands studie om eldre viser hvordan mennesker holder fast ved verdier de hadde da de var unge, men også tilfører nye inntrykk på veien (2004: 14). Det er interessant å se hvilke verdier og kulturtrekk informantene har valgt fra det norske og hvilke som er kosovoalbanske. Summen av disse verdiene skaper rammen for livshistoriene deres. I Mørcks studie "Bindestregs-Dansker" (1998) møter vi mennesker som forholder seg til kulturen i Danmark og kulturen i landet foreldrene deres reiste fra. I Mørcks studie finnes det også en kombinasjon av verdi- og regelsett, mellom det de har kommet til, og det de forlot (1998: 14). Kulturforståelsen mellom Norge og Kosovo, eller mellom "opprinnelseslandet og norsk kultur", sees hos Prieur som to typer bagasje som man benytter i dannelsen av sin egen kultur (2004: 24). Prieurs arbeid var med andregenerasjons innvandrere i Norge. De forholdt seg både til kulturen i hjemlandet, gjennom foreldre og bekjente her i Norge, og gjennom slektninger og venner som fremdeles bor i hjemlandet, men også det norske samfunnet hvor de har bodd hele livet. Informantene i denne studien er ikke andregenerasjons asylsøkere, men besitter allikevel to typer bagasje. De er vokst opp i Kosovo, og venner og familie bor der fremdeles. Den kosovoalbanske kulturen sitter i kroppen deres. På den annen side opplever alle informantene at barna deres har en sterkere tilknytning til Norge og norsk kultur enn de har til Kosovo. Dette medfører at informantene forholder seg til Norge både fordi de bor her, men også fordi det er landet barna deres vokser opp i.

Der Prieurs (2004) og Mørcks (1998) informanter valgte verdier og tradisjoner fra både hjemland og norsk kultur, slik at de dannet sin egen kombinasjon, valgte mine informanter ut sider ved hjemlandet og kulturen de kom fra, som de tok med videre, mens de også benyttet seg av sider ved det norske samfunnet som de anså som positive. De forklarte ikke hvorfor livshistorien har blitt som den er ut i fra kulturell tilhørighet, men at de har valgt trekk ved kulturen, fordi de er som de er, uavhengig av kultur. Breckner hevder at mennesker som flytter over landegrensene i dagens globale kunnskapsstrøm har en evne til å integrere erfaringsbakgrunnen de har fra hjemlandet, inn i det nye landet (2002: 217). Måten informantene tar med seg erfaringer fra Kosovo til Norge er altså ikke noe nytt, men en strategi som flere av informantene benytter seg av.

Før jeg skal oppsummere denne siste fasen vil jeg først vende tilbake til sitatet ovenfor, hvor Betim forteller om sitt forhold til barna sine. Betim ønsker å vise at han har forstått det norske samfunnet, og ønsker å oppføre seg slik at hans handlinger er av norsk karakter. Han viser at han er en moderne mann som tar avstand fra de tradisjonelle rollene i hjemlandet, samtidig som han viser at han har forstått hvilke regler som er viktige i Norge. Han kommuniserer at han er en mann som følger med på utviklingen i familien. Men han viser også at han er en person som har en indre konsistens. Han visste om, og hadde tatt stilling til, "mer frihet til kona", før han kom til Norge. Dermed blir det ikke noe brudd i meningene hans, han er konsekvent i sin tenkning.

Han skaper en konsistens i historien sin, ved å vise at han ikke er en person som forandrer seg, selv om forholdene rundt han forandres. I tillegg skaper han en tilhørighet til det norske. Han var ikke fremmed for likestilling og friere tøyler for barna, i alle fall hvis de sammenlignes med hva han selv opplevde som barn. Han danner en tilhørighet til norske holdninger, og dermed også til nordmenn. Dette kan fungere både som en strategi for å knytte til seg nordmenn, men også som en metode for å vise for seg selv at livet hans ikke har endret seg mye, tross alt som har skjedd. Han var tidligere en del av et samfunn hvor han forsto, og hadde respekt for, skikkene og holdingene, som igjen ga følelsen av samhold og gruppeidentitet med andre kosovoalbanere. Men samtidig hadde han reflektert og resonnert seg frem til holdninger og meninger, som ikke kom i veien for samholdet hans med gruppen han søkte i Kosovo, men som allikevel ga han en tilhørighet til det norske da han kom hit.

8.5 Oppsummering

I dette siste analysekapitlet har jeg belyst tiden etter kirkeasylet. Informantene har alle bodd i Norge i over 15 år. De har utviklet seg i takt med det norske samfunnet etter at de fikk oppholdstillatelse her. Samtidig har Kosovo vært i krig, en situasjon de ikke selv var del av. På bakgrunn av dette blir informantene værende ”litt midt i mellom”, som Elissanda uttrykte det, fordi de ikke lenger er en naturlig del av det kosovoalbanske samfunnet, men heller ikke integrert i det norske samfunnet og norske menneskers måte å oppføre seg på.

Jeg benyttet spørsmålet ”hvordan knytter vi oss til en gruppe og viser at vi er verdige medlemmer av gruppen?” (Linde 1993: 3) som utgangspunkt for andre del av dette kapitlet. I den forbindelse trakk jeg paralleller til Prieurs (2004) og Mørcks (1998) studier om andregenerasjons innvandrere, og hvordan de forholder seg både til foreldrenes hjemland, og landet de bor i nå. Informantene i denne studien har vokst opp og bodd mesteparten av sitt liv i Kosovo, og relaterer seg dermed til hjemlandets kultur og tradisjoner. Samtidig bor de nå i Norge med barn som føler seg mer norske enn albanske, slik at de derfor må forholde seg til det norske samfunnet. Informantene ser sin livshistorie i lys av kulturene de levd i, men opplever ikke at kulturene har lagt begrensninger på livshistoriene. De mener heller at de har sin livshistorie, sin identitet og sin konsistens og trekker ut trekk ved den rådende kulturen, som sammenfaller med deres valg og holdninger, og *ikke* motsatt at det er de som tilpasser seg kulturen i landet de bor i. Jeg viste også til Ogbus ”doble referanseramme” (1991), som et fruktbart begrep for denne studien, da mine informanter forholder seg både til menneskene i hjemlandet som sammenligningsgruppe, men samtidig ser livene sine i sammenheng med situasjonen i Norge.

9 Oppsummering av studiens funn og avsluttende tanker

I denne studien har jeg belyst hvordan tidligere kirkeasylanter rekonstruerer livshistoriene sine. Problemstillingen lyder; *hvilke strategier benytter tidligere kirkeasylanter for å skape kontinuitet i et livsløp preget av brudd og endrede livsplaner?* For å besvare denne problemstillingen har jeg valgt å se på både faktiske og narrative strategier i informantenes livshistorier. De faktiske strategiene, ”den impliserte objektiv fortid”, refererer til en virkelighet, med faktiske hendelser (Gran 2000: 45). Jeg så på hvordan informantene organiserte hverdagen i kirkeasylet, for å skape helhet og sammenheng i livene sine. De narrative strategiene viser til ”den symbolsk rekonstruerte fortid” (Gran 2000: 45) hvor informantene velger ut historier for å skape en helhet i livene sine. Disse hendelsene har informantene ofte tolket og tillagt mening selv, slik at de passer inn i den historien de søker å skape helhet i.

Jeg organiserte livshistoriene til de tidligere kirkeasylantene i tre faser. Fasene har en viss kronologi, men jeg har tatt meg friheter, da det tidvis har vært fruktbart for analysen at jeg har beveget meg i tid.

For å belyse informantenes livshistorier benyttet jeg meg av Lindes livshistorieperspektiver i alle fasene: ”hvem vi er og hvordan vi ble sånn?”, ”hvordan vi kommuniserer oss selv til andre?” og ”hvordan vi knytter oss til en gruppe, og viser at vi er verdige medlemmer av gruppen?” (1993: 3).

Før jeg begynner oppsummeringen av studiens analytiske funn, vil jeg kort vende tilbake til oppgavens tittel; ”Brudd eller Konsistens?”. Informantene i denne studien startet livene sine i Kosovo. De hadde planer og drømmer som unge, men da den serbiske minoriteten bestemte seg for å gjøre Kosovo ”etnisk ren” (Mønnesland 1993: 13) ble informantene tvunget til å endre planene sine. De forlot det kjente og kjære i Kosovo og flyktet til Norge. Reisen fra hjemlandet markerer starten på bruddet i de tidligere kirkeasylantenes livsløp. De flyttet seg geografisk og det har gått mange år, både siden de forlot hjemlandet, og siden de satt i kirkeasyl. Dette har vært en reise som har satt spor både i hverdagsrutiner, sosialt nettverk og gemytt. For at ikke bruddet skal være for markant i livshistoriene, har det vært nødvendig for informantene å skape sammenheng i livshistorien sin. Det er en måte å vise, både for seg selv og for andre, at de har kontroll over livene sine. På denne måten kan de vise at de selv har vært delaktige i valgene de har tatt, og dermed gjort livene sine de siste 15 årene langt mindre dramatiske. Så når det gjelder overskriften ”Brudd eller Konsistens?” er konklusjonen min ”både og”. Dette vil jeg begrunne ut fra de analytiske funnene.

Kapitlet om den første fasen, som handler om tiden før kirkeasylet, innledet jeg med en beskrivende del om hvordan informantene opplevde situasjonen i Kosovo. Etter at det begrensede handlingsrommet var skissert, så jeg på hvordan informantene begrunnet sine valg. Jeg søkte

å svare på *hvem informantene er og hvordan de ble sånn* (Linde 1993: 3) og fant at svarene var sammenfallende; de er foreldre og livene deres har først og fremst tatt den vendingen det har, fordi de har barn. For selv om historiene jeg fant, og som viste hvorfor de forlot Kosovo, handlet om dramatiske møter med de serbiske myndighetene, er de narrative strategiene de benytter seg av, knyttet til barna. Og i ettertid ble flukten fra Kosovo begrunnet med hensynet til barna. Den samme begrunnelsen fant jeg også da de fortalte at de ikke vil flytte tilbake til Kosovo, selv om alle informantene kunne tenkt seg det. Samtlige informanter har nå barn som går i barnehage, på skole eller som har jobb i Norge. Valgene de tar i dag, tas på samme grunnlag som valgene de tok for 15 år siden, nemlig at barnas behov kommer foran deres egne. Den narrative strategien skaper kontinuitet i livene deres, de begrunner valgene likt og har samme hensyn nå som for 15 år siden.

”Barna” virker på mange måter som en udramatisk begrunnelse for et dramatisk valg. Jeg viste derfor til at dette var en narrativ strategi, som i ettertid setter valgene i en sammenheng. I analysen dannet jeg et skille mellom informantenes *kontinuitet* og *konsistens*. Jeg argumenterte for at valgene informantene tok, og som ble begrunnet med barna, på den ene siden danner kontinuitet i livene deres, ved at de tar de samme hensynene nå som for 15 år siden. På den annen side ble kontinuiteten i livsløpene deres brutt ved at de forlot Kosovo. Dette bruddet ser jeg som ett ledd i konsistensen i livshistorien deres. Hadde de blitt værende i Kosovo, ville de kanskje kunne fulgt livsplanene og kohorten sin, men de ville fått et brudd i sin moralske identitet, som ville vært mer dramatisk enn bruddet de opplevde ved å flykte.

Det andre avsnittet om den første fasen, *det nødvendige valget*, handlet om hvorfor informantene måtte forlate Kosovo. Jeg trakk frem to historier, hvor grunnen til at de forlot hjemlandet ble beskrevet. I begge fortellingene trakk informantene frem avgjørende episoder hvor de ble tvunget til å handle, og til å ta det som for dem syntes å være et nødvendig valg. Disse valgene førte til at verken de selv, eller familiene deres, følte seg trygge. Med disse historiene fikk informantene både fortalt hvorfor de forlot hjemlandet, rent praktisk, men de fikk også kommunisert hva slags type mennesker de er. Jeg tok utgangspunkt i Lindes (1993: 3) andre punkt, *hvordan kommuniserer vi oss selv til andre?* Gjennom historiene, der informantene viser at de er villige til å ofre trygghet og frihet for å redde andre mennesker, demonstrerer de sin moralske identitet; de handlinger og relasjoner til andre mennesker som de trekker frem i sine fortellinger, definerer dem som mennesker med bestemte verdier og moralske standarder (Gergen 1999: 12-13). Informantene fortalte om deres flukt fra hjemlandet som en situasjon der de ikke hadde noe reelt valg, fordi de er mennesker med et sett verdier som bestemmer deres moralske identitet.

I påfølgende kapittel presenterte jeg informantenes andre fase, tiden i og rundt kirkasylet. Kirkasyletiden ble oppfattet ulikt av de mannlige og de kvinnelige informantene. Kvinnene følte at tiden i kirkasylet var vanskelig, men på den annen side hadde de allikevel mulighet til å opprettholde rollene fra hjemlandet. På den måten fant de, tross manglende frihet og kontroll, en hverdagslig kontinuitet. Mennene var i mye større grad avhengig av å definere sine egne roller.

Flere av historiene som ble fortalt handlet om situasjoner der de mannlige informantene utøvde handlekraft og oppnådde kontroll. Historiene viser hvilke mennesker de er, men deres funksjon er også å skape en kontroll over eget liv. Også i denne fasen var det relevant å se funnene i lys av *hvem kommuniserer informantene at de er?* (Linde 1993: 3). Ut fra en situasjon hvor informantene hadde liten eller ingen kontroll over livssituasjonen sin, kommuniserer de historier hvor de fremstår som mennesker med kontroll.

Et annet sentralt fokus ved informantenes historier fra den andre fasen var kampen mot myndighetene. Utfallet av striden mot de serbiske myndighetene var at de måtte forlate hjemlandet. I Norge oppsto det en ny kamp, nemlig å bli trodd av norske myndigheter og oppnå oppholdstillatelse. De vant kampen mot de norske myndighetene og fikk oppholdstillatelse i Norge, og dermed fikk de også gjennomslag for ett annet mål, nemlig det å bli trodd. Hendelser som har skjedd i nåtid kan være med på å påvirke hvordan man ser på hendelser som har skjedd tidligere i livet (Almås og Gullestad 1990: 16). Til tross for at informantene tapte kampen mot de serbiske myndighetene, sitter de allikevel igjen med en følelse av seier. Kampen mot de serbiske myndighetene har i ettertid blitt skrevet inn i informantenes historier som et ledd i helheten, og når man ser helheten så vant informantene.

I siste analysekapittel, som tok for seg den tredje fasen, tiden etter kirkeasylet, så jeg med utgangspunkt i Linde (1993: 3) på; *hvordan informantene knytter seg til grupper*. I intervjuene kom det frem holdninger, som viste at informantene selv mente å ha endret seg etter at de flyttet til Norge, men ikke når det gjaldt verdier og moral. De fortalte at de hadde endret seg i humøret, men ikke i forhold til barneoppdragelse eller respekt. Informantene viste at deres syn på barneoppdragelse ikke var verken norsk eller albansk, men preget av at informantene selv hadde et bevisst forhold til hvordan barneoppdragelsen skulle være. Valgene ble ikke tatt på grunnlag av albanske eller norske skikker, men på grunnlag av hva informantene så som rett eller galt, og de holdningene endret seg ikke, enten de bodde i Norge eller Kosovo.

Informantenes strategi for å oppnå kontinuitet i livshistoriene sine har altså vært å skrive bruddet inn som et ledd i en konsistens utvikling. På den måten fremstår de, kanskje først og fremst for seg selv, som mennesker som ikke har inngått kompromiss med seg selv, verken i hjemlandet eller i Norge. De har gjennom alle fasene og gjennom hele livshistorien handlet slik at deres moralske identitet har forblitt den samme, og bruddet i livsløpet fremhever konsistensen i deres identitet.

9.1 Avsluttende tanker

Målet med denne studien har vært å belyse hvordan tidligere kirkeasylanter rekonstruerer sine livshistorier. Det er 14 år siden de satt i kirkeasyl. De tidligere kirkeasylantene har fått oppholdstillatelse i Norge. Målet er nådd, og de er en del av det norske samfunnet. Om oppfølgingsstudier vil finne noe nytt, etter at det har gått 20 eller 25 år siden de satt i kirkeasyl, kan jeg ikke vite, men finner det ikke sannsynlig. Informantene har bearbeidet tiden og på mange måter avsluttet

kirkeasylhistorien sin. Det kan allikevel være interessant å se oppgavens funn i forhold til andre grupper. Nedenfor vil jeg skissere to.

Jeg har i denne studien beveget meg i skjæringspunktet mellom to felt som begge tar utgangspunkt i brudd i livshistorien. Det første feltet er mennesker som har krysset landegrensene og på mange måter startet et nytt liv i et nytt land. Breckner fant at vi trenger nye begrep for identitetsdannelse/-oppretholdelse for nettopp disse menneskene (2002: 216). De som flytter tar med seg erfaringsgrunnlaget fra en kultur til en annen, uten å bli identitetsløse. De tidligere kirkeasylantene tok med seg erfaringsgrunnlaget sitt fra Kosovo til Norge. Et av denne studiens funn er hvordan informantene bruker den ”doble referanserammen” (Ogbu 1991) på en ny måte. Informantene ser livet sitt i lys av to sammenligningsgrupper; menneskene i dagens Kosovo og menneskene i dagens Norge. Når informantene forholder seg til situasjonen venner og familie har i hjemlandet, tar de utgangspunkt i den livssituasjonen de selv har i Norge i dag. Samtlige av informantene fortalte at de har det bedre økonomisk i Norge enn de ville hatt det i Kosovo. På den måten begrunner de hvorfor de blir boende i Norge, ved at barna deres har bedre muligheter ved å vokse opp her.

Når de derimot forholder seg til de nye gruppene i Norge, som de har blitt en del av, er det bare én av de mannelige og én av de kvinnelige informantene som har fått jobb som er relevant for utdannelsen de har. Men i denne sammenheng husker informantene tilbake på et liv fylt med økonomiske goder og yrkesmessige utfordringer, som er minnene de har fra sitt opprinnelige livsløp i Kosovo. De føler seg derfor ikke fattige i forhold til nordmenn, fordi de hadde ”alt” det deres norske venner har. Men hadde de beholdt alle de materielle godene de hadde, ville det betydd at de hadde godtatt de serbiske myndighetens krav og lover i Kosovo. De viser med dette at de både er mennesker som ikke kom til Norge for å oppnå økonomisk velstand, det hadde de fra før, og de har klart å etablere seg på nytt, fordi friheten deres er viktigere enn materielle goder.

Jeg er usikker på hvorfor nettopp kirkeasylantene benytter seg av denne strategien, og om det er noe som også andre gjør. Det kan være interessant er å se på kirkeasylantens *doble referanseramme* i forhold til andre som har flyttet over landegrensene, for å finne ut om dette er en strategi enestående for mennesker i denne studien eller om det er en strategi som benyttes av flere. I Norge kan denne gruppen være både de som har kommet til Norge for å tjene penger, og mennesker som har sett seg nødt til å flykte fra hjemlandet.

Det andre feltet dannes av de som har opplevd et markant brudd i livshistoriene sine. Mennesker i dette feltet har også behov for å gjenskape helheten i livshistorien sin. I min studie, som jeg oppsummerte i forrige avsnitt, dannes denne helheten ved narrative og faktiske strategier. Informantene viser at det som fremstår som brudd i livsløpet faktisk er et ledd i konsistensen i livshistorien. Disse strategiene kunne det være interessant å se i forhold til andre grupper som har opplevd et dramatisk brudd i livsløpet sitt. Som jeg var inne på, både i det teoretiske rammeverket og i analysen, kan sammenligningsgrupper i forhold til brudd for eksempel være

mennesker som vært innlagt på sykehus over lenger tid. Jeg viste til Hagestads studie (1996) om hvordan mennesker med kronisk sykdom, på lik linje med informantene i denne studien, ønsket å ta kontroll over situasjoner som virket kontrollerbare, da de ikke opplevde at de kunne kontrollere sykdommen. Det kan være fruktbart å se disse strategiene i forhold også til andre grupper som opplever brudd i livshistoriene sine, som mennesker som har sittet i fengsel.

Menneskene som er informanter i denne studien har altså gjennomgått brudd i livshistoriene sine. De forlot menneskene, kulturen og landet de har kjært, uten å vite hvor de kom til å ende opp, eller hvordan livene deres ville utvikle seg. Men bruddet besto ikke bare av å forflytte seg over landegrenser. De satt på ubestemt tid innestengt i norske kirker, uten å ha mulighet til å påvirke utfallet. Da de endelig fikk oppholdstillatelse i Norge, skulle de begynne på nytt, midt i livet. Til tross for de store endringene og dramatiske bruddene informantene har vært igjennom, har de funnet noen strategier for å minske dramatikken i livshistoriene sine. Når de i ettertid har fortalt om livene sine, har de valgt å trekke fram de historiene som skaper sammenheng, slik at *bruddet* blir en del av informantenes moralske identitet.

10 Litteraturliste

- Al-Ali, Nadj (2002), "Loss of Status or New Opportunities? Gender Relations and Transnational Ties among Bosnian Refugees" i Deborah F. Bruceson and Ulla Vuorela (red.) *The Transnational Family. New Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg.
- Al-Ali, Nadj, Richard Black & Kahlid Koser (2001), "Refugees and transnationalism: the experience of Bosnians and Eritreans in Europe" i *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol: 27, No. 4: 615-634.
- Almås, Reidar og Marianne Gullestad (1990), *Livshistorier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Almås, Reidar (1997), "Tre generasjonar rekonstruerer sin ungdom" i Ivar Frønes, Kåre Heggen og Jon Olav Myklebust (red.): *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. ss: 75-104. Oslo: Universitetsforlaget.
- Anderson, Benedict (1996), *Forestilte fellesskap. Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Atkinson, Robert (1998), *The Life Story Interview*. California: SAGE Publications Inc.
- Buijas, G. (1993), "Introduction" i G. Buijas (red.) *Migrant Women Crossing Boundaries and Changing Identities*. Oxford: Berg.
- Baumeister, Roy F., Todd F. Heatherton & Dianne M. Tice (1994), *Losing Control. How and Why People Fail at Self-Regulation*. California: Academic Press.
- Baumeister, Roy F. (1991), *Meanings of Life*. New York: The Guilford Press.
- Bertaux, Daniel (1981), *Biography and society. The life History Approach in the Social Sciences*. California: SAGE Publications Inc.
- Bertaux, Daniel & Kohli, Martin (1984), "The Life Story Approach: A Continental View" *Annual Review of Sociology*, Vol. 10: 215-237.
- Bertaux-Wiame, Isabelle (1981), "The life-History Approach to The Study of Internal Migration" i Daniel Bertaux (red.): *Biography and Society. The life History Approach in the Social Sciences*. ss 249-267. California: SAGE Publications Inc.
- Breckner, Roswitha (2002), "Migrants': a target-category for social policy? Experiences of first-generation migration" i Prue Chamberlayne, Michael Rustin & Tom Wengraf (red.): *Biography and social exclusion in Europe. Experiences and life journeys*. ss 213-229. Bristol: The Policy Press.
- Broberg, Henrik (1993), "Om kirkeasyl for albanere på flukt i Norge" i Bjørn Kvaal (red.): *Barn i kirkeasyl – med adresse kirken*: Redd Barna rapport 4/94. Oslo: Joh. Nordals Trykkeri.
- Brochmann, Grete (2003), "Lykksalighetens rike og den nye etniske forstyrrelsen. Innvandring og det flerkulturelle Norge" i Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.) *Det Norske Samfunn*. ss 357-383. Oslo: Gyldendal.
- Brubaker, Rogers (2002), *Ethnicity without groups*. Los Angeles: University of California. ss 163-189. Finnes på: http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2FEUR%2FEUR43_02%2FS0003975602001066a.pdf&code=bfd154d07130dd880244640216120c97
- Buraas, Vibeke (2002), *NATOS ROLLE I KOSOVO-KONFLIKTEN- En spillteoretisk analyse*. Hovedoppgave i statsvitenskap. Universitetet i Oslo.
- Danielsen, Kirsten (1990), *De gammeldagse piker. Eldre kvinner forteller om sitt liv*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Danielsen, Kirsten (1992), *Slike gutter. Eldre menn forteller om sitt liv*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Danielsen, Kirsten (1993), "Ekteskap og velferd. Analyser av en generasjons livsløp basert på livshistorisk materialet" hentet fra *Norsk gerontologisk institutt*, Rapport 3/94. Oslo.
- Danielsen, Kirsten (1995), "Livshistorier – fakta eller fiksjon?" *Norsk antropologisk tidsskrift*, Vol. 1/95. Oslo

- Danielsen, Kirsten (2004), "Med kostskole i bagasjen. Migrasjon og sosial mobilitet" i Øivind Fuglerud (red.): *Andre bilder av "de andre"*. ss 115-141. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Denzin, Norman K. (1989), *Interpretive biography*, California: SAGE Publication Inc.
- Engholm, Gitte (1998), "Reisen tilbake – en bosnisk kvindes identitetsudvikling. Refleksjoner i eksil og møte med hjemlandet" i Alexandra Ålund (red.): *Mot ett normalt liv: Bosniske flyktingar i Norden*. ss 115-157. Århus: Nordisk Ministerråd.
- Fog, Jette (1994), *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Fossland, Trine M. (2004), *Livsløp i endring. En sosiologisk studie av ulike gruppers elder fortellinger om sine liv*. Universitetet i Tromsø.
- Frank, Arthur W. (1991), *At the will of the body. Reflections on illness*. New York: Houghton Mifflin Company.
- Frønes, Ivar og Ragnhild Brusdal (2003), "Generasjoner, livsløp og forandring. Generasjoner, kohort og livsløp" i Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.): *Det Norske Samfunn*. ss 283-306. Oslo: Gyldendal.
- Frønes, Ivar (2001), *Handling, kultur og mening*. Bergen: Bokforlaget.
- Frønes, Ivar, Kåre Heggen og Jon O. Myklebust (1997), "Livsløpsanalyse – begreper og forståelsesformer" i Ivar Frønes, Kåre Heggen og Jon O. Myklebust (red.): *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. ss 9-19. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, Ivar (2001), *Handling, kultur og mening*. Bergen: Bokforlaget.
- Gergen, Kenneth J. (1999), *Narrative, moral identity and historical consciousness: a social constructionist account*. Finnes på: <http://www.swarthmore.edu/SocSci/kgergen1/web/page.phtml?id=manu3&st=manuscripts&hf=1>.
- Gjertsen, Hege (2006), *Tap av ektefelle i eldre år: Sorg og mestring. En sosiologisk analyse*. Senter for aldersforskning i Tromsø sin skriftserie Nr.1/2006. Tromsø.
- Goodson, Ivor (1988), *The making of Curriculum Collected Essays*. London: The Falmer Press.
- Gran, Espen (2000), *I martyrenes have: erfaringsrom, forventningshorisont og narrativ validitet i livshistoriene til iranere i eksil*. Hovedfag i sosiologi. Instituttet for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Gullestad, Marianne (1996), *Everyday Life Philosophers. Modernity, Morality, and Autobiography in Norway*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Guneriusen, Willy (1992), *Meningsforstående samfunnsvitenskap. Idehistorisk bakgrunn og moderne posisjoner*. Instituttet for samfunnsvitenskap. Universitetet i Tromsø. Stensilserie A 61.
- Hagestad, Gunnhild O. (1996), "On-Time, Off-Time, Out of Time? Reflections on Continuity and Discontinuity from an Illness Process" i V.L. Bengtson & B. Neugarten (red.) *Adulthood and Aging: Research on Continuities and Discontinuities*. ss 204-228. New York: Springer.
- Hansen, Helge (1995), *Kirkeasyl- politisk trussel eller nødvendig barmhjertighetshandling? : en kritisk drøfting av en kirkelig praksis, med særlig utgangspunkt i et materiale fra tre sentrale aktører i perioden 1993-1995*. Hovedoppgave i kristendom ved Det teologiske menighetsfakultet.
- Holter, Harriet (1996), "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning" i Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlagets Metodebibliotek.
- Knutsen, Veronica B. (1998), *Utstøtt, utdatert og umulig? : opplevelsen av arbeidsledighet blant eldre arbeidssøkere*. Hovedoppgave i sosiologi: Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet.
- Kvale, Steinar (1997), *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Larsen, Birgitte R. (2004), *I næstekærlighedens favn – mellem "illegal" og menneske – en antropologisk undersøgelse af tilværelsen som afvist asylansøger i kirkeasyl i Norge*. Instituttet for Antropologi. Universitet i København.
- Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar (1998), *Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation*. California: SAGE Publication.

- Linde, Charlotte (1993), *Life Stories. The Creation of Coherence*. New York: Oxford University Press.
- Linton, Ralph (1936), *The study of man*. New York: Appelton-Century-Crofts.
- Liodden, Tone M. (2006), *Czech Emigrants Before and After the Iron Curtain. Life stories in the context of changing cultural narratives*. Masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo.
- Maines, D., M. Katovich, & N. Sugrue (1983), "The sociological import of G.H. Mead's Theory of the past". *American Sociological Review* 48:161-173.
- May, Vanessa (2001), *Lone Motherhood in Finnish Women's Life Stories. Creating Meaning in a Narrative Context*. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
- Mønnesland, Svein (1993), "Kosovo – bakgrunn og realitet" i Bjørn Kvaal (red.): *Barn i kirkeasyl – med adresse kirken*: Redd Barna rapport 4/94. Oslo: Joh. Nordals Trykkeri.
- Mørck, Yvonne (1998), *Bindestreks-Dansker. Fortællinger om køn, generationer og etnicitet*. København: Forlaget Sociologi.
- Nilsen, Ann (1994), "Life stories in context. A discussion of the linguistic turn in contemporary sociological life story research." i *Sosiologisk tidsskrift* 2:139-153.
- Nygreen, Ivan (1997), *Antal Csipa. En kirkeasylants liv*. Tromsø: Tromsprodukt AS
- Ochberg, Richard L. (1996), "Interpreting Life Stories" i Ruthellen Josselson (red.): *Ethics and Process in The Narrative Study of Lives*. ss 97-114. London, Thousand Oaks, New Dehli: SAGE Publication.
- Ogbu, John O. (1991), "Immigrant and Involuntary Minorities in Comparative Perspective" i Margaret A. Gibson & John U. Ogbu (red.): *MINORITY STATUS AND SCHOOLING. A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities*. ss 3-37. New York/London: Garland Publishing, Inc.
- Omland, Torunn (1997), *Fanger i Guds hus – Faremo kan redde ham/henne*. Hovedfag i sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Prieur, Annick (2004), *Balansekunstnere. Betydningen av innvandererbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Repstad, Pål (1998), *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Roos, J.P. (2003), "Context, Authenticity, Referentiality, Reflexivity: Back to Basics in Autobiography" i Robin Humphrey, Robert Miller & Elena Zdravomyslova (red.): *Biographical Research in Eastern Europe. Altered lives and broken biographies* ss 27-39. Brulington/Hampshire: Ashgate.
- Ryder, Norman B. (1965), "The Cohort as a Concept in the Study of Social Change" i *American Sociological Review*: VOL. 30: 843-861.
- Seeberg, Marie L. (2004), "Eksil eller diaspora? Hjem eller hjemland? Vietnamesiske tilhørigheter" i Øyvind Fuglerud (red.): *Andre bilder av "de andre": transnasjonale liv i Norge*. ss 64-91. Oslo: Pax.
- Thagaard, Tove (1998), *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Thorsen, Kirsten (1998), *Kjønn, livsløp og alderdom. En studie av livshistorier, selvbilder og modernitet?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomas, William I. & Florian Znaniechi (1927), *The Polish Peasant in Europe and America* Vol. 1&2. New York: Alfred A. Knopf, INC.
- Tornstam, Lars (1973), *Att Åldras. Socialgerontologiska perspektiv*. Uppsala: Kå-We Composer & Fotosats.
- Vetvik, Einar og Torunn Omland (1997), *Kirkeerfaring med kirkeasyl*. Trondheim: Tapir forlag.
- Widerberg, Karin (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Alle kilder som er brukt i denne studien er oppgitt.

Oppgaven inneholder 36 873 ord

11 Vedlegg

Intervjuguide

Livet i Norge:

Er du gift?

Har du noen barn? Hvor mange?

Har du fått deg jobb i Norge, er det den samme jobben som du ville hatt i hjemlandet?

Hvordan trives du i nærmiljøet der du bor?

Har du noen venner som bor i nærheten, fra hjemlandet?

Hva syns du om nordmenns måte å leve? Har dere noen nære norske venner?

Har dere noe kontakt med støttegruppa fra kirkeasylet?

Før ankomst til Norge:

Har du noen minner fra barndommen?

Hvor studerte du?

Hvor møttes dere?

Hvilket yrke hadde du i hjemlandet, hvorfor valgte du dette yrket, hvordan fikk du jobben?

Likte du jobben din?

Hvordan bodde dere? Storfamilie, hus, leilighet osv.

Hva visste du om Norge?

Hvordan kom du til Norge?

Hvorfor valgte du å flykte til Norge?

Hvordan så du livet ditt før dere måtte reise fra hjemlandet?

Hvordan så du for deg alderdommen din?

Hvordan levde du i hjemlandet?

Hadde du noen hobbyer?

I Norge, men før kirkeasylet:

Hvor lenge var dere i Norge før dere søkte kirkeasyl?

Kom dere direkte til Norge?

Finnes det store kulturelle forskjeller fra hjemlandet deres og til Norge?

I kirkeasyl:

Hvor lenge satt dere i kirkeasyl?

Hadde du noen hobbyer før du gikk inn i kirkeasyl? Og er det evt. Hobbyer som du har tatt opp igjen etter at du fikk oppholdstillatelse?

Hvordan fikk dere ellers tiden til å gå?

Hvilket støtte apparat hadde dere i kirkeasyltiden?

Fikk dere mye besøk? Hvordan opplevdes deg?

Hvordan fulgte dere med på situasjonen i hjemlandet deres?

Hvordan ser du i ettertid på situasjonen deres i kirkeasyl? Kunne dere vært mer deltakende i det norske samfunnet?

På hvilke måter fulgte dere vanlig rutiner fra før dere gikk i kirkeasyl, og hva gjorde dere annerledes?

Etter kirkeasylet:

Har du fått deg jobb? Hvorfor har du nettopp den jobben? Hvordan liker du jobben?

Føler du at det som skjer på barnas skole er noe du kan følge med på?

Finnes det noen norske tradisjoner du ikke forstår?

I Norge er vi opptatt av og planlegg fremtiden, hadde du/dere noe planer for hvordan livet skulle bli?

Har du vært tilbake i hjemlandet ditt? Kunne du tenke deg det? Hva skjedde?

Hvor mye kontakt har du med familie/slekt/venner som ble i hjemlandet?

Hva tenker du nå om tiden i kirkeasyl?

Hvis du tenker tilbake på livet ditt før kirkeasylet og på livet ditt nå, hvordan ser du det i forhold til hverandre, likheter, ulikheter.

Hvis du skulle skrevet en bok om livet ditt, hvordan ville du delt inn boken, hva ville kapitlene hett?

Følger du med på norsk politikk? Hva syns du om den norske regjeringen?

Informasjonsskriv

Informasjon om din deltakelse i prosjektet: "En tidligere kirkeasylants livshistorie".

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder på med den avsluttende oppgaven. I dette prosjektet vil jeg se på hvordan livet forandrer seg for mennesker som har sittet i kirkeasyl.

Jeg vil selv intervju ca 8 personer om hvordan de i ettertid ser på tiden i kirkeasyl. Jeg ønsker å snakke om hvordan livet var før du måtte gå i kirkeasyl og om hvilke planer du hadde for fremtiden. Jeg vil også spørre om hvordan livet er nå, og om det ble annerledes fra slik du hadde tenkt.

Jeg vil ta notater og benytte taleopptaker under intervjuene.

Det er helt frivillig å delta i intervjuene, og du kan trekke deg når som helst uten å måtte begrunne dette noe nærmere. Hvis du velger å trekke deg, kan du få all informasjon om deg slettet umiddelbart. Jeg har taushetsplikt, og all informasjon jeg mottar under hele perioden vil bli behandlet konfidensielt. Alle informanter vil bli anonymisert i den ferdige oppgaven, og det vil ikke bli mulig å gjenkjenne noen av prosjektets deltakere.

Taleopptakene vil bli slettet ved prosjektets slutt, som er planlagt rundt 1. mai 2005. Jeg har ikke mottatt noe økonomisk støtte til å gjennomføre prosjektet, og jeg vil være den eneste som skal høre på opptakene og kjenne identiteten til informantene.

Veiledning til oppgaven vil bli gitt av Espen Gran, Instituttet for sosiologi og samfunnsgeografi, ved universitetet i Oslo. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste A/S.

Har du noen spørsmål kan du ta kontakt med:

Rakel Malene Solbu
Wilhelmsgt. 4
0168 Oslo
Tlf: 22 93 01 17
Mobil: 45 27 81 10

Espen Gran
Instituttet for sosiologi og samfunnsgeografi,
Besøksadresse: Moltke Moes vei 31, Harriet
Holters hus, 2. etasje
Postadresse: Postboks 1096 Blindern, 0317 Oslo